

Cetatea Moldovei

Revistă lunară de probleme actuale, literatură și critică

Director: GH. A. CUZA

ARTUR GOROVEI LA OPTZECI DE ANI

S U M A R

ARTUR GOROVEI	Din amintirile unui elev
ION BUZDUGAN	Florile dalbe
TH. SIMENSCHY	Yoga
DONAR MUNTEANU	Zâna de Rouă
G. BEZVICONI	Guvernatorul Scarlat Sturdza
TRAIAN CHELARIU	Imi arzi în suflet ca un dor suavă...
G. URSU	Artur Gorovei la optzeci de ani
MAGDA ISANOS	Frumoșii arbori
EUSEBIU CAMILAR	Insemnările lui Zenov
B. FRUNTE	Orbic
NICOLAE STELIAN BELDIE	La schy, în munții Maramureșului
G. URSU	Un porumbel
G. STURZU	Mihail Eminescu de sărbătorile Crăciunului...
CONSTANTIN MIHAIL	Regăsire
I. FR. BOTEZ	C. Negri și lupta conștiinței naționale
GH. A. CUZA	Solstițiu de iarnă
MĂRIOARA TUHOVICEANU	Poveste
G. A. C.	Viața la Iași
DIMITRIE GHERASIM	Cronica externă
* * *	Cronica iudaică

INSEMNĂRI: Artur Gorovei la optzeci de ani. — Ziua unirii. — Academiciantul Ștefan Ciobanu la șasezeci de ani. — Iașul și moartea profesorului Ion Simionescu. — „Comemorarea” cronicarului Ion Neculce la București. — Discursul Führerului Adolf Hitler. — Avertismente engleze, opozabile oricui. — 4000 de copii jidani aduși în Moldova. — Conferința d-lui prof. Gh. A. Cuza la Bârlad. — D-l Vasile Stoica, fost prefect de Tutova. — „Vitamina Z”. — Amintirea profesorului Ion Simionescu. — „Tecuciul Literar”.

RECENZII. — BIBLIOGRAFIE.

I A Ș I

BIBLIOTECA 24.710
DOCUMENTARĂ
ORAȘUL IAIIRA NEAMT

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Inscrisă sub Nr. 1108 din 7 Martie 1941, la Tribunalul Iași, Secția III-a

APARE LUNAR

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : SECRETARIATUL DE REDACȚIE :

Profesor univ. *Gh. A. Cuza*

Iași, str. Codrescu, 5

Telefon 1664

Eusebiu Camilar

Iași

Str. Săulescu, 19

DELEGAT CU CONTROLUL

Dr. Jean I. Ghiulea

București, str. Răspântiilor, 9

Telefon 2.73.07 și 1.13.77

ABONAMENTE

IN ȚARĂ :

Pe un an	lei 1200
Pe 6 luni	lei 650
Pe 3 luni	lei 400
Pentru instituții	lei 4000
Abonament de sprijin	lei 5000
Un număr vechi	lei 300

IN STRĂINĂTATE :

Pe un an	lei 4000
--------------------	----------

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază

CETATEA MOLDOVEI

REVISTĂ LUNARĂ DE PROBLEME ACTUALE, LITERATURĂ ȘI CRITICĂ

Director: GH. A. CUZA

DIN AMINTIRILE UNUI ELEV ¹

(Urmare)

Isprăvisem gimnaziul, cu mult succes, și acuma ne gândeam la plecarea mea spre un liceu. Afară de Iași, nu era chip în altă parte. La Iași era liceul Statului, liceul Național, foasta Academie Mihăileană, și mai era și Institutul Academic, școală mult lăudată, cu profesori vestiți, și cu directorul Melik, a căruia faimă răsuna în toată Moldova. Tata plănuia să intru bursier la liceul Național, și se ivise ocazia să capăt bursa.

În vacanță, pe la mijlocul lui Iulie, primul-ministru, I. Brătianu, venea la Folticeni. O petiție combinată de tata, și scrisă de mine, cât am putut mai măestrît, prin care solicitam bursa, a fost înmănată primului ministru, și aveam toată îndreptățirea să fiu sigur că va fi admisă cererea mea: tata era fruntaș al partidului liberal, om la putere, prieten cu prefectul.

Peste vreo două săptămâni sosește, prin Prefectură, o adresă pentru mine, dela Ministerul de Interne în care, ca răspuns la cererea către primul-ministru, mi se face cunoscut să mă prezint la concursul ce se va ținea, în primele zile ale lunii Septemvrie, la liceu.

Pentru asta nu aveam nevoie de aprobarea Ministerului. Cât despre concurs, nicio nădejde; voiam să-mi petrec vacanța la Bădeliță, în toată libertatea, să colind pădurile, să vânez, să mă distrez. Aveam acuma și o pușcă modernă, un Lefauchaux, foc central, cumpărată de tata, pentru mine, cu o sută de lei,

Vezi Nr. 10/943 din revista noastră.

dela Grigori Andrei, proprietarul moșiei Bâdelița, partea care fusese a moșului Petrache Borș.

Am renunțat la perspectiva bursei și a internatului; de internat se îngrozea și mama, nu știu din ce pricină; și a rămas hotărât să mă deie la o gazdă, extern la liceul Național.

Cu cât se apropia vremea plecării la Iași, cu atâta deveneam mai gânditor, mai îngrijorat, influențat și de tristețea mamei, care suferea la gândul că se va despărți de mine.

Ziua cea grea a sosit. Birja cu patru cai aștepta la scară, și mi se părea că mi-a înghețat inima.

O ultimă îmbrățișare și mama, cu ochii înlăcrămați mă conduce la trăsură.

Tata și cuconu Năstasă Stoia se așează dinapoi, eu pe scăunel și Popovici pe capră.

— Hi, băeți, strigă birjarul; caii pornesc, mama aruncă, în urma noastră, o bucată de pâine presărată cu sare, ca să ni meargă în plin, face cruci asupra noastră, ca să ne aibă bunul Dumnezeu în sfânta lui pază, și eu rămân cu ochii spre scara casei noastre, de pe care fac semne cu mâna și batistele, mama, și surorile, și Ileana, și Turcul bucătarul, și toate celelalte servitoare, toată lumea asta întristată de plecarea mea, răsfățatul tuturor.

Tata, poate că se aștepta să plâng, dar văzându-mă așa de liniștit, îi șopti lui cuconu Năstasă:

— Vezi, cât e de tare!

Probabil că am fost emoționat de acest eveniment hotărâtor în viața mea, și nu-mi mai aduc aminte ce s'a petrecut cu mine, tot timpul, până dicolo pe Pașcani. Mă văd parcă în vagonul de clasa a doua, luminat cu o lampă afumată și tata vorbind cu un domn Savinescu, din Botoșani.

Și iarăși s'au șters amintirile, care apoi reapar a doua zi, în restaurantul hotelului Rusia, ținut de Panaite Jikidi, pe care tata îl cunoștea de multă vreme, și care avea o pasiune oarbă pentru privighitori. O mulțime de colivii împănau sala restaurantului, și privighitorile te înebuneau cu cântecul lor.

Peste zi am fost la liceu, de m'am înscris în clasa a cincea, și apoi am făcut câteva vizite. Am fost la nepotul tatei, căpitănelul Iancu Tabără, un foarte frumos bărbat, dar și foarte înghâmfat. Se însurase de curând cu o fată bogată din Botoșani,

și locuia o casă mare, în strada care se chimă acuma Ștefan cel Mare. Eram văr primar cu el, și puteam să mă aștept la oarecare intimitate, la un sprijin moral, dar nu știu pentruce, deși am avut gazdă la câțiva pași departe de el, aceasta a fost prima și ultima dată când am intrat în casa lui, tot timpul cât am stat amândoi în Iași. S'a arătat, dela început, prea rece, prea măreț față de mine, și am și astăzi credința că el a fost încântat de indiferența mea.

Am mai fost la o cucoană numită Alcaz, rudă cu bogătașul Alcaz, despre care se spunea că-i așa de zgârcit, că păstrează într'o pălărie închisă în caseta lui, toate mucerile de lumânări, pe care nu poate să le mai aprindă.

Cucoana aceasta ne-a recomandat gazdă bună, la Gheorghe Tiron, în strada Botanică, aproape de liceu. Tiron era tata doctorului, care a fost apoi profesor la Facultatea de medicină, și făcea pe ateul; mai avea un băiat, în clasa a cincea, ca și mine, și o fată, tot în clasa a cincea, la liceul Humpel. Nici că se putea o gazdă mai minunată.

Ne-am dus la Tiron. Casa în care locuia era în fundul unei ogrăzi plină de bălării, cu un gard paragină, și cu bucătăria departe de casă, mai aproape de poartă. Bucătăria avea două odăiți, cu un antret îngust, în care da gura cuptorului din fundul antretului.

Am găsit pe gazdă acasă, și fără multă târguială s'a făcut înțelegerea: pentru locuință, încălzit, luminat, spălat și masă, șasezeci de lei pe lună. Mâncarea: cafe cu lapte dimineața, dejun, cafea cu lapte la patru ceasuri și masa de seară. De dormit, în aceeași cameră cu Iorgu, fiul lor.

La hotel găsesc pe prietenul meu Vasilică Stamatî. El făcuse școala primară la Rădăuți, în Bucovina, și acuma venise în Iași, cu fratele său, Nicu, să se înscrie în liceu. Deși cu vreo câțiva ani în urma mea, nu era diferență de vârstă între noi tocmai așa de mare. Gândul că voiu fi străin, într'o lume necunoscută, că voiu suferi, se mai liniștise, întâlnindu-mă cu Vasilică.

El era mai comunicativ decât mine; a descoperit pe fiul hotelierului, pe Costică Jikidi, cu care s'a și împrietenit, și cu care am făcut și eu cunoștință.

La Jikidi am văzut o colecție de insecte, lucru pe care

nu mi-l închipuisem până atunci, și mi-a arătat un album de mărci postale, artistic lucrat de el, după un model tipărit, cu stemele tuturor țărilor, și alte gravuri, minunat copiate de el.

Cu Vasilică am curajul să ies pe stradă, fără tata. O mulțime de lucruri noi ne atrag atenția. În colțul străzii se zidește o casă uriașă, cu mai multe rânduri. N'am văzut încă așa clădire. E hotelul Traian. Ce frumos e asfaltul! Cât de lin merg trăsurile; parcă lunecă. Nici nu se aud roțile; numai potcoavele cailor pocnesc mereu: tac, tac, tac, tac... Apucăm la stânga. Uite ce magazie mare; câte lucruri sunt în ferestre! Dincolo o librărie, cu rafturi, pline de cărți. N'am mai văzut așa ceva, până acuma. Mai departe o biserică mare, în ruină; e Mitropolia. Ce mai de lume pe stradă; o mulțime de copii, însoțiți de părinți intră prin dughene, ies cu brațele pline de cărți, ori cu pachete subsuoară. Călcăm sfioși, cu grijă să nu ne calce vreo trăsură, așa de multe circulă pretutindeni.

Mă duc cu tata să-mi cumpere cărți. Intrăm în librăria lui Daniel. Nu-mi amintesc dacă am cumpărat cărți pentru școală; din colecția „Bibliothèque nationale”, volumașele cele mici și simpatice, tata mi-a ales discursurile lui Mirabeau, despre care îmi vorbise de multe ori, și-mi recita fraza celebră: „Nous sommes ici par la volonté du peuple, et nous ne sortirons qu'à force des baïonnettes”.

Tata avea suflet de revoluționar.

Isprăvindu-și treburile, tata se pregătește de plecare.

Impresionat de lumea nouă în care trăiam de două zile, n'am avut răgaz să mă gândesc ce are să se întâmple cu mine, când va pleca tata; acuma, dându-mi sama că se apropie ceasul despărțirii, m'a cuprins amărăciunea, și un dor nebun de a mă întoarce înapoi acasă. Oricât ași fi voit să-mi ascund simțirea, să nu las a se vedea în fața mea durerea ce-mi istovea toată vloga, era cu neputință. Îmi era teamă să mă uit în ochii tatei, ca să nu izbucnesc în plâns. Și nici el nu era mai liniștit; și inima lui era tulburată de zbuciumul meu.

Clopotul de pe peronul gării sună primul semnal de plecare. Lumea năvălește în vagoane și mie începe să mi se bată inima. Tata îmi spune ceva, îmi dă sfaturi, mă mângâie, îmi făgăduiește că are să mai vie la Iași, că are să trimeată și pe mama, că am să mă răped și eu acasă, când vor fi două săr-

bători; eu, însă, nu mă mângâiam cu acestea, toată atenția mea e concentrată asupra unui singur gând, care vibrează, în întreaga mea ființă: tata pleacă, pleacă!

Al doilea semnal.

Cugetarea parcă și-a întrerupt firul. Mă uit în jurul meu cu ochi străini și nu înțeleg nimic. De cinci minute repet câteva cuvinte care mă persecută, fără să aibă nicio legătură cu starea în care mă aflui: ihtiozauri, leziozauri și plerodactili, și mereu aceleași cuvinte: ihtiozauri, plesiozauri și pterodactili.

Al treilea semnal.

Un șuer pătrunzător răsună a pustiu. Trenul se mișcă; tata îmi face semn cu mâna, dela fereastra vagonului, și eu țin-tuit pe asfaltul peronului, mă uit în urma trenului ce lasă în urmă-i o dără lungă de fum, și repet cuvintele fără nicio noimă: ihtiozauri, plesiozauri și pterodactili.

+ + +

Dela gară m'am dus de-adreptul la gazdă. Nu era departe. Aici o mare decepție. Eu credeam că odaia mea trebuie să fie în casa locuită de cuconu Gheorghe, gazda mea, pe când mi se indică odăița de lângă bucătărie, care servea și ca sufragerie. Două paturi de fier, paturi de spital; al meu lângă fereastră. Era mare deosebire între culcușul meu de acasă și acel dela Iași, în care am fost nevoit să-l adăpostesc și pe Popovici, rămas pribeag.

A doua zi dimineață altă decepție la cafeaua cu lapte. Deasupra paharului plutește un val de grăsime suspectă. O ridic cu lingurița și arunc aproape un sfert de pahar: era unt, în loc de caimac. Nu cunoșteam acest obicei, cu care mi-a fost cu neputință să mă obișnuiesc.

Primesc prima scrisoare dela mama; îmi scrie încă pe când tata era în Iași. E dezolată de plecarea mea, și-mi dă sfaturi să-mi cruț sănătatea. Înțeleg la ce se gândește; frica pe care o nutrea despre oarecare aventuri ce o îndemnase cândva să mă oprească de a ieși din casă fără știrea ei.

Am plecat la Iași prea de vreme, pela finele lui August; cursurile se încep mai târziu. Fără să mai întreb pe cei de acasă, peste câteva zile după plecarea tatei, m'am întors în Folțiceni.

Eram fericit. Dela Dolhasca la Folticeni mi se păreau schimbate locurile ; copacii se arătau în altfel de cum îi văzusem când am trecut trist, pe lângă dâșii, în drumul spre Iași, iar acasă aveam senzația că am revenit după o lungă absență.

Peste o săptămână am intrat iarăși în bucătăria cucoanei Zoiței, și a doua zi s'au început cursurile.

Clasul nostru e sus, la rândul al doilea. Suntem aproape șaptezeci de elevi, veniți dela gimnaziile din toată Moldova, dintre care cunosc numai pe trei, colegi dela Folticeni. Toți formăm pâlcuri deosebite, fiecare căutând să se apropie de cunoscuții lui.

Noi, cei patru, ne așezăm alătura. Eu la mijloc și pe de lături : Matei Grigorescu, zis Budăiu ; Ion Mera, zis Roșca, pentru că fața lui era strașnic de roșcată, și Costică Codrescu, zis Afumatul, un băiat nalt, slab și fornăit. Pentru orice întâmplare e bine să nu fim răzlețiți ; la teze ași putea să fiu de folos prietenilor. În cercul meu eram considerat ca unul din cei tari ; nu degeaba fusesem tot premiantul întâiu, în gimnaziu.

La aceste onoruri mă așteptam și în clasa a cincea. În curând însă, iluziile mi-au fost spulberate și am început să-mi dau seama, cu mâhnire, de netemeinicia și insuficiența strălucitelor mele studii din gimnaziu.

Prima oră este a d-lui Burlă, profesor de limba elină și director al liceului. Profesorul e un colos, cu musteața groasă, cătând a oală, și veșnic posomorit. Intră în clas izbînd ușa, face apelul stînd în picioare lângă catedră, se uită crunt peste noi și strigă, cu glas înfiorător :

— Demnilor (el nu zicea : domnilor), toți acei cari ați venit dela gimnaziile din provincie, să vă sculați în picioare.

Mai mult de jumătate ne ridicăm și ne uităm cu spaimă, la profesor. Burlă își răsuțește musteața și întreabă pe unul, la întâmplare :

— Unde ai învățat, demnule ?

Elevul răspunde sfios :

— La Roman.

Profesorul se clatină puțin, dă din cap și întreabă :

— Cine-i acolo profesor de limba elină ?

— Domnul Cutare, zice bietul elev, doborît sub privirea greoaie a directorului.

Profesorul pune pe elev să citească din Kyropedie. Burlă se strâmbă. În clasă e o tăcere de mormânt. Cuvintele elevului răsună tremurătoare: *i antropi atinei...*

— Ei, demnule, nici nu știi să citești, răcni profesorul, izbind cartea pe catedră. Elinii, demnule, nu ziceau ca d-ta: *i antropi atinei...* Cum se citește, Dumitrescule?

Dumitrescu era un intern, din banca întâia, elev care începuse, cu Burlă, limba elină din clasa a treia.

Și Dumitrescu ceti cu glas hotărît: *hoi antropoi atenaioi... eh tu paraleliutotu hronu...*

Veni rândul unui al doilea provincial, de pe la Bacău. Pe acesta îl apucase cu declinările, și se încurca în accente.

— Ce gramatică ați învățat acolo?

— Gramatica d-voastră.

— N'ai cetit d-ta excepția a treia dela regula a doua de pe pagina 25?

Excepția a treia dela regula doua!... Și eu, care nu știam nici regula, am început să tremur. Doi ani am învățat grecește, la gimnaziu, ca să buchesc două declinări, pe când Burlă trebuia să înceapă cursul cu verbe în *mi*.

Ne-a pus Burlă să învățăm gramatica dela început, dându-ne câte zece file pe lecție, lucru înspăimântător.

Atunci mi s'a risipit și grija singurătății și dorul de casă, și am încăput în ghiarele groazei, că nu știu nimic, că voi fi unul din elevii cei mai proști. Mândria mea de odinioară, prestigiul ce avusesem între camarazii mei, gloria dobândită în curs de patru ani, năzuința să mă mențin și în liceu la aceiași demnitate, toate le-am pierdut din prima clipă, și am rămas trist, desnădăjduit, abătut peste măsură.

Când a sunat clopoțelul și profesorul a ieșit, mai încruntat de cum intrase, un zgomoț asurzitor m'a uimit: băieții ieșeau din bănci, răcnind, unii se luară la bătaie, alții fumau la fereastră deschisă, nimeni nu mai era la locul lui. Eu singur, stam, nemișcat în bancă, ținându-mi ochii pironiți într'un punct nehotărît.

S'a isprăvit, gândeam eu, jăluindu-mi soarta; sunt pierdut, pierdut pe totdeauna.

Ieșind pe poarta liceului, n'am îndrăznit să apuc spre casă; am pornit, în neștire, pe străzi și m'am pomenit tocmai la Copou,

într'un rond. Acolo m'am lăsat pe o bancă, și într'o clipă mi-au trecut pe dinaintea minții ani întregi din viața mea, și făcând comparație între vremile trecute și acele de atunci, m'am simțit așa de nenorocit, și am început să plâng.

A doua zi am avut o destindere a nervilor, o înviorare a sufletului, în ora de franceză.

Profesorul Al. Suțu, om foarte mândru, mi-a făcut impresia că ne desprețuește, că se simte stingherit în mijlocul nostru, reprezentanți ai unei clase sociale considerată, de el, ca inferioară lui.

Ne-a pus la încercare puterile.

Trebuia să traducem, în franțuzește, o pagină pe care ne-a dictat-o el. Cum a isprăvit de dictat, am ieșit din bancă și i-am prezentat foaia.

— N'ai înțeles, d-le, să traduci în franțuzește, se răsti el la mine, indignat de atâta prostie.

— E tradusă, răspund eu, timid.

Iși pune ochelarii, se uită pe foița mea, vede că eu am scris deadreptul în franțuzește, fără să mai fi reprodus textul românesc, dictat de el.

După câteva secunde, îmi spune, blând:

— Ia-ți pălăria și ieși din clas.

În ora viitoare întreabă:

— Care-i Gorovei Artur?

— Eu.

— Unde ai învățat?

— La gimnaziul din Folticeni.

— Cine-i profesor de franceză?

— D-l August Richard Wagner.

— D-le, ai fi meritat să-ți pun nota zece, dar fiindcă d-tate nu-ți este permis să strecorești greșala pe care ai făcut-o, ți-am pus nota nouă.

Scrisesem cuvântul *stile* cu *i*, în lec de *y: style*.

Fac pe rând cunoștință cu ceilalți profesori.

Lucescu, matematicianul, mă torturează.

Băeții, care-i cunoșteau exigențele, îi pregătiseră tabela curată, crida ascuțită și buretele umed. Lucescu intră țeapăn, strigă la catalog, se așează în dreptul tablei, așa ca noi să nu vedem ce face el acolo, și enunță: „Diviziunea unui polinom, ordinar

după potențele descrescătoare ale literei ordinatrice X prin un binom de forma $(x-a)^n$.

Incepe să scrie, foarte repede și să vorbească și mai repede. Cu mâna dreaptă scrie, cu mâna stângă șterge cu buretele, și iar scrie, și iar șterge, și eu rămân improstit, cu creionul între degete, neputând să iau nici o notiță, chiar dacă ași fi văzut mângâliturile de pe tabelă. Cum să pricep eu împărțirea, când, din toată algebra, frunzărisem abia adunarea și scăderea, în gimnaziu, și nu le știam nici pe acelea.

Unul singur dintre noi a fost în stare să urmărească lecțiile, și să eie notițe: Ermil Pangrati. Caietul lui, copiat de ceilalți, ne-a servit ca manual de școală. Învățam ca un papagal, fără să pricep nimic.

Mi-a rămas și astăzi în minte formula: tangenta x este egală cu sinusul x supra cosinul x : $\text{tg. } x = \frac{\sin. x}{\cos. x}$, dar n'am știut nici odată, și nu știu nici astăzi, ce-i aceea sinus, cosinus, tangență, cotangență, cu toate că Lucescu, cel mai sever dintre profesorii trecuți, prezenți și viitori, era mulțămît de mine, și am avut, la el, chiar nota 8, lucru extrem de rar printre elevii lui.

Lambrior, la limba română, a constatat că nu avem nici un „bagaj literar“, și ne-a pus să învățăm, pe dinafară, Tristele lui Ovidiu, traduse de Hașdeu, Infernul lui Dante, tradus de Nicu Gane, ba până și o bucată de proză insipidă: „Legenda Sfintei Parascheva, Patroana Iașiului“, pe care eu am reprodus-o, în mai multe exemplare, cu șapirograful întrebuințat când redactam ziarul „Țințarul“.

Lambrior era un savant, care ar fi făcut minuni la Universitate, unde i-ar fi fost locul. Ne-a făcut un curs migălos de formarea limbii române; dela el am învățat că „păreasăma“ vine dela „quadragesima“, și „pătârnice“, dela „quoturniclam“, și câte alte lucruri de acestea, foarte folositoare pentru viața zilnică. În tot cursul clasei a cincea, Lambrior ne-a ascultat o singură dată, și cu nota de atunci am răsmas tot anul. Lui Titus Galino, care a schimonosit toate formele prin care dela *filius* latinesc am ajuns la românescul *fiu*, i-a pus nota zece, iar grupului de 20 de elevi, între care eram și eu, i-a pus nota trei, de am rămas cu toții corigenți.

Xenophon Gheorghiu, în toată lunga lui carieră de pro-

fesor, la trei şcoli, nu a lăsat pe niciun elev corigent la limba latină. Li era ruşine să puie o notă proastă. De aceea, în cursul superior, băieţii rămăneau numai la cunoştinţa celor învăţate în primii patru ani.

Xenophon mă cunoştea din nume. Leon Vlahu, fiul arendaşului Bădeliţei noastre, era văr cu dânsul. În primul lui clas m'a chemat la examinare. M'a întrebat câte declinări sunt în limba latină. Eu le-am enumerat: întâia, a doua, a treia, a patra şi a cincea. El şi-a plecat capul şi cu glas domol, parcă ar fi şoptit, mi-a zis: puteai să răspunzi că sunt cinci declinări.

Ficşinescu, de ştiinţi naturale, ca şi Urziceanu, care l-a înlocuit în curând, nu aveau nici o personalitate. Dima, psalt la o biserică, profesor de muzică; Bardasare, pictorul, profesor de desen, nu contau în preocupările noastre.

Profesor pe care l-am îndrăgit, pentru firea lui, delicată, şi pentru gingăşia cu care-şi făcea cursul, a fost A. Brandia. Ochii lui şireţi, sclipeau de inteligenţă, sub ochelari, când ne vorbea despre Egipteni şi despre zeii lor. Ascultându-l cu atenţie, ieşeam din clas cu lecţia învăţată.

Cu toată insuficienţa mea, mulţămită profesorilor de matematici şi de limba elină improvizaţi la gimnaziu, în prima lună de liceu, după mult zburcium, am izbutit să fiu al şaptelea pe tabloul de clasificăţie. Această reuşită m'a liniştit şi mi-a dat curaj să sper că în luna viitoare mă voi urca. Nădejdea mea, însă, a fost zădarnică, căci m'am tot coborît şi la finele anului, dacă nu am fost printre cei dela coadă, nici nu eram tocmai departe de ei.

Vacanţa mare, după isprăvirea clasei a cincea, am petrecut-o la Bădiliţă, unde am întâlnit pe Eugenia, o basarabeancă foarte frumoasă, venită la un moş al ei, proprietarul unei moşii vecine. M'am îndrăgostit de dânsa, şi am suferit foarte mult din pricina acestei dragoste. Domnişoara era elevă la şcoala doamnei Catargi, din Cernăuţi, unde s'a întors în Septemvrie. În acelaşi an se mărita sora mea Clara, şi mama trebuia să se ducă la Cernăuţi, să-i cumpere trusoul. Trebuia s'o însoţească cineva din familie. A căzut norocul pe mine. Mă duceam cu gândul de a vedea pe Eugenia.

Mama avea la Cernăuți o rudă, pe Ilenuța Nemișescu, sora moșului Alecu Kazimîr dela Ienăuți, în Basarabia. Locuia pe strada Ardealului, în fața frumoasei Volksgarten. Sub cuvânt că mă duc să mă plimb prin grădină, pe când mama stătea de vorbă cu mătușa ei, amintindu-și amândouă timpurile când trăiau la Ienăuți, în realitate, m'am postat în fața pensionului Madame Catargi, sperând s'o zăresc pe Eugenia, la vreo fereastră. Imi făcusem planul să intru în școală, să mă recomand frate cu domnișoara Eugenia Ghițescu, și astfel să o mai văd odată. N'am avut însă curajul să deschid poarta pensionului, și după multă vreme de așteptare, cu ochii pironiți spre ferestre, am renunțat la planul îndrăzneț ce-mi făurisem.

Din pricina acestei călătorii am întârziat cu plecarea la Iași, pe la sfârșitul lui Septemvrie, într'o zi mohorită de toamnă, și m'a cuprins iarăși groaza singurătății și desgustul de viață. Mă credeam cel mai nenorocit om de pe fața pământului, iar ceasurile petrecute în școală erau un adevărat supliciu.

La gazdă mai găsisem o schimbare care a contribuit la desnădejdea mea. Vasilică Stamatî se mutase aiurea; odăița în care mă obișnuisem, era închiriată altcuiva, și pe mine mă rânduise într'o altă cameră, mai tristă, în tovărășia unui student, funcționar pe la Tribunal, care venea acasă numai la culcare și nu-mi era apropiat sufletește. Acuma eram singur-singurel, tot timpul, și sufeream și mai mult. Cucoana Leona era femeie săracă și împovorată cu îngrijirea unui copil. Singurul ei venit era suma de bani pe care o primea dela noi, pensionarii ei. Dela mine primea 60 de lei pe lună, pentru pensiunea completă; dela ceilalți, cari aveau numai locuința la dânsa, primea mult mai puțin. Dela fostul ei bărbat, care trebuia să-și întreție copilul, nu-i veneau, în fiecare lună, cei 50 de lei, pe care-i spunea el tatei că-i trimite regulat, așa că o ducea greu, și era nevoită să facă economii mari, ca să iasă la capăt. Economia se făcea și la mâncare. Mai totdeauna, când rămăneau resturi de mâncări neconsumate astăzi, erau întrebuințate la pregătirea altui fel de mâncare, pe a doua zi. Până și resturile de mămăligă se amestecau în făina din ceaun, pentru o nouă mămăligă. De unt, nici nu era vorba, la masa noastră. Totul se prepara cu grăsimi, și eu, care nu eram obișnuit cu astfel de tratament mă resimțeam. Acuma, însă, când și sufletul meu era așa de tul-

burat, influența stomacului asupra stării mele sufletești era covârșitoare. Nu degeaba spune Alecsandri că stomacu-i văr primar cu inima vecină.

Poate că și dorința mea de a mă simți bolnav, pentru a impresiona pe cei de acasă și astfel să scap de Iași, a sugestionat pe medicul care m'a găsit grav atins de o boală a stomacului, și mi-a recomandat un regim alimentar și o viață liniștită, pe care nu puteam să le am la gazda mea, cu toate înlesnirile de traiu ce le căpăta dela ai mei. Din scrisorile de acasă, văd că i se trimeteau, dela Bădeliță, de toate: păsări, făină, brânză, legume, până și vagoane de lemne — toate acestea peste pensiunea în bani.

Am trimis acasă rețeta medicului și le-am scris toate câte mi le-a recomandat el. Desigur mă așteptam la sfârșitul care a urmat. Tata a consultat pe medicul nostru, pe dr. Toff, care, cetind rețeta, a înțeles că-i o simplă chestiune de deranjare a stomacului. Totuși, când peste câteva zile am venit acasă, pentru ziua de 6 Noemvrie, la nunta surorii mele cu Cristodor Gheorghiu, s'a hotărât că eu trebuie să-mi caut de sănătate. Tata era de părere că decât om învățat dar nesănătos, mai bine să fie cineva un prost, dar voinic.

N'ași putea să spun pentru care motive s'a găsit de chibzuință ca eu să mă duc la Bădeliță, și acolo, în liniște, să pregătesc examenul de Ianuarie viitor. În puterea iernii, în Noemvrie, să stau singur la țară, cu o servitoare bătrână, țărăncă neobișnuită să poarte de grijă, mai cu seamă unui suferind de stomac, nu era o idee tocmai nimerită. M'am dus, cu Amina, căteaua cea neagră, și cu oarecare provizii de ale mâncării, între care o bucată mare de lacherdă, pe care a doua zi Amina a consumat-o, fără să mai ceară voie dela mine; a găsit-o într'un castron, pusă la apă, și s'a ospătat.

Prima noapte, singur ca un huhurez, în toată casa. Mi-am pregătit, eu singur, lapte cu orez, într'un ibric, la gura sobei mi-am făcut un ceaiu de teiu—era prescris în tratamentul medical și m'am culcat în odăița mea. Peste noapte mă trezește o lovitură în geam. Mi-i frică să aprind lumânarea. Ridic, încetișor un colț al storului, și admir luna plină, care făcea să scânteieze covorul de omăt întins peste livadă. Nu-i nimeni. Mă așez la loc, sub plapumă, și aștept, cu revolverul la căpătăiu. Altă lo-

vitură în geam, și aceeași operație la colțul storului. De data aceasta aud și o răsuflare înfundată: poate că hoții lucrează din greu să desfacă peretele.

Și sunt singur în toată casa. Nu pot să chem pe nimeni în ajutor. Servitoarea doarme în sat, la casa ei; argații au căsuța lângă grajd; ca să chem pe cineva, ar trebui să ies în cerdac, să dau ochii cu hoții.

O lovitură mai puternică în fereastră, mă aruncă din pat, în mijlocul odăiței, cu revolverul întins gata să trag.

Iarăși liniște și o răsuflare adâncă, puțin asemănătoare cu respirația unui om; apoi un zgomot neînțeles, o hârâială pe perete și o namilă pe care o zăresc prin storul luminat de lună.

Era o vacă, scăpată în livadă, și culcată la fereastră odăiței mele. De aceia nici Amina, care dormea în pat cu mine, și o probozem că-i nesimțitoare, nu se alarmase.

Nu-mi aduc aminte câte zile am petrecut în pusnicia mea. Ziua mai hoinăream cu pușca'n spinare, pe câmp și pe marginea pădurii, și cum se însera, mă încuiam în casă și ceteam. Ceteam lucruri frumoase: Graziella de Lamartine mă înduioșa; Cei trei mușchetari, de Dumas, mă îmbărbătau. Ceteam de toate, numai pe cărțile de școală n'am pus mâna, parcă nici nu s'ar fi apropiat examenul de iarnă.

De Crăciun am venit la Folticeni. Ce voi fi spus eu tatei, nu știu, dar examen n'am dat, și când m'am reîntors în Iași, ca să reîncep școala, mă simțeam străin între colegii mei, al căror număr era mult redus.

Nenorocul meu să mă așez în banca întâia, în vederea profesorilor. Primul clas, fiorosul Burlă. Mă scoate la lecție.

Traduc eu versurile din Iliada, așa cum le învățasem din caietul unui coleg, și meritam o notă bună. Burlă, care văzuse numai absențe, în dreptul numelui meu din catalog, mă pune să traduc din urmă. Ii spun, că am fost bolnav, că am lipsit dela școală și n'am preparat lecțiile din trecut.

Cu satisfacția calăului care ascultă gemetele celui torturat, Burlă îmi trânteste nota 1, ca să mă pun la curent cu materia.

Pentru clasul viitor îmi luasem orice grijă; nu avea să mă întrebe tot pe mine; dar cum a făcut apelul, m'a chemat la lecție; bine înțeles, după răspunsul meu că nu sunt preparat, a mai pus un băț în catalog.

Aceiași scenă s'a petrecut și la matematici, cu Lucescu. Am știut lecția curentă; o învățasem papagalicește, și pentru că n'am știut din urmă, mi-a pus nota 1; m'a ascultat și clasul următor, și am căpătat păreche la primul 1, așa că-mi aranja-sem de minune situația pe întregul an: corigent la elină și la matematici.

Despre jalnica mea tragedie, nu pusesem în curent pe cei de acasă; bănuiesc însă că Xenophon Gheorghiu va fi scris ceva cumnatului meu, care-i era frate, de oarece, pe la mijlocul lui Fevruarie, mama îmi scrie: „te rog, dragă să te ocupi cu învățatul, că tata spune că foarte se teme că tu neglijezi, și au spus că l-ar costa foarte mult“.

Vacanța de Paști am petrecut-o la Bădeliță, și într'o zi, așteptând trenul în gara Heciu, mi s'au deșteptat și m'au tulburat amintirile duioase din vara trecută, celind pe perețele dela ușă, cuvintele zgâriate: „Adieu Lespezi“ și iscălitura: „Eugenia“.

La plecarea ei, așteptând trenul, ca și mine, privea spre locurile în care a trăit, poate în iluzii de fericire, locuri pe care nu avea să le mai vadă, și cu inima sângerândă și-a zăgrăvit pe părete regretul plecării.

Se va fi gândit oare și la mine, în clipele acelea? Să-și mai fi aducând aminte de tânărul timid care nu îndrăznea să-i mărturisească dragostea lui învăpăiată?

A trecut și vacanța, m'am dus la Iași, unde mă așteptau zile mai întunecoase, cu răsunet îngrijorător pentru viitorul meu.

De câte ori, în drumul dela gară, îmi apărea arcul Academiei, zidul acela sinistru care unea, pe deasupra stradei, clădirea liceului cu a internatului, mă cutremuram; acuma îmi făcea impresia Podului suspinelor din vesela Veneției, de pe vremea închiziției, despre care celisem în romane.

La școală mă simțeam, din ce în ce, mai străin. Câteodată mă ispitea gândul de călugărie, numai să scap de chinul de a deschide ușa clasei a șasea.

Nu-mi amintesc ce voi fi scris eu tatei, care la 1 Aprilie 1882, îmi răspunde: „Răvașul tău m'a umplut de venin, căci te văd în pericol de a pierde un an, și aceasta numai cât că te-ai

prea grăbit a te încrede în tine, fără mai întâi să consulți pe tatăl tău". Imi dă sfaturi să mă prepar și să mă prezint la examen, și-mi mai spune să mă duc la „fratele Poni”, să-l întreb dacă ași fi primit să dau, la Institutele-Unite, examenul și apoi să fiu înscris în clasa a șaptea.

La Poni, prieten cu tata din tinereța lor, nu m'am dus. Am făcut, însă, altă ispravă.

Ioan Nădejde, Socrate din Sărărie, al lui Burlă, avea renumea că prepară băeți cari au a trece examen ca particulari. Nădejde, omul periculos, era cunoscut, chiar de dușmanii lui, ca om învățat, dela care putea să profite elevii lui. În ura mea contra liceului, se ivise ca un ideal ideea aceasta.

Cum voiu fi izbutit să conving pe tata de ingeniozitatea planului meu, nu știu; dar a acceptat, ca un fapt împlinit propunerea mea, și mi-a trimes cei 50 de lei ce-i cerusem, onorarul pe o lună a profesorului meu. N'am mai dat pe la școală și am început să urc, în fiecare zi, dealul Sărăriei, la casa lui Socrate, care a încasat 50 lei, primul și ultimul onorar pentru cele două luni câte mă despărteau de examen.

Eu credeam că ar trebui să învăț toată materia prevăzută de program, să ascult explicațiile lui Nădejde, ceea ce ar fi însemnat că mă prepară. Dacă am văzut că el nu-mi cere aceasta, n'am mai cetit nimic. Se vede că nu aveam voința mea proprie; era necesar să mă îndemne cineva la muncă, și lăsat numai la inițiativa mea personală, îmi pierdeam vremea fără nici un folos.

Cu Nădejde nici nu vorbeam măcar chestiuni de ale școlii. O singură dată, în curs de două luni, a luat și el o Chimie în mână, și m'a întrebat ce știu despre o substanță oarecare, și am învățat dela el că trebuie să zic: „sublimat corosiv”, în loc de „sublimat de coroviv”, cum mă exprimasem.

În casa din Sărărie întâlneam pe toți socialiștii din gruparea lui Nădejde. Acolo am văzut de Eduard Gruber, bunul meu prieten de mai târziu, un sentimental care nu activa în mișcarea din Iași: pe acolo am văzut trecând mulți dintre acei cari, peste câțva timp, au avut de îndurat persecuțiile adimniștrăției și umilinți. Cu mine, Ioan Nădejde n'a vorbit niciodată chestiuni relative la ceea ce numea socialism. Nu a încercat să mă convertească, să mă facă prozelit. Singura mea activi-

tate, în cercul lui, era să lipesc adrese și timbre pe revista „Contîmporanul“, și să fac pachetele pentru poștă.

Am nemulțumiri la cucoana Leona. Nu știu din care pricină. Vasilică Stamati, la prima lui gazdă, dela care-l ademenisem eu, și la care se întorsese, trăia mult mai bine decât mine și plătea și mai puțin: numai 50 lei pe lună. Am pus la cale să stăm iarăși împreună. Când i-am spus cucoanei Leonei intenția mea, mult n'a stat pe gânduri și mi-a răspuns că de vreme ce i-am rămas dator pe o lună din urmă, ea nu-mi dă lada cu lucrurile mele. Am ieșit din casă fără nici un bagaj. Peste câteva zile, pândind când era dusă în oraș, și știind locul unde pune cheia dela ușă, am intrat în casă, împreună cu Vasilică, mi-am luat obiectele de care aveam nevoie, și am scăpat de griji.

Luna lui Mai nu te îndeamnă la muncă pentru examene; luna cu zile calde și cu nopți senine, care trece fără să-ți dai seama. În fiecare seară mă ducem la Copou, la teiul lui Eminescu, ascultam privighitori, cu gândul la privighitorile dela Bădiliță, și aromiam în mirosul florilor de liliac. Cum să mai cițești la elină și la matematici!

Iată încă și o nouă îndeletnicire care-mi răpea timpul.

Pe strada noastră, Vasilică descoperise o fată de care se amoretase: fata lui Desloges, funcționar la gară, un străin, pe care peste un număr de ani l-am găsit primar la Suceava, în Bucovina. Agnes nu știa românește și Vasilică nu vorbea franțuzește; el cunoștea limba germană, și se înțelegeau amândoi, dar — lucru ciudat — măcar că făcuse cursul primar în Bucovina, Vasilică nu putea să scrie două rânduri de nemțește. Se întâlneau ei în fundul grădinii, în fiecare zi, dar simțeau și nevoia de a-și scrie, zilnic, lungi scrisori de dragoste. Scrisorile acestea, în franțuzește, le compuneam eu; scriam pagini întregi, cu atâtea năzdrăvănii, de mă minunam și eu de unde le mai scoteam.

Tocmai în luna aceea se nimerise și nunta surorii mele, Coca, al cărei nume era acum Constanța.

Leon Vlahu, care în toamna trecută îmi mărturisise cât de mult o iubește pe sora mea, o ceruse în căsătorie. Părinții nu vedeau cu ochi răi această propunere. Noi nu aveam avere; moșia Bădiliță, o sută de fâlci, era o mică răzășie pe vremurile acelea când proprietățile se compuneau din mii de fâlci;

apoi răzăşia noastră era înglodată în datorii, parte încă de pe când trăia Miluţă Tăutu, şi altele făcute de tata, datorii care creşteau mereu cu procente neplătite. Vlahu era socotit un om cu stare, şi măcar că nu avea nicio cultură, calitatea aceasta cumpănea în aprecierea celor în vârstă. Sora mea, însă, nu împlinise cincisprezece ani, nu se gândea la măritat, şi încă în astfel de condiţii. Tata crezând că eu aşi avea oarecare ascendent asupra surorii mele, îmi ceru să-i vorbesc, să o sfătuiesc să nu refuze propunerea, şi ca s'o ademenesc, să-i explic situaţia precară în care ne aflam cu toţii. Cu toate că eram de aceeaşi părere cu sora mea, nu am putut să nu îndeplinesc dorinţa tatei. Mi-am făcut datoria; dar din modul cum i-am vorbit, Constanţa a înţeles că glasul meu era ecoul altuia, şi nu exprimă convingerea mea intimă, şi a rezistat. În lipsa mea, familia a ademenit-o, fiind toţi înşelaţi de Vlahu care-şi dăduse cuvântul că-şi va duce soţia la Milano, să facă studii de muzică. Sora mea avea dispoziţie de canto, şi ca orişicare copil îşi făcea iluzii de viitor.

Nunta a fost la Bădiliţă, în Maiu, în casa cea mare a bunicii, locuită de Vlahu, arendaş al moşiei.

A fost o nuntă tristă, nunta unei fete care se mărită pentru a satisface dorinţa părinţilor, fără să aibă nicio afecţiune către persoana indiferentă cu care-şi lega viaţa. Pe mine m'a impresionat resignarea copilului acestuia nevinovat, sacrificat în consideraţia unor interese, a unor combinaţii materiale, care nici măcar ele nu s'au realizat.

Pe când Ionică Barbu, lăutarul vestit din Iaşi, plângea pe coardele ghitarei lui, eu, răzimat de balustrada balconului, plângeam durera înăbuşită a miresei.

Imprejurarea aceasta a contribuit la amărăciunea mea, la desgustul care mă împovăra, şi rezultatul a fost că nici n'am avut îndrăzneala să mă prezint la examen.

Şi astfel am mai pierdut un an.

Mă pregătesc de plecare spre Bădiliţă. În ajun ne ducem cu toţii — prietenii lui Vasilică — să petrecem la o crăsmă, în Păcurari. Pe atunci nu erau berării, în Iaşi. La fabrica de bere din Păcururi exista un pavilion, dar era departe şi berea se consuma prin cârciume. Eu nu băusem încă bere, şi cu greu am înghiţit primul pahar. Tovarăşii mei de petrecere erau o-

bișnuți cu amăreala aceasta, și ca să nu li par înapoiat, am băut la rând cu ei, cu toată neplăcerea ce-mi provoca. M'am amețit. Mi-a venit un gust să fac gimnastică, o figură ce-mi reușea, când eram teafăr: răzimat cu mâinile pe marginea unui scaun, îmi ridicam trupul cu picioarele în sus, cum văzusem la circ. În starea în care eram, n'am putut să-mi țin echilibrul, am căzut, am ajuns cu fața de pământ și mi-am făcut o julitură serioasă pe frunte.

Astfel rănit, n'am avut curajul să plec a doua zi. Am rămas în Iași, ca să mai prindă rana coajă, și celor de acasă le-am spus că, în vagon, a căzut gemandanul din rețea, și m'a lovit.

+ + +

Vine iarăși vremea de școală, și trebuie să plec la Iași. Nu mai știu planurile ce-mi făcusem, dar când am zărit fiorosul Arc al Academiei, și mi-am închipuit că foștii mei colegi sunt acum bacalaureați și studenți la Universitate, am înțeles că ar fi cu neputință să urmez cursurile clasei a șasea.

Am închiriat, într'o stradă pe lângă strada Florilor, o chiliuță, la o cucoană văduvă, bătrână. Era așa de mică, odăița aceasta, că abea încăpea un pat, cu picioarele la sobă, și o masuță cu un scaun. Atâta singurătate stăpânea locuința mea și împrejurimile ei; atât de singur mă simțeam, atâtea sufeream în surghiunul acesta!

La suferința mea morală contribuiau două împrejurări externe. Mă abonasem la un restaurant în strada Alecsandri, unde am dat peste vechea mea cunoștință din copilărie, petrecută la Dorohoiu: Gheorghită Misihănescu, acum student la Drept. Eu mâncam la o masă, izolat de restul consumatorilor, iar el era înconjurat de colegi veseli. Misihănescu mi-a zis că eu ar trebui să stau la masa lor, dar eu am interpretat vorbele lui în sensul că vârsta mea ar îndreptăți această apropiere, dacă ași fi și eu student, cum s'ar fi convenit să fie. De atunci mi-am schimbat ora mesei, chibzuind să intru în restaurant în vremea când nu ași putea să mă întâlnesc cu ei.

A doua cauză a desnădejzii mele erau scrisorile pe care le promisem din Paris, dela Eugen Teodorini.

Toți ai mei, studenți, iar eu abia absolvent de cinci clase, și în al treilea an de chin, ca să trec examenul de a șasea.

Rezultatul acestor considerațiuni a fost că pe la liceu n'am mai dat, dar nici acasă nu ceteam nimic pentru școală. Imi pierdeam timpul, nici eu nu știu cum, și erau așa de lungi ceasurile de plictiseală; numai când mă așezam în pat, la lumina slabă a lămpii, mă simțeam mai puțin nenorocit.

Aveam un singur gând, și de data aceasta: să mă întorc acasă. Am scris tatei. Nu știu cuprinsul scrisorii mele; la 20 Octombrie el îmi răspunde că dacă eu cred că mă pot prepra singur, să-mi iau toate cărțile și să vin la țară, unde să mă pun pe învățat. Pe marginea scrisorii, mama adăugă: „Vino îndată la Folticeni; te aștept“.

Dacă nu m'ar fi iubit mult părinții, nu aș fi pierdut ani întregi părăsind școala, numai de dorul de a fi cu dâșii.

S'a isprăvit anul, fără să mă fi gândit la vreun examen. Nimeni dintre ai mei nu se interesa ce am de gând să fac, nimeni nu mă imboldea. Tata cânta același cântec: eu sunt acuma om care-mi dau seama de interesele mele. Cred, însă, că în ascunsul sufletului avea o părțică de îngrijorare despre sănătatea mea șubredă. Eram slab, obosit, fără vlagă.

La finele lui August am plecat la București. Moșu Petrea Borș mă înscrisese în liceul Sfântul Sava.

Am descins la hotelul Manu, Calea Victoriei, colț cu Palatul Regal. Din mansarda în care mă instalasem, priveam numai clădirea corpului de gardă. Nu vedeam o ramură de copac, un fir de iarbă. Ionescu-Kolax era și el în București, nu știu ce învârtea el pe acolo; Jean Mera făcea armata. Amândoi uneori se adăposteau la mine pe noapte culcându-se pe podele.

Eram menit să o duc bine, în București, dacă ași fi avut altfel de fire, dacă ași fi fost sociabil. La moșul Petrea, unde luam masa, eram îmbrățișat ca un copil al lor; cu vărul meu, Bibi, nu puteam să leg prietenie; era mai tânăr decât mine, îl creștea o bonă, învăța încă în școala primară și făcea colecție de bilete de tramvai. Venea, însă la moșul meu lume multă, de care eu fugeam. Mai aveam, în București, două rude, doi veri primari ai tatei: Petru Gorovei, ofițer, însurat, și fratele său Mitică; tata îmi scria mereu să mă duc pe la Petrache, să caut să locuiesc în aceeași cameră cu Mitică, să învățăm împreună, eu însă, nici n'am știut unde stă ofițerul, iar cu Mitică m'am întâlnit, din întâmplare, la o cafenea. M'am jenat să-i spun că

nu joc biliard, când mi-a propus că facem o partidă. Nu știam să țin tacul în mână. În copilărie văzusem pe tata jucând biliard, în cafenea la Nusbaum, un joc neobișnuit. Nu juca la interes; la sfârșitul unei partide, chelnerul care le aranja pionii ce cădeau răsturnați de bile, era obligat să beie un pahar de apă. Era un fel de tortură, pentru chelner, și presupun că nu i se supunea fără să fi primit o plată, în schimbul distracției ce procura jucătorilor.

Atâta știam eu despre biliard; totuși ca să nu trec în ochii lui Mitică și a prietenilor lui, drept un provincial naiv, am plătit pentru timpul cât a jucat el, fără să fi făcut eu niciun punct.

În vacanță fusese, prin Folticeni, doctorul Kernbach din Dorohoiu, cu fiul său Radu, coleg de clas cu mine la Iași, și în aceeași situație de fugar dela școală; el îmi sugerase ideea de București, și când a plecat de-acasă, spre Capitală, mi-a telegrafiat, cum fusese vorba. Dar nici pe la el nu am dat, cu toate că, în câteva scrisori, tata îmi indica adresa lui Radu.

Eram un sălbatec, îndată ce mă aflam în alt mediu decât cel de acasă.

Aveam și tentațiuni de a mă acomoda cu lumea, dar numai tentațiuni. Pantalonii mei largi, cum știau să-i facă meșterii din Folticeni, contrastau cu moda pantalonilor strâmți din București. Mi i-am strâmtat și eu, ca să stau toată ziua întins pe patul din mansarda mea, cetind gazete.

Mă plictiseam. Făcusem greșala de a veni prea devreme în București; cursurile începeau abia la 15 Septemvrie, și mă muncea iarăși gândul de a mă întoarce acasă.

Câteva nopți dormite neliniștit, m'au îndemnat să consult un medic. Pe Calea Griviței văzusem o firmă: Dr. Stăuceanu. Nu-l îmbulzeau clienții: a avut răgaz să stea de vorbă cu mine. Când i-am spus de unde sunt, și-a adus aminte că în târgul Lespezi are un coleg: Dr. Crupenschi, prieten al familiei noastre. Eram grav bolnav, după opinia medicului: mi se scurgea măduva spinării.

Plecarea spre casă îmi era asigurată. Și a început să funcționeze ipocrizia. Eu nu le-am scris, celor de acasă, de boala care mă roade, dar am pus pe Ionescu să le aducă la cunoștință primejdia. Alarmați, îmi scriu încurajându-mă; doctorul Crupenschi le-a spus că Stăuceanu este un „șuiu“, că rețeta lui —

pe care mi-au cerut-o — examinată de toți medicii din Folticeni, este pentru tratamentul anemiei, nu a boalei de care mă tem eu — nu le comunicasem că mă tem, asta era treaba lui Ionescu. Crupenschi s'a pus în relație cu Stăuceanu, și probabil că în urma corespondenței dintre ei, în ziua de 13 Septemvrie primesc telegramă dela tata, prin care mă anunță că Joi mă așteaptă cupeul la Dolhasca, să aduc un certificat medical și să cer concediu dela școală.

Nici n'am apucat să încep cursurile, și m'am întors acasă, pentru a-mi pierde din nou vremea cu nimicuri.

Data aceasta nu mai putea să fie vorba să mă duc la Bădiliță.

În anul următor am plecat la Iași, în luna Mai, ca să încep povestea cu prepararea examenului de clasa a șasea.

De rândul acesta dorul de casă nu mă mai chinuia. Se făcuse, în mine, o schimbare pe care nu știu cum să mi-o explic, cu toate că duceam aceiași viață de pustnic.

În familia Tiron, prima gazdă ce am avut în Iași, am făcut acuma cunoștință cu domnișoara Elena Didia Odorica Sevastos, care, împreună cu prietena ei, Elena Tiron, pregăteau același examen ca și mine. Ne-am întovărășit, în special pentru mate-mateci. Odorica era leneșă; lungită pe pat, voia să învețe trigonometria, cu a cărei deslegare de teoreme eu mă căzneau la tabelă. Poate că societatea aceasta mă făcea să nu sufăr de nostalgia casei, treceau câteva ceasuri pe zi fără să simt groaza singurătății.

Locuiam într'o cameră ce-mi amintea lucruri neplăcute: aici stătea, acum câțiva ani, doctorul Raicu, care m'a găsit bolnav de stomac, din cauza căruia înduram eu atâtea supărări. În aceeași casă, însă, aveam plăcerea să trec pe la ferestrele uneia dintre cele mai frumoase femei din Iași, Rașela, întreținuta unui bogătaș, care o vizita în fiecare zi. Astăzi mă întreb cum a fost cu puțință ca eu, care mă înflăcăram la ivirea unei femei acceptabile, să rămân indiferent față de această splendoare, să nu mă ispitească statuia aceasta de carne, ochii de fulgere și grațiile întregii ei făpturi! Și cum era cu puțință să-mi mai arunc ochii pe câte o carte de școală, când de minunea aceasta mă despărțea un simplu zid de cărămidă? Poate pentru că tot gândul meu era spre Angela, căreia îi fabricam

poezii de dragoste, pe care nu le-a cunoscut niciodată. Și mai era și o altă explicație: nu-mi lipsea viața de familie, cu care mă acomodam în Folticeni; la Xenophon Gheorghiu mă duceam adeseori, mă oprea la el la masă, mă simțeam între ai mei.

Se încep examenele. Fără să fi avut meritul că mi-am dat multă osteneală, am obținut notă de trecere la toate obiectele, și mai rămăsesse matematicile și ultimul examen, limba elină.

La matematici am avut nota 1. La teză ne-a dat o lucrare practică, să rezolvim o problemă oarecare, absolută imposibilitate pentru mine. Mă gândeam să copiez dela un coleg. Din nenorocire, pe lângă mine, la capătul băncii, se primbla profesorul, cercetând, cu privirea lui severă, dacă nu copiază cineva. N'am putut să scriu nimic din problemă, am scris însă o prostie: „neputând să fac această lucrare, prefer să dau teza albă decât să copiez“. Lucescu a zâmbit, și parcă simțea mare plăcere cîntînd rîndurile mele. În locul lui, eu aș fi apreciat altfel sinceritatea elevului, și i-aș fi pus, din generozitate, cea mai mică notă de trecere.

În ziua când trebuia să dau examenul la elină, era înmormântarea bătrânului Gheorghiu, tata lui Xenophon și a cumnatului meu. Xenophon mi-a cerut să asist și eu, asigurându-mă că Burlă mă va asculta în altă zi. Dar fie că Gheorghiu nu i-a vorbit lui Burlă, fie că acesta nu a voit să-l satisfacă, n'a voit să mă examineze, și am rămas trecut absent.

Mi se încheiase calea 'n codru și de data aceasta: al treilea an pierdut.

■ Avusesem, însă, mare succes la limba română.

Ceteam zilnic ziarul meu favorit, „România liberă“; în dimineața când, după amiază, trebuia să trec examenul, găsisem în ziar un mic studiu asupra unei poezii a lui Eminescu, tocmai aceea despre care profesorul Eduard Gruber cerea să vorbim în teză.

Fîrește, am avut ce să scriu și profesorul, întâlnind un elev cu atâtea cunoștinți solide, a lăudat în fața tuturor elevilor, teza mea strălucită, răsplătită cu nota zece. La oral, se aștepta Gruber să desfășur aceiași erudiție. Am dat răspunsuri satisfăcătoare, mai cu seamă că nu-mi pusese întrebări aride din gramatică; mă întrebbase despre Homer, și dacă știu ceva din

Iliada. Știam primele trei cuvinte din cântul I, le-am recitat îndrăzneț, și am sfârșit cu un *etcaetera*, de care Gruber a făcut haz.

Peste câțiva ani, Eduard Gruber a devenit cel mai bun prieten al meu.

Poate că nu mi s'ar fi întâmplat nenorocirea să pierd și anul acesta, dacă nu ași fi fost „curios” cum îmi spunea tata, care-mi trimisese două scrisori către Ștefan Șendrea, profesor la Universitate și către Al. Lepădatu, avocat vestit în Iași, rugându-i să stăruiască pentru mine, pe lângă Burlă și ceilalți profesori. Scrisorile trebuia să le duc eu, fiecăruia din acești prieteni ai tatei, dar se găsesc și astăzi în arhiva mea. Am fost „curios” atunci și am rămas în tot cursul vieții mele; dacă ași fi voit să profit de „stăruințele” de care ași fi putut să mă folosesc, în multe împrejurări, s'ar fi măcinat altă făină la moara mea.

În Septemvrie am luat iarăși drumul Iașului, cu gândul să trec examen de corijare. Cum îndrăzneam eu să am astfel de veleități, când nu pusesem mâna pe trigonometrie, nu mă ocupasem nicio clipă cu vreo traducere din grecește, nu pot să-mi explic; probabil că așteptam vreo minune dumnezeiască.

Fuse, în Iași, cred că un fel de Congres naționalist, la care nu am luat parte; dar, într-o zi eram pe terasa hotelului Traian, când a trecut populația ce asistase la Congres, cu o muzică în frunte, care cânta „Deșteaptă-te Române”, marș pe care-l ascultam întâia oară. Pe terasă m'am întâlnit cu vărul meu Vasile G. Morțun, socialistul. S'a bucurat că m'a văzut, și vorbindu-i despre necazurile mele cu școala, a zâmbit și mi-a spus că-i o prostie să-mi pierd vremea cu școala; la ce are să-mi servească examenele cele mai strălucite, pe care le-ași trece? Să mă cumințesc; să stau acasă liniștit, să cetesc anumite cărți, ca să-mi fac o cultură generală, și-mi ajunge.

Mi-am dat seamă că sfatul lui Vasilică, ar fi minunat de bun, dacă și tatăl meu ar fi bogat ca și moșul lordache, tatăl său; i-am spus această nevinovată observație a mea și apoi ne-am despărțit, rămânând hotărât să încerc a ajunge la isprava pentru care încercasem de atâta vreme.

Nu-mi aduc aminte dacă am încercat să trec vreun examen, și cu toate că obținusem dela directorul Burlă un bilet care-mi dădea dreptul să urmez ca audient, cursurile clasei a

șaptea; n'am călcat pragul școlii nici o singură dată, deși pe la finele lui Octomvrie îmi străluceau ochii tot prin Iași.

Pierdusem încă un an.

În Septemvrie 1885 am avut curajul să reîncep viața pe băncile școlii, în clasa a șasea, la Institutele Unite din Iași.

Petru Poni mă cunoștea din nume; în tinerețe fusese bun prieten cu tata; Culianu de asemenea mă cunoștea din nume, era unchiu cumnatului meu Gheorghiu; pe toți ceilalți profesori îi vedeam atunci întâia dată.

Philippide face o introducere la cursul de poetică. Isprăvește, se uită în catalog și mă strigă. Mă scol în picioare, în pupitrul meu, și-mi cere să reproduc ceea ce a explicat el. Un sfert de ceas am vorbit; am spus multe din cele auzite dela el, dar mai multe cu care complectam introducerea lui.

Eu aveam o cultură generală care ieșea din cadrul cunoștințelor unui elev de liceu; cetisem lucrări care-mi plăceau, mă interesau. Nu voiam să învăț grecește, pentru că uram pe greci, fanarioșii cărora credeam eu că se datorește starea noastră socială înapoiată, corupția moravurilor noastre; nu-mi dam osteneală cu matematicile, din pricina lui Lucescu, bucherul care nu a fost în stare să ne explice nici măcar ce-i aceea sinus și cosinus, avea însă noțiuni precise despre multe discipline. Când Cobălcescu în cursul lui de Geologie, ne vorbea despre apariția omului pe pământ, eu știam mai mult decât Lucescu; cetisem pe Gabriel de Mortillet, carte cunoscută de Cobălcescu în toată pusderia de profesori din Iași.

Disertația mea la Philippide m'a impus atenției colegilor mei, mi-a creat un prestigiu care a contribuit să nu mă simt umilit în mijlocul lor. Lămuririle mele că am întârziat cu școala din cauză de boală, au prins crezare; Vasile Negruzzi mă dispensa de gimnastică, pentru el eu fiind tuberculos, după cum și înfățișarea mea firavă putea să lase de bănuț.

În Octomvrie am venit acasă; murise moșul Alecu Dimitriu, bărbatul tantei Liza, sora mamei. Am fost impresionat, am plâns, și probabil că sub influența acestei stări sufletești am scris Constanței, sora mea, o scrisoare alarmantă pentru toți. Din cele ce-mi scrie mama, văd că eu mă arătasem descurajat, spuneam surorii mele că se vor sfârși zilele aceluia care nu va reuși la examen. Nu cred că am avut intenția să vorbesc despre

un gest pe care l-au bănuît cei de acasă; tata zice: „numai nebunii scriu cum scrii tu“, și mă mângâie că și chiar de s'ar întâmpla să rămân repetent, nu-i un mare pericol.

Vine examenul de iarnă; trebuia să-l trecem înaintea unei comisii numită de Minister, din profesori străini de școala noastră. Președintele comisiei este Grigore Tocilescu, dela Universitatea din București, și restul comisiei profesori dela Seminar și câțiva dela liceu. Am trecut examenul cu bine, înainte de Crăciun, și am petrecut vacanța liniștit.

Examenul de vară, înaintea comisiei numită de Minister. Președinte al comisiei tot Grig. Tocilescu.

Xenophon Gheorgiu, care mă prepara la limba latină, în puterea înrudirii, mă îndemnă să mă prezint și la examenul de clasa VII. M'am înspăimântat de îndrăsneala ce-mi sugera, dar m'am lăsat ademenit de perspectiva de a scăpa de liceu, și de a câștiga un an din cei pierduți. Am frunzărit câteva capitole din Istorie, câteva din științele naturale, iar despre matematici nici nu-mi trecuse prin minte să fac vreo ispravă.

Încep examenul cu oarecare succes. La limba franceză, d-l C. Meissner îmi pune o notă mare; la unele obiecte mă favorizează norocul, atât în teză cât și în oral mi se pun întrebări tocmai din materia pe care o frunzărisem, pentru clasa VII. Dădeam examen de două clase, în aceleași ore; trebuia să colind salele, pentru examenul oral, ceea ce nu puteam să fac la teza scrisă, pe care o lușram în cancelarie, sub privegherea unui profesor.

Teză la limba elină, pentru clasa VII. Privighiază Negruzzi, profesorul de gimnastică. Mi se dă să traduc dintr'un autor, nu știu care. Cu neputință. Stau gânditor, amărit, în fața foi de hârtie stampilată și iscălită de președintele comisiei. Negruzzi se plimba prin odaie și fuma. Văzând că eu nu scriu nimic, mă întreabă:

— Nu merge?

— Nu, îi răspund eu cu glas tânguios.

— Dar nu poți să faci ceva...

— Pot, dacă-mi dai voie să ies câteva minute din cancelarie.

— Du-te.

Negruzzi mă cunoștea. Înainte de a veni eu la Institutele-

Unite, jucam cu el biliard, în cafenea la Traian, și-i plăteam regulat cafelele negre, pentru că pierdeam toate partidele.

Peste câteva minute, înarmat cu o juxtă, am început să lucrez teza, având grijă să strecor câteva greșeli, pentru a evita orice neplăcere posibilă, în asemenea împrejurări.

La oral am scăpat cu înlesnire la elină; profesorul Costăchescu dela Seminar era om bun, vorbea mai mult el decât elevii, și n'a lăsat nici un corigent.

O nouă încercare de greutate la teza de istorie pentru clasa VII.

În aceiași cancelarie, dar sub supravegherea altui profesor, cu care nu jucasem biliard.

Tocilescu îmi dictează subiectul, și pleacă. O chestiune pe care n'o frunzărisem, și despre care nu puteam să scriu nimic. Un gest îndrăzneț m'a scos la liman. Am scris mult, cu multe amănunțimi, o chestiune cu care mă ilustrasem la A. D. Xenopol, în cursul anului: revoluția lui Cromvel. Avusem inspirație că voiu fi ascultat, și cetisem tot paragraful din cartea lui Duruy, pe care l-am debitat în admirația colegilor.

Nu era acesta subiectul tezei ce-mi dăduse Tocilescu, dar eu m'am bizuit pe credința că el nu are să ție minte; nu era profesor de liceu, și s'ar fi putut să nu știe anume ce chestiuni intră în programul clasei VII, și chiar dacă ar fi știut, era aproape firesc lucru să nu-l preocupe detalii de acestea, când avea de citit atâtea lucrări.

Presupunerea mea s'a adevărit; Tocilescu a fost, însă, puțin darnic: mi-a pus numai nota nouă.

La oral nu mai puteam să fac astfel de înșelăciuni. Nici nu am intrat în clasa VII la examenul de Istorie.

Se isprărise tot examenul, și când să facă mediile, Tocilescu vede că eu n'am notă la oral.

Mă chiamă în cancelarie și-mi spune:

— Dar d-ta n'ai notă la oral.

— M'ați ascultat, d-le profesor, îi răspund eu, cu multă siguranță.

— Când?

— M'ați întrebat de clasa VII odată cu examenul de clasa VI.

Putea el să presupună atâta îndrăzneală, din partea unui

3. *Asana* („poziția”) : prin ea se urmărește oprirea oricărei mișcări, precum și a oricărei senzații. Poziția cea mai recomandată e încrucișarea picioarelor și a mânilor într'un anumit fel, aplicarea bărbiei pe piept și îndreptarea privirii spre vârful nasului.

4. *Pranayama* sau controlul respirației. Prin aceste exerciții se poate ajunge să se evite orice activitate, afară de respirație, și să se golească spiritul de orice conținut, astfel încât să fie pus în starea de vid pasiv, care trebuie să precedă absorbirea în sufletul universal. În acelaș timp omul trebuie să se deprindă să trăiască cu un minimum de aer, astfel încât să poată sta și îngropat de viu câțva timp.

5. *Pratyahara* („abstracțiunea”) : spiritul a căpătat controlul asupra tuturor simțurilor; de aceea el se poate ține departe de toate obiectele senzibile.

6. *Dharana* („concentrarea”) : ea este identificarea intelectului și a simțurilor cu o idee sau cu un obiect care le ocupă în întregime, cu excluderea oricărui alt lucru. Când cineva e în stare să-și fixeze mintea un timp destul de îndelungat asupra unui obiect oarecare, el ajunge să-și libereze sufletul de orice senzație, de orice gând și de orice dorință. Atunci spiritul, smuls din realitate, rămâne liber pentru a simți esența nematerială a realității.

7. *Dhyana* sau „meditația” : aceasta-i o stare aproape hipnotică, provocată de *dharana*; la ea se poate ajunge, spune Patañjali, repetând fără încetare silaba sfântă „om”. În sfârșit, la punctul culminant al yogei, ascetul ajunge la :

8. *Samadhi*, contemplarea în extaz. Orice gând a dispărut din minte, care, liberată de tot conținutul ei, pierde conștiința existenței ei proprii; spiritul se găsește cufundat în Tot și astfel dobândește o înțelegere fericită și divină a universului în cel Unic. Nici un cuvânt nu poate face pe cel neinițiat să înțeleagă această stare; nici o minte, nici un raționament nu poate s'o cuprindă sau s'o formuleze. Yoga nu poate fi cunoscută decât pe calea yogei ¹.

În primele cânturi din *Bhagavadgita*, cuvântul „yoga” are înțelesul foarte general de „activitate”, cu nuanță morală. Abia

1. Will Durant, *Histoire de la civilisation*, II, 291, 293.

treptat ajunge să fie întrebuințat cu înțelesul său special, tehnic, pe care îl cunoaștem din Upanișadele mai recente.

Dăm aici cântul al VI-lea din *Bhagavadgita*¹, celebrul poem filosofic din Mahabharata, unde se vorbește despre felul cum trebuie practică yoga. Inutil de adăugat că yoga este o știință secretă, care nu poate fi cunoscută decât de un inițiat.

BHAGAVADGITA DESPRE SUFLETUL UNIVERSAL

SFÂNTUL GRĂI :

1. „Cel care își face datoria, fără a se gândi la răsplata faptelor, acela a renunțat, acela-i un yogin ; nu însă acela (care trăiește)² fără (a aprinde) focul (sfânt) și fără (a îndeplini) îndatoririle religioase.

2. O, Arjuna, ceea ce se numește renunțare, este yoga ; căci nimeni nu devine yogin, dacă nu a lepădat dorința.

3. Mijlocul ascetului care dorește să se suie până la yoga, este fapta ; iar ținta celui care s'a suit până la yoga, se numește pace.

4. Căci atunci când el nu atârână de obiectele simțurilor, nici de fapte, când a lepădat orice dorință, se spune că s'a suit până la yoga.

5. Să se înalțe prin el însuși, să nu se coboare. Căci el singur își este și prieten și dușman.

6. Sufletul care s'a învins pe sine își este prieten. Însă din dușmănie față de ceea ce nu e suflet³, sufletul se poate purta dușmănos.

7. Sufletul (suprem) sălășluește în acela care s'a învins pe sine și care-i calm și la frig și la căldură, în bucurie și 'n întristare, în cinste și 'n rușine.

8. Yoginul al cărui suflet e pătruns de cunoașterea superioară și de cea profană, neclintit, cu simțurile supuse, pentru

1. *Bhagavadgita*, tradusă din limba sanscrită, va apărea în curând în editura Casei Școalelor. Cf. și art. „*Bhagavadgita*” din rev. *Ethos*, I (1944), 1, p. 100—106.

2. Cuvintele din paranteză nu se găsesc în textul sanscrit, dar servesc ca să completeze înțelesul frazei, adesea concisă până la obscuritate.

3. Ceea ce nu e suflet : ceea ce nu e spirit, ci materie.

care un bulgăre de pământ, o piatră sau (o bucată de) aur e tot una, se numește unit (cu Brahma).

9. Cel care-i același față de prietenii și de dușmani, față de străini și de rude, a cărui minte e aceeași față de cei buni și față de cei răi — acela-i (un om) superior.

10. Yoginul să se concentreze neconținut, stând (într'un loc) retras, singur, cu mintea și cu sufletul înfrânate, fără a spera și fără a poseda nimic.

11. Așezat ferm într'un loc curat, nici prea sus, nici prea jos, așternut cu o haină, cu o (bucată de) piele sau cu iarbă (sfântă).

12. Concentrându-și mintea și înfrățindu-și activitatea minții și a simțurilor, așezat pe locul său, să practice yoga spre purificarea sa.

13. Ținând nemișcat deopotrivă corpul, capul și gâtul, rigid, privindu-și vârful nasului, fără a privi în jurul său,

14. Cu sufletul calm, neînfricoșat, ca un discipol brahmanic, înfrânându-și mintea, cu gândul (numai) la mine, să șadă concentrat, cu totul absorbit în mine.

15. Yoginul care se concentrează neconținut, cu mintea înfrânată, dobândește liniștea, a cărei țintă supremă e nirvana, și ajunge la condiția mea¹.

16. O, Arjuna, nu există yoga pentru acela care mănâncă prea mult nici pentru acela care nu mănâncă deloc, nici pentru cel deprins să doarmă prea mult, nici pentru acela care veghează.

17. Celui care mănâncă și se primblă cât trebuie, care face numai ceea ce trebuie, care doarme și veghiază cât trebuie, — aceluia i se realizează yoga, care alungă suferința.

18. Când mintea este înfrânată și absorbită în suflet, îndepărtată de la toate dorințele, atunci se spune că el e concentrat.

19. Ca o lumină, care stând într'un loc ferit de vânt nu se mișcă, — astfel e yoginul cu gândurile stăpânite, care se concentrează prin yoga.

20. Acolo unde gândirea încetează, oprită prin practicarea

1. Ajunge la condiția mea : ajunge la mine, se contopește cu mine.

yogei, unde privindu-și (propriul său) suflet prin sufletul său, se bucură de el,

21. Unde cunoaște fericirea absolută, perceptibilă de intelect și mai presus de simțuri, — și unde stând nu se abate dela adevăr, —

22. Pe care dobândindu-l socoate că nu se poate dobândi altceva mai presus de el, în care stând nu e turburat de nici o mahnire, cât de mare :

23. Aceasta este yoga, care îndepărtează de la (orice) suferință. Această yoga trebuie practică în chip hotărît, cu mintea indiferentă (față de orice altă preocupare).

24. Părăsind (cu desăvârșire) toate dorințele care se nasc din închipuire, stăpânind cu totul prin mintea sa simțurile,

25. Treptat, treptat să înceteze activitatea, cu gândirea devenită fermă, și făcând ca mintea să stea adâncită în suflet, să nu se gândească la nimic.

26. De oriunde ar (căuta să) iasă mintea șovăelnică, nefixată (bine), s'o înfrâneze și s'o aducă înapoi la suflet.

27. Căci pe yoginul cu mintea calmă, a cărui pasiune este stinsă, care a devenit Brahma, fără pată, îl cuprinde fericirea supremă.

28. Yoginul fără pată, care se concentrează astfel mereu aici (pe pământ) dobândește ușor unirea cu Brahma, fericirea infinită.

29. Acela al cărui suflet e unit (cu Brahma) prin yoga, care consideră la fel toate lucrurile, care vede sufletul său în toate ființele și pe toate ființele în sufletul său ;

30. Acela care mă vede în tot (ce există) și care vede în mine toate : pentru acela eu nu sunt pierdut, nici acela nu e pierdut pentru mine.

31. Yoginul care mă adoră pe mine, care mă află în toate ființele, devenind una cu mine, — acela, oriunde și oricum s'ar afla, se află în mine.

32. O. Arjuna, cel care judecă totul după (asemănarea cu) sufletul său, — și bucuria și durerea, — acela-i cel mai mare yogin“.

ARJUNA GRĂI :

33. „O, Krișna, la yoga aceasta predicată de tine ca ba-

zată pe identitate, eu nu văd dăinuirea fermă, din pricina nestatorniciei.

34. (Căci) mintea e nestatornică, turbulentă și foarte potrivnică. Eu socot că înfrânarea ei e foarte grea, ca și a vântului“.

SFÂNTUL GRĂI:

35. „O, viteze, fără îndoială că mintea e greu de înfrânat și nestatornică; însă ea poate fi oprită (în loc) prin deprindere și prin indiferență (față de lucrurile acestei lumi).

36. La yoga ajunge greu acela al cărui suflet nu e înfrânat. Dar se poate ajunge la ea prin iscusință de cel cu sufletul spăpănit și care își dă silință“.

ARJUNA GRĂI:

37. „O, Krișna, ce soartă are cel care nu e ascet, dar care crede, a cărui minte s'a abătut dela yoga, care n'a putut atinge desăvârșirea yogei?

38. Oare nu pierе întocmai ca un nor care dispare, perzând și una și alta¹, nestabil, nesigur pe cărarea (care duce la) Brahma?

39. Ia-mi, te rog, această îndoială cu totul. Căci nu e altul, afară de tine, care să mi-o înlătore“.

SFÂNTUL GRĂI:

40. „Dragul meu Arjuna, nu e cu putință ca el să se piardă nici aici (pe lumea aceasta), nici dincolo (pe lumea cealaltă); căci nimeni, care face fapte bune, nu cade în nenorocire.

41. După ce ajunge în lumile celor virtuoși și după ce stă acolo ani nenumărați, cel decăzut din yoga se renaște în familia unor oameni puri și glorioși;

42. Sau se naște în familia unor yogini înțelepți. O astfel de (re)naștere pe lumea (aceasta) e foarte greu de dobândit.

43. Acolo el redobândește acelaș caracter pe care l-a avut într'o viață anterioară și năzuește din nou spre desăvârșire.

44. Cuprins din nou de vechea sa deprindere, fără voia

1. Perzând și una și alta: și roadele ascezei și pe acele ale credinței.

sa, și dorind să cunoască (ce este) yoga el trece peste Brahma în cuvinte ¹.

45. Însă yoginul care se silește din toate puterile, după ce se curăță de păcate și atinge desăvârșirea în decursul multor vieți, dobândește (în cele din urmă) condiția supremă ².

46. Yoginul e mai presus de asceți, mai presus chiar și de cei care posedă cunoașterea superioară; el e mai presus de cei care săvârșesc fapte. De aceea fă-te yogin, Arjuna.

47. Cel care mă iubește, plin de credință, cu sufletul îndreptat spre mine, — pe acela eu îl socotesc că-i cel mai unit cu mine dintre toți yoginii.

TH. SIMENSCHY

1. *Trece peste, Brahma în cuvinte* (Brahma din textele sfinte), adică: el trece dincolo de învățătura textelor sfinte, care vorbesc despre Brahma, și ajunge să-l cunoască direct.

2. În scr: „merge pe cărarea supremă”.

ZÂNA DE ROUĂ

I

Se crapă de ziuă; pe palidul cer
Și luna pălește și stelele pier, —
Și 'n zarea — alburie cu 'ncetul se strânge
O purpură vie ca valul de sânge.

Mărgele de rouă pe iarbă lucesc, —
Iar florile albe și roze zâmbesc
În pomii grădinii ascunși în verdeață,
Alături de lacul ce fumegă 'n ceață!

O zână frumoasă, ca visul frumos,
Cu părul de aur ce-i lunecă 'n jos,
Cu ochii — tezaur de-albastră lumină —
Își mlădie corpul, umblând prin grădină.

Ea ține în mână o floare de crin
Și merge 'nainte cu ochii 'n senin;
Spre-un pom își îndreaptă picioarele ude,
Și ochii albaștri și brațele nude.

Și scutur' o cracă ; și pică pe ea
Flori roze și albe ca fulgii de nea ; —
Mai scutur' odată ; petalele plouă,
Stropindu-i tot corpul cu flori și cu rouă.

Și Zâna de Rouă tot scutură flori
Pe când vâlvorează plăpândeale zori ;
Mai scutur' o cracă, mai scutură două,
Și roze și albe petalele plouă.

În flori își îngroapă și ochii de-azur,
Și fața și părul ; iar jur-împrejur
Petalele 'ntr'una se 'nalță, coboară :
Prin aerul rece sunt fluturi ce sboară.

II

Deodată răsună 'n văzduhuri un cor :
O ploaie de triluri vibrează sonor, —
În stol rândunelele rotesc peste baltă,
Un șuer de mierlă din partea cealaltă,

Când sue, când scade sau piere ușor ;
Pe-aici ciocârlia, în repede sbor,
Se 'nalță și cântă, se perde 'n lumină, —
Se umple de viață întreaga grădină !

Atuncea, în zarea lipsită de nor,
Răsare și crește un disc orbitor
Și-o ploaie de raze din el se răsfrânge
Pe purpura-aprinsă ca valul de sânge.

Și discul se sue pe ceru-azurat,
Stropind din văzduhuri și lacu 'ncețat,
Și Zâna grădinii — frumosul tezaur —
Și pomii și valea cu-o ploaie de aur.

III

...Dar Zâna de Rouă, minunea din zori
Topită de soare, se urcă în nori...

DONAR MUNTEANU

GUVERNATORUL SCARLAT STURDZA

Cel mai bătrân dintre studenții, care s'au manifestat în Basarabia, a fost Scarlat. La numirea lui în postul de cel dintâi guvernator al Basarabiei, la 1812, literatul F. Wiegel¹ îl consideră octogenar. Medicul soției sale, Andreas Wolf², afirmă că Sturdza a studiat la Lipsca. Ar fi fost, chiar, un îndrumător în sens voltairian al învățământului moldovenesc³, pe care l-a condus ca epítrop al școlilor, numit la 1775, de Ghica-Vodă⁴. Cu timpul, însă, el s'a pătruns de religiozitate, împrietenindu-se cu învățații teologi, originari din Corfu: Eugen Bulgaris (1716—1806) și Nichifor Theotokis (1731—1800), cărora feciorul său, Alexandru Sturdza, le-a dedicat o lucrare: *Eugène Boulgaris et Nic. Theotokis, précurseurs du réveil intellectuel national de la Grèce* (Paris, 1839)⁵.

Lui Scarlat Sturdza îi revine un rol important în tratativele de pace dintre Rusia și Turcia, ce se duc la 1791, la Iași. Cancelarului rus, Bezborodco⁶, nu-i vine să creadă, la început, că

1. Observațiile asupra stării actuale a Basarabiei, 1823.

2. *Beiträge zu einer statistisch-historischen Beschreibung des Fürstenthums Moldau*, Sibiu, 1805.

3. N. Iorga, *Basarabia noastră*. Vălenii de Munte, 1912, p. 142.

4. E. Păuneș, *Informatorii lui Goethe asupra Principatelor Române, Junimea Literară*, Cernăuți, 1932, p. 53; comp. *Documente Hurmuzaki*, XVI, pp. 952, 960, 971 și N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, București 1901, vol. II, pp. 21, 25, 26 și 29.

5. Traducerea rusească în *Moskvitianin*, 1844, vol. 2; comp. și biografia Arhiepiscopului Eugen, în *Buletinul Eparhial al Kersonului*, 1875, nr. 7 și urm.

6. Cancelarul prinț Bezborodco, *Arhiva Rusă*, 1867.

el, vornic și vistier, cumnat cu noul Domnitor, Moruzi, va consimți să emigreze în Rusia; totuși prin Sturdza, cancelarul întindează și caută să influențeze pe Moruzi. Situația devine mai complicată, încât Sturdza ajunge la convingerea necesității refugului său în Rusia. În raportul din 28 Decembrie 1791, Bezborodco recomandă Împărătesei pe vornicul și vistierul Sturdza, un om de o destoinicie rară și bun de folosit pentru slujbă. Ar fi adus multe servicii la negocierile de pace, mai cu seamă în ultimile zile, când s'au luat în discuție punctele contradictorii ale tratatului. Cancelarul propune ca acestui boier să i se confere gradul de consilier de stat efectiv, corespunzător celui de general — în armată, și vreo 700—800 șerbi, cu pământul pe care locuiesc, în guvernământul Poloșcului, după cum s'a procedat la 1775 cu Arghire Bastangioglu († 1782), soțul Mariei T. Palladi, nepoata de fiică a lui Antioh-Vodă Cantemir¹. Scarlat Sturdza a mai obținut și crucea Sf. Vladimir, gradul al IV-lea.

Căsătorit cu Sultana, fata lui Constantin-Vodă Moruzi, Sturdza avea patru copii: Smaranda, născută la 1780, Constantin — la 1783, Roxandra — la 1786 și Alexandru — la 1791; o fiică, Elena, i s'a mai născut în pribegie, în Rusia². Silît să-și părăsească patria, vornicul a trebuit să-și lichideze pentru nimicuri averea. El a schimbat, la 1792, sulgerului Iancu Beldiman, moșia Cosăuți din ținutul Soroca, cu satul Bobești din Bucovina³, iar la 1799, a vândut logofătului N. Rosetti-Roznovanu, târgul Soroca proprietatea soției sale⁴. De aceea, feciorul său, Alexandru, vorbind despre tinerețea sa, scrie: „fiu al unor părinți emigranți, eu nu cunosc de loc patria mea. Rusia este țara mea; totul mă leagă de ea: religia, datoria, obișnuința inimii mele“... De altfel, pribegia în „sălbătăcia“ Răsăritului, care înspăimânta, de pildă, și pe un prinț Adam Czartoryjski, în cele din urmă s'a dovedit

1. N. Iorga, *Despre Cantacuzini*, București, 1902, pp. 418—419.

2. Nu cunoaștem a cui soție era Maria Sturdza (1795—1817), fata generalului Vasile Nic. Cicerin, V. Rummel și V. Golubtov, *Antologie genealogică a familiilor nobile ruse*, Petersburg, 1887, vol. II, p. 695.

3. Vechilul lui Sturdza, maiorul Ioan Măcărescu, vinde, la 1798, Bobeștii, lui T. Dobrowolski. Tot atunci se vinde și Berhometul. T. Balan, *Documente bucovinene*, vol. III, p. 202, și vol. VI, pp. 357—358.

4. La 1823, Alexandru Sc. Sturdza mai este despăgubit pentru aceeași vânzare, cu o mie de galbeni. P. Vataman, *Din istoricul Sorociei, Viața Basarabiei*, 1937, nr. 9, pp. 579 și urm.

departe de a fi displăcută. Totuși dragostea Sturdzeștilor față de pământul natal al Moldovei s'a păstrat, ca o duioasă nostalgie, ce se resimte și în scrierile lui Alexandru.

La început, familia lui Scarlat Sturdza s'a așezat la Petersburg, unde — povestește Alexandru¹ — cercul înalt al societății aprecia mult pe părinții săi. Mai apoi, ea a trecut la moșiile ce li s'au conferit în Belorusia, în guvernământul Mohilăului, unde Sturdzeștii au lăsat, în urma lor, o amintire frumoasă de moșieri binefăcători.

„În emigrarea noastră predomina o oarecare poezie tristă“, — spune Alexandru Sturdza — era greu să te obișnuiești cu poporul, moravurile și limba străină. Scarlat Sturdza a trebuit să depună multe eforturi pentru a-și restabili situația materială. „Căci despărțindu-se de bună voie de vatra părintească și averea strămoșilor, nu e ușor emigrantului de a aprinde iarăși, în străinătate, focul în noul azil și de a strânge — așa zicând — sfărâmaturile dela naufragiul petrecut“ — adaugă Alexandru.

Căutând să dea copiilor o creștere mai îngrijită, Sturdzeștii preferau singurătatea Belorusiei, unde ei erau înconjurați de credincioșii lor prieteni-slujitori, în frunte cu o pioasă doică, Maria, și cu învățatul emigrant francez Jean-Joseph Dopagne, la năvălirea Francezilor, când la 1812 Sturdzeștii au trebuit să se retragă din Belorusia, Dopagne a reușit să le salveze moșiile de distrugere; în anul următor, el a murit în Basarabia, pe malul Nistrului. Au trecut opt ani dela așezarea lor la moșie. Copiii au crescut și, pentru asigurarea viitorului lor, Scarlat Sturdza s'a hotărât să se întoarcă la Petersburg. La 1803, în urma unei boli scurte, a murit una din fete, Smaranda. Băiatul cel mare, Constantin, s'a înregimentat ca locotenent în husarii de gardă imperială. Atașat, ca aghiotant la Ducele Ludovic de Württemberg, el a plecat la Berlin, unde, fără să se cunoască motivul, tânărul s'a sinucis într'un parc. Arhiepiscopul Petersburgului l-a anunțat cu multă precauție pe nefericitul părinte, iar mamei nemângâiate nici nu s'au comunicat împrejurările tragice ale morții lui Constantin.

În urma năvălirii Francezilor, din 1812, situația materială

1. *Prinos în amintirea contesei Roxandra Edling, născută Sturdza*. Odesa, 1848.

a Sturdzeștilor s'a agravat. Moșiile din Belorusia au căzut în mâna dușmanului. Cele 12.100 desiatine de pământ, conferite lui Sturdza după pacea din Iași, în Transnistria, la Ocna ¹, nu aduceau nici ele venituri. Intervenția Roxandrei, fetei sale mai mari, care era la curte, i-a adus bătrânului o pensie de 10.000 ruble. La 23 Iulie 1812, Sturdza a fost înaintat la gradul de consilier de stat efectiv și numit guvernator al noii provincii alipite, Basarabia ². De altfel, pacea încheiată prin pierderea acestui pământ, au plătit-o cu capul lor, cumnații săi, dragomanii Dimitrie și Panaiot Moruzi, omoriți de Turci. Numirea, în postul de ocârmuitor al Basarabiei, se datora cât originii sale băștinașe, tot atât și legăturilor cu amiralul Ciciagov, comandantul armatei dela Dunăre. Bolnavul și octogenarul guvernator n'a avut însă o înrăurire prea mare asupra vieții locale, încât la 17 Iunie 1813, s'a confirmat trecerea definitivă a funcțiilor de guvernator soțului nepoatei sale de frate, generalul Hartingh. Sturdza își păstra, drept pensie, leafa ce i se cuvenea. El a murit în curând, fiind înmormântat la 5 Aprilie 1816, la mănăstirea Alexandru Nevski din Petersburg ³, păstrându-i-se, în Basarabia, memoria frumoasă, de Moldovean îngăduitor și bun la suflet.

G. BEZVICONI

1. *Notițele Societății de istorie și antichități din Odessa*, 1875, vol. X, p. 319 și urm.

2. I. Halippa, *Datele istorice fundamentale asupra Basarabiei, Operele Comisiei savante guberniale a arhivelor din Basarabia*, Chișinău, 1902, vol. II, pp. 34—35.

3. Corespondența Ecaterinei Krupenski, Arhiva lui Pavel M. Krupenski.

IMI ARZI IN SUFLET CA UN DOR SUAVĂ...

Imi arzi în suflet ca un dor suavă,
Ci 'n aşteptarea viitoarei ierne
Subţire ceară toamna mi te cerne
Pe-a inimii svâcnire tot mai gravă.

Şi-acum când ploaia cu tristeţi se-aşterne
Şi ziua trece mută ca o navă,
Mi-i amintirea de câmpii bolnavă
Cu luminate lanuri de lucerne.

Prin ele-odată am trecut şi, până
Se lasă lina serilor ninsoare,
Ne vor chema, cu graiuri prea durute,

Toate ce-au fost menite să rămână
După amezi şi primăveri şi soare
Şi verile numai de noi ştiute.

TRAIAN CHELARIU

ARTUR GOROVEI LA 80 DE ANI

La 19 Februarie 1944, Artur Gorovei împlinește 80 de ani. Nu poți să aduci un omagiu mai adevărat și mai deplin unui scriitor decât încercând să pătrunzi cât mai mult în semnificația ideală a vieții și operei sale. Cu atât mai sigur când e vorba de Artur Gorovei, un senior al scrisului românesc, o figură nobilă a spiritualității noastre.

Coborînd din vechea aristocrație a Moldovei, Artur Gorovei s'a născut la 19 Februarie 1864 la Fălticeni. Copilăria și-a petrecut-o în orașul natal, orașul grădinilor, pe care toamna îl preface în simfonie de culori, iar iarna îl cufundă cu totul în legenda ei albă. Copilăria nu i-a fost senină, ea a avut numai darul de preț de a-l uimi cu cântecele și basmele unei femei bătrâne ce-l îngrijea. A învățat carte în școala primară pe abecedarul lui Creangă, devenind apoi elev strălucit al gimnaziului din Fălticeni, unde a putut să deprindă gustul pentru lectură, datorită lui August Vagner, tipul dascălului cu foc sacru de odinioară. Continuându-și liceul la Iași, la Național, îl are profesor pe Lambrior, care stăruia asupra limbii noastre vechi. Atmosfera morală a școalei, pe-atunci, se numea socialism, acea mișcare care, cum am încercat s'o definesc într'o lucrare despre G. Ibrăileanu, n'a fost atâta un curent politic, cât o mare aspirație spre cultură și generozitate. E epoca aurită a primei sale desfășurări de aripi: la 17 ani începe să scrie și să aibă emoția unică a tiparului. Publică în 1881 cronici literare în ziarul „Ga-

zeta de Fălticeni", a tatălui său Petre I. Gorovei, apoi în ziarul „Românul” al lui C. A. Rosetti.

Literatura devenindu-i o stăruitoare preocupare și-o nobilă ambiție, scoate prima revistă proprie „Revista populară”, împreună cu Eugen Teodorini, student la Paris, din care primele 2 numere au apărut la Paris, restul la Fălticeni. Aceasta-i cea dintâi revistă tipărită la Fălticeni. În toamna anului 1886, se înscrie la facultatea de drept din București. Dar vâltoarea Capitalei nu putea conveni celui ce crescuse în aerul tihnit al Moldovei, al Iașilor; singurătatea, chinuită de nostalgie, și-o împacă în preajma cărților, a lui Spencer și Mill, autorii de căpetenie ai vremii, a cronicarilor poloni, din care extrage fragmente privitoare la propriul nostru trecut. Cât a stat la București, publică versuri pe la „Revista literară” a lui T. M. Stoeneșcu și la „Lupta literară”. Intorcându-se la Iași, studenția i-a fost fecundă. La parte la ședințele cercului literar grupat în jurul poetului și profesorului N. Beldiceanu, la care ședințe venea și Creangă uneori. În 1890 își ia licența în drept și e numit judecător la Pașcani, apoi la Broșteni. Acolo a găsit învățător pe Mihai Lupescu, fost coleg în gimnaziu. Întâlnirea e o mântuire pentru amândoi, în viața fără orizont a Broștenilor. Un plan măreț, acela al unei reviste de literatură, de tradiții populare, de folclor, care fusese visul studenției sale, începe să se limpezească spre înfăptuire. Povestea de glorie și de suferință a revistei „Șezătoarea” începe. Sub direcția lui Artur Gorovei și cu colaborarea lui Lupescu și-a altor învățători din împrejurimi, la 26 Decembrie 1891 s'a așezat temelia revistei. Revista apare la 1 Martie 1892 și a fost trimisă și 'n provinciile surori, Bucovina și Ardeal. Primul număr a fost un adevărat triumf. Gorovei primește numeroase scrisori din partea unor cărturari de seamă ai țării, din partea multor învățători, a multor învățați din străinătate. Un cititor plin de entuziasm a fost marele Delavrancea. O scrisoare a lui Delavrancea către Gorovei, definește luminos rosturile mari românești pe care le-a împlinit revista: „Învățătorii din Transilvania mi-au produs o adâncă emoțiune. Să fiți convinși că d-voastră începeți actul unei uniri mai mari decât aceea care s'a făcut, binecuvântata unire a tuturor românilor prin strângerea laolaltă a creațiunilor lor”. Ziarul „Tribuna” din Ardeal o primește cu aceeași laudă; învățătorii

din Ardeal devin colaboratori statornici ai revistei, care devenise ca un centru de întâlnire a sufletului românesc risipit.

Greutăți de tot felul, lipsa de sprijin, de bani, nepăsarea, intriga politică s'au așezat deacurmezișul ei. Dar steaua revistei lumina mai departe. Ea a putut duce 37 de ani de sbucium, când s'au încheiat 25 de volume. E nevoie să mai arătăm rosturile ce le-a împlinit „Șezătoarea”? Cine nu știe că mai toate lucrările de filologie sau folclor, dela 1892 încoace, au avut „Șezătoarea” ca izvor de informație de primul rang? Cine nu știe că revista a strâns în paginile ei, cu pietate și trudă, atâta aur curat ales din simțirea țaranilor români?

Că a fost prima noastră revistă de folclor, că a format gustul pentru noua știință, că a contribuit la pregătirea unității noastre naționale, că a dus până departe în lume prestigiul creației românești, că a făcut dintr'un umil târg de provincie centrul atenției tuturor.

Pe terenul folcloric, Artur Gorovei a tipărit atâtea cărți mari: Instrucțiuni și chestionar pentru culegerea materialului de folclor, 1904; Datinele noastre la naștere, 1909; Zmei și Zâne 1909; Datinele noastre la nuntă, 1910; Botanica poporului român, 1915; Cimiliturile Românilor, 1908; Credinți și superstiții ale Românilor, Descănțecele ale Românilor, Ouăle de Paști; Noțiuni de folclor, 1933.

Dar Artur Gorovei n'a fost numai un folclorist, cum e îndeobște cunoscut, el a fost un adevărat istoric, un animator al provinciei creatoare, un îndrumător al celor mulți și obidiți, o sensibilitate artistică aleasă. Ne pare rău că nu putem decât nota în treacăt atâtea aspecte diferite ale unei personalități bogate. Ca istoric, în afară de studii cu privire la primul proiect de constituție și la unirea principatelor, s'a consacrat istoriei Fălțicenilor, orașul natal căruia i-a rămas devotat dealungul unei vieți liniare. „Fălțiceni”, lucrarea de mari proporții, Buc. 1938, încununează nobila și stăruitoare sa pasiune pentru trecut. Monografia Botoșanilor, atâtea alte studii de istorie culturală și literară, nuanțează armonios sentimentul său adânc pentru trecut, cu o evlavie specială pentru istoria Moldovei.

Ca animator al provinciei, cităm, în afară de însuflețirea epocală dela „Șezătoarea”, activitatea sa dela societatea „Cultura”, începând din 1902, care a coborât o zare de lumină în

vieața orașului său. Ca îndrumător al poporului dela țară, a scos după răzcoalele din 1907, cu Mihail Sadoveanu, ziarul popular „Răvașul Poporului“, în urma căruia Spiru Haret l-a numit conferențiar la cercurile culturale. Ca urmare la activitatea culturală pentru săteni, a tipărit numeroase cărți care luminează pe înțelesul tuturor, probleme privitoare la drepturile și datoriile lor sau la cunoștinți ce le sunt deadreptul necesare.

Sensibilitatea artistică, pură de orice străină preocupare, și-a cerut deasemenea drepturile ei și, astfel, a putut da la iveală, ca scriitor de literatură frumoasă: „După dragoste“, schițe și nuvele 1900; Cruzimi, Buc. 1921; Alte vremuri, amintiri literare, 1930; Zbuciumul unui suflet nou, roman Buc. 1938. Romanul încheie în pagini destinul tragic al unei femei, la răscrucea de lumi și de moravuri de după războiu. Scoboritoare din autentică boierime, ea se sbuciumă până la epuizare între clasa ei care moare, lipsită de vigoare, dar bogată în fineță și lumea înnoirilor democratice, plină de vlagă elementară, dar falsă, imorală.

Acum, după această așa de sumară prezentare a operei lui Artur Gorovei, hai să intrăm puțin în grădina fermecată a amintirii. Pe conu' Artur l-am cunoscut în toamna anului 1938, când valurile vieții și nevoile carierii m'au dus în Fălticeni. Era o toamnă luminoasă, o galeșă toamnă moldovenească ce preschimbase livezile orașelului într'o nebunie de culori. Rătăceam singur pe ulițele tăcute urmărind umbra lui Sadoveanu sau năluca flăcăușului Creangă, până am avut norocul să am călăuză în nostalgicele mele plimbări pe scriitorul Aurel George Stino, coleg la liceul „Nicu Gane“, de care m'a legat tot mai mult una din acele prietenii unice ce parfumează o viață întreagă. Cu Aurel Stino am pătruns în farmecul natural și în trecutul cărturăresc al Fălticeniilor. El a fost acela care m'a apropiat de conu' Artur Gorovei, acest exemplar rar de umanitate dintr'o lume care s'a dus. Izbucnise temeri de război, o atmosferă de plumb ne apăsa. Pentru a putea evada cât de cât din cercul de fier al realității, Stino luase inițiativa de a ne aduna sub conducerea lui Artur Gorovei în ședinți literare, să citim, să comentăm lecturile, eventual să scoatem o revistă. Mi-amintesc prima adunare în casa primitoare a lui Stino. Acolo, în odăița căptușită de cărți, că nu le mai poate încape, am văzut întâia oară silueta

dreaptă și fruntea senină a lui Artur Gorovei. Avea aerul vechiului boier de neam, coborât o clipă din trecut ca dintr'o cadră. Simplitatea rafinată a vorbei sale cronicărești m'a fermecat. Un dar de povestitor liniștit, o curgere domoală de întâmplări, un humor blajin, humorul „omului cu azur în suflet“, așa cum l-a definit prietenul Aurel Stino. Experiența adâncă și îndelungată a unei vieți întregi rareori i-a întunecat cu un sarcasm specific fața sau paginile. De-atunci nu m'am mai putut deslipi de conu' Artur. În casa lui Aurel Stino, veche aproape cât orașelul, cu mălinul din față și grădina minunată din fund, în propria-i casă a lui conu' Artur, casa lui Nicu Gane, al cărui nepot este, pe străzile urcând în colină ale Fălticeniilor, în deal pe Rădășeni la vestitul Hoiși la un pahar de vin generos, timp de doi ani cât am hălăduit în neuitatul orașel ca printr'o imensă umbră, mi l-am apropiat tot mai mult pe conu' Artur de inima mea. Câte n'am învățat dela conu' Artur? Stând la taifas în odăița sa de lucru, ascultându-l, savurându-i limba de miere, de-o românească dulceată curată, respirând în preajma lui sfințită de trudă, mi-am dat seama de frumusețea unei vieți trăite în lumină. Cum aș putea uita ziua aceea unică, de luminoasă amintire, când Aurel Stino, Mihail Șerban, cu Artur Gorovei în frunte, am pornit-o spre biserica din Fălticeni vechi, în preajma căreia stă mormântul tatălui scriitorului nostru, a avocatului Petru Gorovei, mișcându-ne în blândețea soarelui de toamnă, într'o tovărășie unică, fiindcă totul a fost unic în ziua aceea? Am stat o după amiază întreagă, la un pahar de vin ruginit, ascultându-l pe conu' Artur ca pe un vrăjitor. Halucinant, ne trecea prin fața noastră figuri din trecut: umbra lui Neculaș Beldiceanu, biet om chinuit de realități ca și de fantome, figura lui Ion Dragoslav, pornit la București, bogat în plete bălane, cu-o recomandare a lui conu' Artur, să cucerească gloria literară, cu sufletul populat de visuri mistice; silueta masivă a lui Mihail Sadoveanu, cu care a făcut conu' Artur o moară'n deal la Rădășeni, afacere care n'a putut să meargă, din cauza inaptitudinii negustorești a celor doi scriitori, care așezaseră și o bibliotecă la moară să citească oamenii în timpul cât se măcina; scene din tinereța sa dintâi când urmărirea năluca unui vis într'o vedenie de față frumoasă la o fereastră, conu' Artur cântându-i din flaut de peste drum.

Acum, la 80 de ani, Artur Gorovei, cel mai de seamă folclorist al țării, ctitorul celor mai mari reviste de folclor, istoricul Moldovei noastre, povestitorul, — își poate privi trecutul cu seninătate. El n'are nevoie de sgomotul reclamei, nici de tămâia laudei interesate. Satisfacția lui e de altă calitate.

El știe că va putea trăi, o clipă măcar, în sufletul altora ; știe că s'a risipit în slujba tuturor.

Artur Gorovei poate să pășească senin în asfințitul vieții. El știe că s'a apropiat de bucuriile cele mari.

G. URSU

FRUMOȘII ARBORI

Frumoșii arbori dorm acum sau zac ;
Zădarnic ai asculta pieptul lor mut,
Pe care mușchi și zăpezi au crescut.
Însă crengi noaptea 'n cer se desfac.

Apoi de-odată zările 'nfloresc
Și clopote mari, clopote s'aud,
Departa 'n cerul vesel și rotund
Hulubii albi și roșii se rotesc.

Tu, feciorelnică lume, bună-vestire,
De undeva din pământ suie spre tine ;
Soarele-i ca un inel subțire.
Sună 'n salcâmul pustiu verile pline.

MAGDA ISANOS

INSEMNĂRILE LUI ZENOV

FRAGMENT DINTR'O SCRISOARE GĂSITĂ

Mama gema, ghemuită în colțul dinspre blidar.

— Gemi... o ghionti tata... Tu ești vinovată. N'ai luat băta la vreme...

Și cu degetele căngi, schimonosit, el se repezi spre ochii mei :

— Orb... Să ceri pomană la porți.

— Nu... răcni mama. Să cadă blestemul, dacă-l atingi...

Tata se opri.

— S'a ales colb din copilăria lui. Din pricina ta...

Și se întoarse spre mine :

— Ai blasfemat numele lui Dumnezeu. Cu ce drept ?

Așa era. Spusesem unor gospodari că Isus, la naștere, a fost încălzit de răsuflarea vitelor. „Cum asta ?” s'au mirat gospodarii. Și m'au spus tatei.

— Ei, cum asta ? mă întrebă tata.

Cu capul plecat, tăceam.

— Vită... izbucni bătrânul ; deaceia te bate Dumnezeu acum.

Și'n vremea asta, prin tindă bontăneau pași. Întâi intră Vasoc cel chior de-un ochiu, cu ciubote lungi, mai sus de genunchi. Se opri și râse spre tata :

— Acasă ți-i înțeleptul ?

Făcu câțiva pași, căci dela spate îl împingeau alți bătrâni : Lazăr Griga cel cu glas de femeie ; Anton Platon numit Uri-

eșul; Costan Maldan, hoțul de cai; și'n urma lor apăru Vil Potcovarul, scufundat în ciubote până la jumătate. Iși sburli cu mâna dreaptă mustățile lungi până la urechi, ca să pară mai chipos și mă privi, bătând din ciubotă:

— Dacă tu, măi, spui că pe Cristos l-au încălzit vitele, să vedem noi cum are să te încălzească tat-tu cu ciomagul.

Și râse, lung, ascuțit: Lazăr Griga îl luă răsul din gură și-l continuă, femeiesc, trecându-l uriașului Platon, sub care laița pocni din încheieturi.

Holbată, galbenă la față, mama îmi făcu semn să fug afară.

— Nu!... hotări tata care îi văzuse semnul. Și se așeză în ușă.

Bătrânii, cu mânele căzute pe genunchi, mă priveau pe sub sprâncene. Lampa ardea chiorîș; fumul înecăcios urca în șuviță neagră spre tavan unde se incolăcea și se pierdea după sobă. Afară lătrau câinii. La fereastră, se ivi un chip pletos și sta neclintit, uitându-se la mine.

În vârful picioarelor, mama trecu pe lângă tata și ieși. Din tindă, îmi făcu încăodată semn, peste umărul lui.

— Așa... începu Costan Maldan; bine c'a ieșit muerea, căci muerile și copiii sunt făpturile Dracului.

— Aici n'ai drept... îi răspunse Vil Potcovarul; și Maica Domnului a fost neam de femeie.

Și-mi făcu semn rău cu ochiul.

— Ce vreți dela mine? am întrebat, cu dinții clănțănindu-mi.

Bătrânii își saltară cușmele spre ceafă și se uitară unul la altul.

Platon Urieșul se descheie la piept.

— L-ai făcut pe tat-tu de răs... spuse Vasoc, clipind des din ochiul cel sănătos.

Chipul pletos din geam dispăru și'n locul lui se ivi fața mamei.

Dar n'am avut vreme s'o văd, căci un pumn greu mă izbi între ochi. Auzeam apoi ca dintr'un somn adânc, glasul rău al lui Maldan: „Cu băta...” „Ca pe hoți”.

M'am deșteptat întins pe cojocul tatei, în mijlocul casei. Mama, ingenunchiată lângă mine spunea: „când adoarme, îi tai gâtul cu toporul”...

Era târziu după miezul nopții. Prin ușile deschise larg s'auzea foșnetul arborilor în întuneric. Cânele nostru intră gudurându-se și mă privi cu urechile ciulite.

— Tat-tu îi dus la crâșmă... îmi spunea mama. Când vine, nu știu ce-are să mai fie.

— Mamă... o rugam; lasă-mă să mă duc în lume. Eu nu mai am ce căuta aici...

Ea plânse:

— El moare. Mâne-poimâne. Și rămân singură...

— Am să strâng bani, mamă. Și-am să te iau și pe tine, în lume.

— Nu, răspunse ea, ferindu-și părul lung, despletit, din fața ochilor; noi avem pământ. Ar rămânea la străini. Ar râde vecinii de casă.

Căzui într'un somn plin de visuri rele; vedeam focul din iad întinzându-se cu repeziciune năprasnică și cuprinzându-mă din toate părțile. Pe-o movilă de scrum, numai eu cu mama. „Să te apăr, Zenov... îmi spunea ea, ocrotindu-mă cu trupul ei mic, uscat. Ascunde-te după mine, Zenov“... Răcneam. Și cu cât răcneam mai tare, vuetul flacărilor devenea mai puternic, acoperindu-mi glasul. „Doamne, pentru ce ne arzi de viu?“, întreabă mama, spre înălțimile focului: „pentru ce, Doamne?“

„Eu sunt Domnul...“ se auzi deodată un glas; flacările se despicară ca două ziduri. Sfinți albi cu trâmbețe pășeau rar pe-o cărare de aur, în două șiruri nesfârșite. Mama amuți și pentru a-și stăpâni bătăile inimii, își apăsă amândoi pumnii sub piept. „Pentru ce?“ întrebă încă odata mama. Atunci, deasupra sfinților se ivi un nour, din care un glas mare vorbi: „Eu sunt Domnul...“ „E-adevărat, Doamne, că tu te-ai născut în lesle și te-au încălzit răsuflările vitelor?“ întrebă mama. „Drept este“... răspunse glasul. „Atunci, pentru ce pedepsești vorba fiului meu?“

Drept răspuns, nourul căzu ca o ploaie de sgură și Satan cu furca ridicată își arată colții albi, lungi, rânjind. „Eu sunt stăpânul pământului“... râse el; iar șirurile de sfinți prefăcuți în stane de sare vânăta căzură la pământ. „Al meu e sufletul lui“... râse Satan, apucându-mă de mână. „Nu...“ răcni mama. „Ba da...“ răspunse diavolul.

Și astfel, când m'am deșteptat, la lumina albăstrie a răsăritului, tata juca tropotind din ce în ce mai repede, pe cele

câteva cărți care-mi rătăciseră sufletul. Cu pumnii mari, cu părul pe ochi, desbrăcat până la piele, gemea și suduia, izbind cu călcăiele ciubotelor filele albe risipite în mijlocul casei. „Zi-i, Toma, zi-i“... se îndemna și uneori chiuia, scoțând un răcnet.

Vecini sborșiți veneau până la prag și se uitau o clipă, cu mâinile cruciș, apoi plecau făcându-și cruce. Unul a spus: „A înnebunit, Toma“... La vorba asta, tata se opri și-i răspunse: „Am înnebunit“... Apoi chiui iar și prinse să joace mai repede. Obosind, se 'ndoi dela jumătate și continuă să izbească cu picioarele. Iar când căzu în genunchi, cu fruntea pe laiță șopti: „Vai de sufletul meu!“... Mama care plângea pe prispă, veni repede și-i mângâie capul: „Ai băut prea mult... Culcă-te. Și uită...“

Tata se ridică sleit de puteri și veni la patul meu.

— Te-am bătut prea crunt, Zenov. Poți să ierți?

Eu izbucnii în plâns. Ii apucaii mâna și-i sărutam repede brațul păros, până sus la cot. Zorile intrau în casă, galbene. Se furișau în căldarea cu apă și sclipeau în sticla depe masă plină pe jumătate cu un rachiu verzui.

— Poți să ierți? întrebă tata, apropiindu-și gura de obrazul meu.

Apoi:

— Mi-am lăsat zălog cușma și sumanul... ca să pot bea... să uit...

— Mă duc în lume, tată... îi spusei, căzând cu fața în pernă.

— Facă-se voia lui Dumnezeu... răspunse el și se trezi deodată din beție. Ziua albă lumina ograda și pe la poartă treceau cosași cu coasele pe umeri sclipind în bătaia soarelui. „Facă-se voia lui Dumnezeu...“ spuse mama, învelindu-și mai tare fața cu basmaua neagră.

Apoi amândoi se priviră lung și ieșiră afară.

+ + +

Tremuram în friguri. Mama a adus vrăjitoarele ca să-mi descânte. Astfel a venit Catrina Chiorului cea colțată și m'a pus să spun Psalmul într'o ulcică pe care a îngropat-o apoi, la vreme de noapte târzie, la hotarul celui de-al șaptelea sat. A venit Axenia cea pântecoasă și gușată care gâfâind mi s'a așezat la cap și mi-a spus:

— Diavolul din visul tău îi ghiara lumii. Are să te răpească și are să te ucidă.

— Vai de sufletul meu, se văita mama.

— Taci, Donya, taci... îi răspundea Axenia. Poate are să ajungă la măritii și-are să umble pe uliți de marmură.

Numai tata, ascultând din prag, spunea, uneori, cu capul în pământ

Dracul m'a îndemnat... să-l duc la târg. Au să-l mănânce străinii...

El era umblat. Era mâncat de străini, de mic copil. Deacea suspina așa.

— Am un descântec... spunea Axenia: un descântec care să-l vindece de dorul lumii.

— Ba!... răcni deodată tata. Leacul, îi numai hârlețul. Să-i acoperi gura cu pământ...

Și se întoarse scurt și ieși repede.

— Se duce iar la crâșmă... spuse, încet, mama și ochii ei albaștri, stinși, priviră pe fereastră afară.

Axenia se ridică greoi. Iși făcu semnul crucii și ieși. Mama mă înveli până sub bărbie cu lăicerul aspru.

+ + +

Intr'o noapte cu ploi mari, am cerut tatei să-mi aducă struguri acri. Pe la noi nu sunt struguri decât într'un singur loc, crescuți pe vițe agățate de cerdacul boerului Ivan Ivancu. Om al dracului, Ivancu își păzea strugurii cu pușca. Ba, nu numai strugurii și-i păzea el așa. Dacă vita cuiva îi scormonea gardul cu cornul, el pune pușca la ochi și-o ucidea. Și un copil a omorât odată Ivan Ivancu... Se spune că pe deasupra gospodăriei lui nici păsările nu sboară și câinii îl simt dela mari depărțări.

Eu ardeam în friguri și am cerut tatei strugurii acri. „Adu-mi, tătuță, struguri...” l-am rugat și el și-a suflecat picioarele până peste genunchi; și-a făcut cruce și a spus către mama:

— Dacă nu mai vin, să mă cauți în râpi...

— Nu te duce... a răcnit mama.

El dădu din mâni și ieși în cumpenele întunecate.

— Trebuie să-mi spăl sufletul... rosti el din prag, uitându-se la mine.

Dac'ași fi răcnit: „Nu te duce...” el s'ar fi oprit și mi-ar fi înlocuit acreala strugurilor cu borș de după ușa tinzii. Mi-l închipuiam înnotând prin ploi, izbindu-se cu fruntea de pomi, de garduri; ajungând la margini de gropi adânci, pline cu apă turbure. Apoi sărind gardul, în ograda ucigașului.

L-am așteptat până la răsărit, cu lumina aprinsă. O vecină a strigat:

— Hei... Natalia... vino și-ți ia bărbatul...

Am priceput îndată că l-a omorît. Dar nu. Având în piept alicele boierului, tata s'a târit prin glod până la poartă. Și vecina aceea l-a găsit căznindu-se să ajungă clanța porțiței. Sta lungit în șanț și se tot muncea cu mâna dreaptă, căci cu stânga își apăsa pieptul și tușea.

Mama l-a târit până în casă și l-a întins lângă laiță. „Ar-dă-l para focului păgân de boier” bocea ea, căutând să-i aprindă o lumânare la cap.

— Nu, spuse deodată tata. Nu-mi trebuie.

Și se ridică într'un cot. Fața lui albă ca varul, zâmbea și ochii îi ardeau privindu-mă. Glodul îl acoperise cu totul, căci se târise pe pânțele, în coate și în genunchi, se ținuse, venind, de proptelele gardurilor. „Aista-i tata?” mă întrebam, privindu-l lung. Părea un butuc vânat, uns cu glod. Numai în mijlocul pieptului avea o pată mare de sânge.

— Bagă-mi mâna în sân, spuse el către mama.

Strugurile se sfărâmasă cu totul. Pe mânecă îi căzură doar câteva boabe, năclăite de sânge.

— Ia-le., gemu ei și se lungi deodată.

— Blestematul... spuse mama, fulgerându-mă cu ochii măriți, și-mi aruncă în pat, cele două boabe pline de sânge, iar eu le sfărâmai între dinți. Le plimbam cu limba pe cerul gurii și mă cuprinse groaza la gândul că le-ași putea scăpa pe gât.

Tata a zăcut mult. În lungul nopților, îmi spunea:

— Jură pe Isus Cristos că n'ai să mai pleci de-acasă...

Eu am jurat, închipuindu-mi picioarele lui Isus cu fluerele sfărâmate cu ciocanele. Il vedeam sbătându-se de durere, sus, între cei doi hoți și-i răspundeam tatei:

— Niciodată, n'am să mă mai duc.

În cer și 'n câmpie, era toamnă. Pădurile băteau în roșu.

Alături cu pământul se târau niște neguri ciudate, care se strecurau în sat, odată cu amurgul. Mama părea pământie la față și mă întreba îngrijorată :

— Nu-i așa, Zenov, că n'ai să mai pleci ?

— Nu. Niciodată.

Ea ofta și încerca să râdă :

— Ai să fii fecior voinic. Te-am crescut cu grijă. Și ți-am stat la căpătâi când erai bolnav. Pe genunchi ai o alunică pe care ți-o sărutam când te scăldam. Ți-aduci aminte, Zenov ?

Ea îmi privi cu băgare de seamă amândoi genunchii. Apoi luă lampa din cui și se plecă spre mine îngrijorată. Mă privi buimacă :

— Zenov, unde ți-i alunica ?

Și puse lampa la loc. Mă privi din nou, înstrăinată deodată.

Îmi amintii de vorba unei vecine care spunea că se făcuse odată un schimb, pe vremea vărsatului negru ; demult că Zenov al Nataliei a murit și l-au înmormântat în țințirîmul vitelor, la un loc cu alți douăzeci de prunci. Iar Donya luase din greșală alt prunc, lepădat de maică-sa. Este și acum vorba în sat că sus pe deal, la țințirîmul de vite, se aud cum cer țâță pruncii morți atunci, în vremea ciumei.

— Tu nu ești al meu... îmi spuse mama.

Apoi schimbă vorba :

— Atunci, s'au amestecat mulți copii. Într'o încăpere acoperită cu basmale negre, jandarii îngrămădeau copiii atinși. Alături, într'o încăpere, strângeau pe cei bătrâni. Țapeni, în pielea goală, îi scoteau de mâni și de picioare și-i svârleau în gropi cu var. Pe copii îi puneau în niște lădoaie, unul peste altul. Li băteau în țințe, și-i duceau.

— Tu nu sameni cu noi, continuă mama ; neam de neam, noi n'am colindat lumea. Am stat aici și am murit lângă plug. Moș-tu, a murit între brazde, într'o primăvară. L-am găsit așa, întins, că parcă se culcase la amiază. Boii înjuțați, se întorseseră spre dânsul, și-i rumegau liniștiți, deasupra. Al cui ești tu ? mă întreba mama, apucându-mă de umeri.

Mă privi adânc în ochi și-mi cercetă fața, îndelung.

— Pui de cuc... de ce vrei să sbori ?

După aceia, apucă furca de tors și scociori butucul din sobă, căci acolo în flăcări, cânta, depărtat un glas.

— Este un vierme, spunea ea, cu fața înroșită de flăcări; este în butuc un vierme care arde și geme.

Gândi o vreme, stând așa cu fața în flăcări; după aceea luă din nou lampa și-mi cercetă genunchii.

— Is aproape oarbă, Zenov. Caută tu, bine. Trebuie să ai o alunică pe genunchiul stâng.

N'o văzusem încă, dar alunica rotundă era acolo, pe genunchi unde știa mama.

— Uite-o... i-o arătai aproape strigând.

Ea puse lampa la loc și-mi spuse:

— Simțeam eu. Inima mamei nu se înșeală niciodată.

Și mi-am adus aminte în noaptea aceea de toate șovăirile ei. Uneori se oprea din râs și mă privea buimacă. Și ani la rând tot aprindea tămâie în hârburi, pe dâmbul din țintirimul vitelor.

Tata sforăia de mult. Mama îmi spuse:

— Ii aproape vindecăt. Impreună veți merge la plug. Semănăm grâu. Nu-i așa, Zenov?

Și cu mâna dreaptă făcea mișcări largi, aruncând prin încăpere un grâu din închipuire.

— Semănăm secară și orz. Acum tat-tu se duce la târg să vândă grăul din vara asta. Cumpărăm o juncă roșie, țintată. Așa cum au oamenii cuprinși. Fata lui Culai, Minuța, îi frumoasă. Ii trușeșă și are putere. Duce singură sacul cu grăunțe la moară. Taie butuci ca un băietan. O ții minte, Zenov?

Minuța s'a iubit cu feciorii cei stătuți. Dar aceștia se prăpădiseră în războiu. Minuța bocea pe uliță și-i aștepta. Când trecea prin sat oameni străini, ea ieșia la poartă și-i întreba:

— Nu știți despre feciorii dela noi?

Străinii răspundeau:

— Ii plin pământul de morți. Feciorii ni i-au mâncat împărații.

În sat crescuseră alți feciori. Mărunți, aduși de spate. Niște fleacuri de oameni.

— Vei fi bun de însurat, continuă mama. Ca mâne ai șaisprezece ani. Iți rămâne casa asta bătrânească, și ogorul unde a murit moș'tu. Facem nuntă mare, chemăm tot satul.

Și prin lumina gălbuie, ea își închipuia încăperea luminată, cu mese lungi, pline cu pâine albă de grâu.

— Da. Da... îi răspundeam.

Zăcutul meu se sfârşise. Şi într'o dimineaţă m'am îmbrăcat pe furiş. Am ieşit din ogradă încet, pierzându-mă în holda din câmpia vânăta.

La gară, tata m'a ajuns călare.

— A... făcui eu, pierzându-mi cumpătul.

— Ți-am adus banii... îmi spuse el și se opri în fața mea. Iși luă pălăria neagră depe cap, apoi și-o îndesă la loc. Scoase din sân o legătură mărunță și numără încet cinci monede mari, vinete. După ce le privi lung, șovăi, vrând parcă să și le pună la loc în legătură. Scutură din cap și două lacrimi mari îi căzură peste banii din palmă.

— Na-ți-i... gemu el. Și Dumnezeu să te răsplătească.

— Dar mama ? întrebai.

— Ea s'a dus să bocească la țințirimul ciumei... Zenov a murit atunci...

EUSEBIU CAMILAR

ORBIC

Vijelios când se 'ndrepta spre tron,
Află, Ștefan Voivod, printr'o iscoadă
Că pe Orbic s'au fost retras grămadă
Oștirile lui Petru zis Aron...

Atunci, dela Doljești, Cel mare 'n fapte,
Ca fulgerul spre Neamțu s'a 'ndreptat
Și l-a izbit de moarte... Era leat
O mie patru sute cincizeci șapte !

B. FRUNTE

LA SCHY, IN MUNȚII MARAMUREȘULUI

Când după un vânt aspru dinspre Nord, băltoacele din mijlocul străzii au amorțit și a doua zi s'a trezit cu zăpadă la fereastră, Crihan a scos un chiot de bucurie. Olga s'a sculat veselă și și-a rezemat fruntea de fereastră. Ninge cu fulgi mari ca într'o carte poștală ilustrată. Solovanul nu se mai vedea.

Căpitanul Plugaru și cu sublocotenentul Ioachim nu-și mai găseau locul de bucurie.

— Mergem la schy băeți, spunea căpitanul Plugaru, oricui îl întâlnea.

Ioachim e și mai vesel. În timp ce Crihan și cu ceilalți vor rămâne în Sighet, el va pleca în munte cu patrula de schy. În vederea acestui eveniment, Ioachim se pregătește cu seriozitate încă din Octomvrie. Și-a mai cumpărat o pereche de bocanci de munte, și-a făcut un costum de schy, și-a cumpărat flanele de corp, bețe, legături și unsori pentru schyuri. Când l-a întâlnit Crihan în cazarmă, bucuria îi inunda figura. Ioachim a fost și anul trecut la munte cu patrula de schy și acum a ajuns maestru. Crihan a reușit în iarna trecută să meargă bineșor, dar și în această materie, stârnește râsul celor pricepuți.

— N'ai stil mon cher, îi spunea bietul Mircea Panu.

— Cum vine asta ? întreba Crihan.

— Dragă, tu stai crăcănat pe schyuri, îți lipsește alura elegantă a schyorului de rasă.

Crihan are însă un curaj extraordinar. Acolo unde sunt pantele mai abrupte, unde schyori vechi ca locotenentul Buzoianu sau Mișu Niculescu micșorează viteza și pun frâna, Crihan

își dă drumul în coborîre directă. Il îmbată viteza. Simte o bucurie enormă atunci când schyurile sboară și când viteza îi taie respirația. De foarte multe ori reușește să treacă panta cu bine în toată lungimea ei, dar de cele mai multe ori, ivirea unui șanțuleț, a unei cornișe, sau diferență de consistență a zăpezii, îl aruncă la câțiva metri în sus, și îl înfige cu capul în zăpadă.

— Nuck, mâne mergem la schy, îi spune Milada într'o seară. Lav mi-a făcut un costum frumos de schy, și ar fi păcat să treacă iarna fără să-l arborez.

A doua zi, întreaga menajerie a Miladei, era pe terenul de schy. Milada pune schyurile în picioare pentru prima dată. E fricoasă și țipă ori de câte ori îi lunecă picioarele și schyurile fug la vale. Atunci se așează jos și începe să strige ajutor. Crihan urcă pe înălțimi și coboară într'o viteză amețitoare.

Căpitanul Petrescu și-a luat angajamentul s'o învețe să schyze. Milada, nerăbdătoare și superficială în toate, la lecțiile de schy, se arată o elevă foarte silitoare. Execută mișcările arătate de Jacques, cere explicații, și apoi încearcă să le pună în practică. Până seara a învățat să coboare pante dulci, să pună frâna plug, și să încerce timidă, cristiana.

— Mila, când mai venim, te învăț telemarque-ul și stenogenul.

— Dar când mai venim ?

— Duminica viitoare.

— Nu Jacques, e târziu Duminică, să venim mâne.

Milada e atât de preocupată că a uitat de toată menajeria, iar în Jacques care nu e decât un specimen din ea, nu vede decât pe profesorul de schy, și îl ascultă supusă.

Peste trei săptămâni Milada îi spune lui Crihan :

— Nuck, mâne să mergem la schy, am învățat destul pentru a putea face o cursă mai lungă.

Crihan s'a întâlnit cu Milada la grădina Morii.

Milada era îmbujorată de frig și enervată c'o făcuse să aștepte mai bine de jumătate de oră.

În costumul ei bleumarin, cu bascul pus pe sprinceană și cu schyurile ei miniaturale, Milada face impresia că are de gând să se joace și nu să urce Solovanul. Crihan și-a luat rucsacul unde a pus niște gustări și țuică, iar termosul l-a umplut cu cafea.

— Ei Han-Tătar, mergem, dă Milada semnalul plecării.

La deal merg greu, mai ales Milada puţinică la trup, s'a făcut roşie ca un mac.

— Du-mă în spate Nuck, se roagă ea ştrengăreşte. Sau cel puţin du-mi schyurile.

— Eşti schyoare, sau nu ?

— Sunt.

— Atunci du-ţi singură schyurile, schyorii trebuie să-şi ducă singuri schyurile, iar atunci când cad, trebuie să se ridice fără ajutorul nimănui. Asta face parte din catehismul schyorului.

Ajunşi la cotă, s'au oprit să privească spre oraş. Sunt singuri, alături, rezemaţi unul de altul în decorul alb, virgin.

— Ce bine ar fi să luăm o poză, spune Milada.

— Păi, nu e Nazone fotograful cu noi.

— Dacă ştiam, îl invitam şi pe el.

— Milada, îi spune Crihan rugător, de ce rupi farmecul clipelor acestea ?

— Uf! Iar eşti gelos. Nimeni nu poate scoate un cuvânt cu tine. Tu nu vezi că te iubesc Nuck? Am plecat cu tine la schy şi menajeria va fi astăzi tristă. Va aştepta toată după amiaza, şi Milada hoinăreşte cu Nuck.

Crihan se uită la ea recunoscător. O cuprinde în braţe şi în decorul acela pur, sărutarea Miladei, are în ea ceva eteric, ce pluteşte deasupra omenescului. Soarele răsărise, se ridicase de vreo oră pe cer, şi zăpada sclipea ireal de puternic.

În Sighet se vedeau turlile bisericilor, casele cu glugă albă de mucava, iar prin parc, oamenii păreau nişte furnici negre. Nu se puteau hotărî să plece. Semnalul l-a dat tot Milada.

— Să urcăm până pe dealul din faţă. Cum îi spune ?

— Agriş.

— Nuck, ai să-ţi aminteşti vreodată de ziua aceasta ? Tu ai să pleci de aici, te vei duce în Moldova ta, dar aşi vrea să-ţi aduci aminte de ziua aceasta şi de dealul cu nume poetic, Agriş.

Crihan promite din cap.

Ştia hotărîrea Miladei de a rămâne legată de oraşul cu brazi şi deşi o credea numai un capriciu copilăresc şi nu o hotărîre definitivă, a tăcut pentru a nu o contrazice.

Au coborît panta uşoară şi Crihan s'a minunat de progresele făcute de Milada, iar când la o pantă mai abruptă, a

făcut o cristiană scurtă, s'a entuziasmat. Când s'au oprit pentru a urca din nou, a felicitat-o, și Milada s'a îmbujorat.

— Nuck, schyul pentru mine a devenit o pasiune. L-am învățat relativ ușor deoarece știam să patinez bine, dar nu mă declar mulțumită. Vreau să devin o virtuoasă. Simt că acest sport îmi pătrunde în sânge ca o otravă. La schy nu ești legat de punctul de plecare, urci și cobori, cobori și urci, pleci dintr'un punct pe un drum ca să te întorci pe altul. La patinaj te învârtiești pe o circonferență de ghiață, la săniuș cobori vertiginos ca pe un tobogan pentru ca pe urmă să te întorci de unde ai plecat, cu schyul pleci dintr'un punct ca o navă care pleacă dintr'un port, și după ce rătăcești pe marea albă, te întorci la punctul de plecare, obosit, ca și nava care se întoarce în siguranța portului.

O mică neatenție l-a făcut pe Crihan să facă cunoștință cu zăpada. Când s'a ridicat, Milada râdea ștregărește. Crihan se scutură de zăpadă morocănos și când să-și pună din nou un schy care-i sărise din picior, constată că termosul se spărsese iar cafeaua se scursese toată în zăpadă și făcuse o pată de rugină.

— Milada, am spart termosul, îi spune el consternat.

— Să nu fie un semn rău, Nuck.

Crihan nu e superstițios și nu-l îngrijorează presimțirile rele, cât regretă pierderea cafelei.

Pe Agriș au ajuns aproape de douăsprezece.

E așa de cald, că suclocotenentul Crihan și-a scos haina și a rămas într'un pulover alb.

— Știi că te prinde puloverul ăsta, Nuck?

— Da?

— Foarte bine. Iar arăți că nu știi să-i spui unei femei ceiace-i face plăcere. Ce nepriceput ești tu Nuck! Am așteptat să-mi spui un cuvânt despre costumul de schy, dar zadarnic.

— Nu mă pricep, Milada.

— Da, Nuck, dar unei femei îi place să i se laude nimicurile cu care se gătește.

— Bine Milada, dar tu nu ești o femeie, tu ești un copil.

— Și acum mai sunt un copil, Nuck? Am aproape optsprezece ani.

— Și la treizeci, Milada, vei fi tot copil.

— Chiar admitând că sunt copil, sentimentul de cochetărie se desvoltă la fete din copilărie.

— Ai dreptate Milada, sunt un nepriceput. Ce să fac ?

Milada rămâne pe gânduri.

— Ce să faci ? să rămâi așa cum ești, altfel n'ai mai fi Nuck.

S'au așezat pe un trunchiu de copac prăbușit și au desfăcut rucsacul. Crihan umple două păhăruțe de țuică, unul pentru Milada și unul pentru el.

— Noroc Nuck, îi spune ea, ridicând păhăruțul. Oare nu-mi face rău ? N'am mai băut nici odată.

— Nu Milada, nu-ți face rău. La schy, un păhăruț de țuică e minunat.

— Vezi Nuck, Milada e mare, Milada nu mai e copil. Milada bea țuică, și... sărută băeții, adaogă ea, luându-l de gât și sărutându-l. Nu-i așa că sunt mare, Nuck ?

— Da, Milada.

Crihan rămâne pe gânduri. Milada e delicioasă, cu o asemenea soție nu te-ai putea plictisi niciodată. Dar gândul se răsuțește în loc la amintirea țigării căpitanului Petrescu, înroșită de buzele Miladei. Milada sărută și pe alții.

— La ce te gândești, Nuck ?

— Nu știu Milada.

— Te-o fi rozând iar gelozia.

— Nu Milada.

— Ba da, ba da. Ce prost ești tu Nuck ! Eu te întreb ce faci tu când nu ești cu mine ?

Și băeții — am aflat și lucrul acesta — fac multe lucruri urite. Uite eu nu te întreb ce faci tu cu Olga Olmagy.

Crihan a tresărit. Prin urmare, Milada a aflat și lucrul acesta. Și nu e geloasă, deci nu mă iubește. Greșesc acei care spun că gelozia e un sentiment josnic, care degradează pe om. După mine gelozia e termometrul iubirii, scade iubirea, scade și gelozia, crește iubirea, crește și gelozia. Cine crede altfel, se înșeală, și Milada nu e geloasă, deci nu mă iubește, își spune Crihan amărit.

— Nuck, savurează clipa prezentă. Nu-ți pune întrebări, nici despre trecut, nici despre viitor. Uite, suntem amândoi aici, singuri în decorul acesta maramureșan ; ce te interesează ce am făcut eu eri, sau ce voi face mâne ?

— Ai dreptate Milada, dar...

— Nici un dar, Nuck.

— Ba da Milada, există un dar, și pe acest dar nu-l vei cunoaște decât în ziua când vei iubi cu adevărat.

— Crezi tu Nuck că am să mă schimb vreodată? Milada va fi întotdeauna așa cum este astăzi. Nu pot fi altfel.

— Bine Milada, dar tu ai admirat, iubirea lui Mircea Panu cu Lili Wolf.

— Am admirat-o, dar eu nu ași face niciodată ceiace a făcut Lili Wolf.

Umbra lui Mircea a trecut o clipă printre ei ca o suflare înghețată, dar numai pentru o clipă.

Tinereța și dragostea, isgonesc întotdeauna amintirile funebre. Crihan a simțit o remușcare când peste o clipă era cu Milada în brațe. Dar și această remușcare s'a pierdut ca o trambă de fum, gonită de căldura buzelor Miladei. Mircea doarme sub cei trei brazi, cu fotografia Liliei pe inimă.

După ce-au mâncat, au plecat către Solovan. Milada schyază grațios, și privind-o cum alunecă ușoară, Crihan începe să priceapă ce este stilul, despre care îi vorbea Mircea. Eu cred că schyez ca un hipopotam, își spunea Crihan. Milada aleargă înaintea lui ca un ied, se oprește, îi trimite sărutări, vine apoi lângă el, se ridică în vârful picioarelor și-i întinde gura.

Și e soare și cald, iar zăpada sclipește ca o comoară de nestemate.

Ioachim e undeva la munte cu soldații lui, cu schyurile lui, acolo unde gândul la femeii nu rătăcește decât foarte rar. Crihan îl admira, dar se simțe mai bine aici cu Milada decât în creerii munților.

— Ce părere ai despre Ioachim? o întrebă el.

— A, nu pot să-l sufăr. Știi că el m'a poreclit Marmelada.

— Nici el nu te poate suferi, îi spune Crihan.

— Imi pare bine, nu rămânem nici unul datori.

Când au ajuns în Sighet, cobora inserarea. Ajunși la casa Miladei, Crihan vrea să-și ia rămas bun, dar ea insistă să intre înăuntru.

— Hai să vedem dacă menajeria e la post.

Toți erau veseli și i-au primit cu râsete, afară de locotenentul Mișu Niculescu, care e negru de gelozie.

— Prin urmare Mila, eu te învăț schy și tu te duci cu Crihan, îi spune râzând căpitanul Petrescu.

— Bine Jacques, mâne voi merge cu tine dacă vrei, poi-mâne cu Mișu, și...

— Nu Mila, cu mine să mergi în ziua a cincea, tot sunt eu a cincea roată la căruță.

— V'ați distrat bine? întreabă Lav.

— Minunat, a fost o feerie.

Olga îl aștepta neliniștită. Primise un bilet dela Mognie prin care îl anunța pe Crihan că e bolnavă grav. Crihan era obosit, era târziu, și era prea fericit pentru ca nefericirea altuia să-l tulbure.

Crihan simte cum viața din vinele lui Mognie se consumă pe zi ce trece, ca uleiul dintr'o candelă și el nu poate s'o ajute cu nimic. Ba n'ar ajuta-o chiar dacă ar putea. E mai bine pentru Mognie să dispară acuma când i-a rămas încă sufletul pur decât mai târziu când și din punct de vedere sufletesc ar ajunge o epavă. Olga se culcă tăcută lângă el, fără poftă de vorbă. Știe că a fost la schyuri cu Milada, dar nu i-a spus nimic, nu-l întreabă nimic.

Totuși Crihan simte că ea la asta se gândește. Olga a început să devină geloasă, știe însă că n'are nici un drept de a-și manifesta gelozia, și deaceia tace...

Lui Crihan i se pare curios acest triumphiu feminin, Milada, Olga, Mognie și el în centrul lor.

Nu și-a făcut niciodată iluzia că este un bărbat frumos, ba din contra, și totuși este iubit. Dacă nu-l iubește Milada, îl iubește Mognie și cu Olga. Și iubirea acestor fete pierdute care nu pot să viseze că se vor căsători cu el, care știu că într'o zi sau alta va pleca, îl face mândru. De obicei, în dragoste, bărbatul coboară la nivelul femeiei iubite, cu el se întâmplă procesul invers, le înalță până la el. Olga a adormit. Ii simte alături respirația caldă, liniștită. Crihan se scoală în vârful picioarelor și aprinde lumina, apoi ridică plapoma. Olga e albă, cu părul blond ca foaia uscată de porumb. Un picior e îndoit ușor, un altul întins, alb. Dacă ar fi Păunel, desigur ar modela în lutul inform pe „Fata care doarme”. Dar Crihan nu e pictor și nici sculptor ca Păunel. Lumea îi spune poet, dar Crihan știe că nu este. Dela poezia din Nord-Vestul, n'a mai

scris nimic. Acuma scrie un roman, a ajuns la pagina o sută, cel puțin așa le spune celor care-l întreabă, dar el știe că n'a scris nici o pagină.

Afară cerul e limpede ca sticla și e un ger aprig. Din când în când aude zăpada scârțâind sub picioarele trecătorilor întârziați. Crihan știe că într-o zi va pleca din orașul cu brazi și Olga va rămâne în patul altui ofițer după cum înainte a fost în al altuia. Olga nu e decât o jucărie care trece dintr'un pat în altul și ea biata nu cere altceva, decât un strop de iubire.

Undeva într'un pat tarifat, o altă fată blondă, micuță și slabă, își trăiește ultimele luni sau poate săptămâni. Și el, erou de carton, nu face nimic pentru ele. Își dă seama că Mircea Panu a fost mai erou ca el, Mircea Panu nu s'a târguit în fața iubirii, a luat o hotărâre gravă atunci când a trebuit, el bărbatul masiv și tăcut. El vorbește, perorează, dar când e vorba de fapte începe să raționeze.

O trezește pe Olga cu un sărut, ea scâncește prin somn, se încolăcește ca o iederă în jurul lui și în fața acestei ispite gândurile adorm.

Crăciunul se apropie cu pași repezi. Iarna e un anotimp frumos în orașul cu brazi. Crihan fu numit cu popota ofițerilor și acuma avea mai mult timp liber. Pe la orele zece iese zilnic în oraș și se așează în fața vitrinei restaurantului Coroana. În fața lui e parcul, iar dincolo de el, liceul de fete, școala unde învăța Milada. În fața vitrinei restaurantului, Crihan stă până când se dă repaos la liceul de fete. Crihan știe lucrul acesta căci la repaos se deschid ferestrele și în cadrul lor apar fetele dela clasele superioare. El trage cu coada ochilor, își ia o poză cât mai gravă și se îndreaptă spre liceu. Fetele se grămădesc la fereastră și de la clasa Miladei se aude strigând: Han-Tătar, Han-Tătar.

Crihan se oprește în loc fără să pară că ar da cea mai mică atenție acestor manifestațiuni, își aprinde o țigară și se îndreaptă spre Librăria românească. După ce intră înăuntru, își infundă nasul în rafturile cu cărți și așteaptă. Crihan e sigur că incurând are să apară și Milada. Sosirea ei o pricepe după sfiala cu care deschide ușa. Crihan ar putea să spună cu precizie matematică toate etapele pe care le parcurge Milada. Se

uită le titlurile cărților noi apărute și-și spune: Acuma Milada scoboară scările dela clasa ei în fugă, acuma a ajuns pe sala cea mare și s'a oprit un moment să spioneze dacă nu e descoperită, acum parcurge cu atenție sala, a ajuns la ușa și pășește în stradă. După ce mai aruncă o privire dealungul străzii, o ia repede spre librărie. Acuma a ajuns la ușa pe care o deschide cu sfială, singurul lucru pe care-l face Milada cu sfială. Probabil se gândește cum să-și motiveze apariția, dându-i aparența unei întâlniri ocazionale.

După ce a închis ușa, aruncă o privire circulară pentru a-l descoperi, iar după ce l-a văzut, vine cu pași vătuiți și îl apucă de braț.

— Tu aici, Nuck ?

— Da Milada, am venit pentru a mă pune la curent cu ultimele noutăți literare. Dar tu ce faci ?

— Am venit să-mi cumpăr un creion.

— Un creion ? Păi parcă și eri ți-ai cumpărat unul.

— Nu, eri mi-am cumpărat o peniță.

— A, da ! Creion ți-ai cumpărat alaltăeri.

— De ce ești urâcios ca un moș, Nuck ?

După aceia ies afară, fără ca Milada să-și mai cumpere creionul.

— Te duci la oră, Milada ?

Milada își cercetează ceasul, după care-și ascute botișorul.

— Nu Nuck, profesoara a intrat, nu mă mai pot duce.

Hai să ne plimbăm.

Milada își ridică gulerul la palton și se lipește drăgostoasă de Crihan. O iau prin zăpadă spre teatru și de acolo pe strada Vasile Alecsandri. Milada îi spune că a mai făcut progrese la schyuri, că Jacques îi prezice succese mari în acest domeniu, că ar vrea să mai rătăcească împreună.

— Hai să mergem la gară, i-a spus într'o zi.

— Ce să facem la gară ?

— Să vedem cum vine sau cum pleacă un tren.

— Bine Milada, dar în orașul cu brazi trenurile vin rar. Primul tren sosește la ora două.

Milada se încruntă, înciudată desigur pe direcția generală a căilor ferate, care e vitregă cu orașul ei și pune trenuri așa de puține.

— Să mergem totuși. Să ne uităm dealungul șinelor.

Și intră amândoi pe peronul pustiu, după care Milada se uită perdută dealungul liniilor lucioase ce se pierd departe, în marea albă.

În ochii ei, Crihan citește nostalgia plecărilor, și totuși Milada susține că nu vrea să se deslipească de orașul acesta. Milada se urcă pe șine, aleargă neastâmpărată până când își pierde echilibrul, și vine îmbujorată la el.

— E frumos în orașul meu, Nuck.

Ies după aceia în dosul gării, și pe "bulevard, Crihan o conduce acasă la ea.

— Când ne mai vedem, Nuck ?

— Nu știu, Milada.

— De ce nu știi ? Ne-am întâlnit și eri și astăzi și acum trei zile la aceeași oră. Mâne vei ieși pe la zece ?

— Nu știu, Milada. Nu-mi plac întâlnirile fixate mai dinainte. Își pierde farmecul. Așa, plec de acasă sau dela serviciu cu speranța că te voi întâlni.

E o speranță, nu o siguranță. S'ar putea să te întâlnesc, dar s'ar putea să nu te întâlnesc.

Tot drumul îmi bate inima și mă întreb : oare va veni ?

— Bine, Nuck, poate că ai dreptate, îi răspunde ea pe gânduri.

Apoi Crihan îi sărută mâna și Milada dispare repede pe scări. Crihan se îndreaptă și el spre casă.

Intr'o dimineață s'a oprit ca de obicei în fața restaurantului Coroana și a așteptat până s'a deschis fereastra și au apărut gulerele albe, după care s'a îndreptat spre liceu. Fetele au început să strige și să facă semne cu mâna, iar Milada îi trimetea sărutări. Crihan și-a luat poza gravă obișnuită, s'a oprit să-și aprindă țigara, dar sgomotul a încetat ca prin farmec. A intrat ca de obicei la Librăria românească, dar așteptarea a fost zădărnica, Milada n'a venit. Și n'a venit nici a doua zi. Il intriga lipsa ei, deaceia s'a îndreptat spre casa ei și a găsit-o așteptându-l. L-a chemat repede înăuntru și i-a căzut în brațe.

— Nuck, sunt eliminată din cauza ta, pe două zile. Alaltăeri, am fost văzută de directoare pe când îți trimeteam sărutări.

Milada îi spune lucrurile acestea cu o satisfacție abia as-

cunsă, ca și cum acest lucru ar fi fost un eroism. Privirile ei îi spuneau mustrătoare :

— Vezi Nuck, și tu îmi spui că nu te iubesc !

Vestea aceasta îl bucură pe Crihan, dar nu atât cât ar trebui. Și nu-l bucură deoarece e sigur că Milada ar fi făcut același lucru pentru oricare din membrii menajeriei dacă ar fi trecut pe acolo. Totuși tace, s'a hotărît să nu-și mai manifeste gelozia și se ține de cuvânt.

— Nu spui nimic, Nuck ?

Crihan rămâne incurcat, nu știe ce i-ar putea răspunde ca să-i facă plăcere. Constată că nu știe să se prefacă așa cum știe Milada, și așa cum știu femeile în general.

— Acum voi sta acasă două zile, Nuck. Și mă voi plictisi.

Crihan îi promite că va veni și a doua zi s'o vadă. Ar vrea să fie mai cald, mai comunicativ, și e mai rece, mai tăcut ca de obicei. Și Milada, din contra, astăzi l-ar vrea desigur exuberant, drăgostos, să-i arate mulțumire, iubire mai mare, acumă când e mica eroină sentimentală a clasei ei.

Se așează pe pat și Milada se ghemuește tăcută în brațele lui. Gândurile lui însă, aleargă aiurea.

Gelozia i s'a aciuat iar în inimă ca un vierme.

Milada ar fi fost eliminată și dacă în locul lui ar fi trecut prin fața liceului căpitanul Jacques Petrescu, locotenentul Nazone Șau, sau locotenentul Mișu Niculescu. Sunt toți niște ridicoli, oameni în toată firea, mai ales căpitanul Petrescu, și toți sunt purtați pe degete de o fetiță de optsprezece ani. Și ei roiesc în jurul ei ca niște musculițe în jurul luminii.

Era aproape douăsprezece când a plecat; Milada se ruga de el ca să mai rămână, dar nu mai putea.

Acasă îl aștepta Olga. Știa toate cele ce i se întâmplau, dar ca de obicei, nu spunea nimic. Au mâncat împreună în tăcere, fiecare cu gândurile lui.

După masă, Crihan și-a luat schyurile și a plecat singur pe Solovan. Se lăsase un frig care-i biciuia obrazii, dar el se simțea bine. Alerga pe dealuri și văi, se afunda în tăcere ca într'o apă liniștită și nu simțea cum se lasă inserarea. Când și-a dat seama, amurgul își căuta culcuș în pădurea de pe Solovan. Nu mai avea timp să se înapoieze în oraș și deaceia a

coborât în Berbești. Când a ajuns în fața primăriei, Crihan a avut impresia că se află în Târgul Cucului Iașului jidovit. Jidovii se adunaseră și țineau sfat. La vreo sută de metri de primărie, se înălța sinagoga cu triumghiurile încrucișate. Era o clădire impunătoare, cu ferestre înalte. A trecut pe lângă ei și mai departe a văzut măcelăria satului, unde niște balabuste cumpărau carne. Crihan și-a aruncat ochii și în treacăt a văzut că în niște cârlige atârnavu numai oi.

Țăranul la care a dormit în acea noapte, când a fost întrebat de ce la măcelărie erau numai oi, i-a răspuns :

— Apoi că noi domnule, nu cumpărăm, ci numai jidovii, și ei nu mănă carne de porc.

— Dar dumnevoastră ce mâncați?

— Apoi că mâncăm și noi carne, dar numai la praznic.

— Dar în celelalte zile ce mâncați?

— Apoi că mâncăm picoci și oarece legumă.

Țăranul la care poposisse Crihan, nu era nici dintre cei mai bogați, și nici dintre cei mai săraci din sat. A tăiat un pui, a făcut o zeamă și o friptură, după horincă a trimis Crihan la jidovul din sat, și au stat de vorbă până târziu. Crihan a mai aflat că în Berbești jidovii pun primar pe cine vor, că grădinele de meri sunt toate ale jidovilor din Sighet, că ei o duc greu, pământul nu produce, peste tot sunt numai pietre și păduri și că ei pleacă târziu în țară, cu țapina la butinărit și că în primăvară se întorc tot cu gebul gol.

La sfârșit, țăranul i-a pregătit patul, l-a învelit cu o dună groasă, și până dimineața, Crihan a uitat și de Milada și de menajeria ei.

Când mai erau două săptămâni până la Crăciun, Crihan s'a întâlnit cu Cornelia. A stat puțin de vorbă cu ea, ocolind cu grijă tot ceiace ar fi putut să amintească de existența lui Manoil, deși a înțeles că tocmai despre acesta ar fi voit Cornelia să vorbească cu el. Din atitudinea ei, Crihan a înțeles că suferise mult și că încă mai suferea. Crihan se simțea și el vinovat, deoarece cu scrisorile lui patetice, o făcuse fără îndoială să se îndrăgostească și mai mult de conte. La despărțire l-a invitat insistent să se ducă s'o viziteze, pentru a mai sta de vorbă. Crihan i-a făcut o promisiune vagă, jenată. Contele

plecase, abandonând la urcarea pe scara vagonului care avea să-l ducă la Ploești, tot ceiace ar fi putut să constituie un bagaj incomod — amintirile. Puțin îl interesa pe el dacă în orașul cu brazi rămăsese o fată cu gene lungi, cu inima plină de amintirea lui. În lipsa contelui și a lui Ioachim, Crihan se aporpiase de cel de al cincilea camarad al lor, Bubi Mihail. În ultimul timp, Bubi fusese expulzat din cercul lor, deoarece el fiind maramureșan, avea legături cu anumite familii ungurești pe care ceilalți le ocoleau. Expulzarea aceasta fusese tacită și Bubi nu protestase. Cercul lor avea însă nevoie de blazon și fiindcă odată cu plecarea lui Manoil, nu avea la îndemână un conte veritabil, au făcut apel la un surogat. Și surogatul acesta nobilar a fost Bubi Mihail. Ideia o dăduse Ioachim.

— Han-Tătar, cercul nostru s'a burghezit, de când a plecat Manoil. Să inventăm un conte, dacă nu aveam unul veritabil.

— ?

— Să-l innobilăm pe Bubi Mihail. Știi că toți maramureșenii sunt doctori în jure și au un „de” înaintea numelui. Să-i punem și lui Bubi un „de” înainte, și cercul nostru se innobilează din nou.

— Bine, pe „de” i-l punem noi ușor, dar ce domeniu să-i acordăm ?

După puțină gândire, Ioachim a găsit și domeniul necesar, pentru ca amicul Bubi Mihail să fie nobil cu toate acareturile.

— Să-i dăm Solovanul Han-Tătar, deoarece Solovanul e al primăriei și n'are cine să protesteze. Și fiindcă domnul maior Meleca îi spune lui Bubi, nemeș, să-i spunem și noi nemeșul Mihail de Solovan.

— Nu Ioachim, să-i zicem tot conte, de moment ce înainte am avut un conte, să-i spunem contele Bubi Mihail de Solovan.

— Așa să fie, a căzut de acord și Ioachim.

Așa că după plecarea lui Ioachim în munte, Crihan își petrecea timpul liber în tovărășia contelui de Solovan. Contele de Solovan era și el un schyor desăvrășit, și dacă nu avea suflul necesar pentru curse de lungă durată ca Ioachim, avea însă o auroră impresionantă. Bubi e un băiat înalt, blond, cu ochi mari albaștri, veșnic elegant și cu surâsul pe buze.

Cu el merge acum Crihan la club și câteodată la Jardin. Simte însă deseori lipsa lui Mircea Păun a cărui amintire în

orașul cu brazi se estompase, cazul lui, caz care frământase o bună bucată orașul cu brazi, era din ce în ce mai uitat. Despre el, Crihan mai vorbea câteodată cu Milada. Crăciunul se apropia pe nesimțite. Odată cu venirea sărbătorilor, Crihan a proiectat să se ducă în Moldova, deoarece o scrisoare dela Valentina, l-a anunțat că a stricat logodna și că i-ar fi agreabil să-l vadă. Și Crihan ar fi vrut să se ducă la Valentina deoarece odată cu schimbarea decorului, odată cu depărtarea de orașul în care după spusa lui Mircea simțea că se afundă ca într'o mlaștină, spera să se rupă de legătura cu Milada, legătură pe care o simțea strângându-se în jurul lui, cu fiecare zi care trecea, tot mai puternic.

Într'o dimineață, cercetând calendarul, Crihan a descoperit că mai sunt trei zile până la Crăciun.

Evitase s'o mai întâlnească pe Milada, fiind cuprins de nostalgia Moldovei. Își face planuri de cum avea să-și petreacă sărbătorile, de cum avea s'o revadă pe Valentina. Dar cu o zi înainte de ajun, s'a pomenit chemat de comandant, care l-a admonestat și i-a dat zece zile de arest sever pentru că trăește în concubinaj cu Olga Olmagy. Pedepsa aceasta în preajma Crăciunului era egală cu o pierdere a concediului, deci adio plecării în Moldova, adio revederii Valentinei. S'a dus acasă abătut, dar nu i-a spus nimic Olgăi. La ora unu, plecau acasă camarazii care aveau concediu. Crihan s'a aruncat într'o sanie și a poruncit să-l ducă la gară. A trecut repede pe peron și apoi s'a urcat în tren. Două compartimente erau pline cu ofițeri, în unul era căpitanul Jacques Petrescu, locotenentii Marius Buzoianu, Nazone Șau, Mișu Niculescu și sublocotenentul Malea, deci întreaga menajerie a Miladei, iar în altul erau locotenentul Păunel, sublocotenentul Maxim și vreo trei ofițeri dela artilerie. Pe mesuța de lângă fereastră, Păunel instalase un pom de Crăciun liliputan, încărcat cu lumânările mici cât un degetar. Păunel aranja pomul ca să nu-i lipsească nimic. E uimitor cum în acest Păunel se întrecuse atât de armonios înclinațiile artistice cu cele practice. Și el e bun schyor și în același timp un cunoscător al muntelui, ca și Ioachim. Când pleacă în munte, în rucsackul lui se găsește tot ceiace este necesar, dela sticlufa cu rom și mașina de spirt pentru preparatul ceaiului, la șurubelnițele pentru reparatul legăturilor schyurilor în cazul unei

eventuale defectări, cutii cu unsoare de schyuri pentru orice fel de vreme, capete de sfori și de frânghie. Și alături de toate acestea, Păunel nu uită niciodată să-și pună și caetul de schite. De obicei artiștii sunt în conflict cu tot ceiace constituie practicul, sau oamenii practici sunt certați cu preocupările artistice.

S'ar părea deci că Păunel nu este artist și totuși expoziția de sculptură pe care a avut-o în toamnă, a uimit pur și simplu pe cunoscători. Pentru o dansatoare care o reprezenta pe Olga Olmagy, s'au înregistrat patru solicitori, iar pentru un cioban maramureșan, în mărime semi-naturală, primăria orașului i-a oferit o sumă importantă.

Crihan simțea gâlgâindu-i durerea în gât. Trenul acesta cenușiu cu ferestrele înghețate, i se părea depozitul unei fericiri pe care lui îi era interzisă.

S'a dat jos și privea la mașina sub presiune, și la liniile albe care se prelungeau undeva departe.

Crihan știa că la capătul lor, era Moldova și Valentina. În vagon se auzea vocea gravă a lui Păunel cântând „o brad frumos”. Crihan a ieșit repede în dosul gării, s'a aruncat iar în sanie și a ajuns acasă. Olga lipsea, îi lăsase un bilet în care-i explica că se duce acasă deoarece vrea să-și petreacă sărbătorile în familia ei. Fără Olga, camera i se părea și mai rece și mai goală. În ea Crihan trebuia să stea zece zile singur, neavând voie să iasă în oraș și nici să primească vizite. Dar până la începerea arestului mai avea o zi liberă, și această zi voia să și-o petreacă. I-a scris deci un bilet lui Bubi Mihail și i-a propus ca în seara aceia să meargă la club și la Jardin. După masă a colindat librăriile și și-a cumpărat zeci de cărți și dela un debit câteva zeci de pachete de țigări. Pe Milada o știa singură deoarece toată menajeria plecase, totuși nu voia s'o vadă fiindcă l-ar fi întrebat asupra motivelor pedepsei. Seara s'au dus la club, dar petrecerea lânzezea în doi. Lipsea prietenii vechi. Ioachim plecat la munte, contele care era la Ploești în căutarea altor aventuri, iar Mircea Păun în pământul înghețat de sub cei trei brazi.

Lumea era veselă, se bea, se dansa și se jucau cărți și ruletă. După ce-au băut o sticlă de vermuth, Crihan i-a propus lui Bubi să meargă la Jardin. Pe Mognie n'o mai văzuse de multă vreme. Crihan simțea nevoia să bea mult, să se îmbete,

să se refugieze într'o fericire artificială, aceia a uitării de sine. Au intrat în salonul luminat, cu sgomot, cu fetele care le adulmecase sosirea atârinate de braț și de gât. Boxele erau toate ocupate, fetele erau bete, iar bătrânul muzicant bătea pe clape melodia aceea adormitoare de flașnetă răsuflată :

Când eram copii odată
Mii de sărutări, ți-am dat.

Mognie era bolnavă în camera ei, arșă de febră, dar când a aflat că e Crihan acolo, s'a sculat, s'a gătit, și a venit repede lângă el. Crihan simțea nevoia să bea mult și să facă scandal. Atitudinea fetei, în loc să-l înbuneze, mai rău îl întărita.

Au cerut o cameră separată.

— Să vină și Mognie, a strigat medicul veterinar.

Dar Mognie se simțea rău.

— Să mergi, a țipat Crihan. Și Mognie l-a urmat. Doctorul a mai adus două fete după care cheful s'a încins.

— Nuck nu vreau, Nuck nu vreau.

— Ba da... țipă Varvelian.

După ce Mognie a intrat în cameră, veterinarul a urcat-o pe masă și i-a cerut să danseze.

Câte trei băteau tactul din palme, în timp ce corpul subțire ca un lujer de crin se convulsiona, mâinile tăiau aerul ca niște aripi de porumbel, iar capul cădea pe spate obosit. Jocul acesta părea că începe s'o pasioneze și pe Mognie deoarece nu mai protesta și nu-i mai arunca lui Crihan priviri rugătoare. Numai Meran nu era atent, căci el râdea cu patroana. Sâniilor lui Mognie cu sfârcurile roze spărgeau aerul îmbâcsit de nori de fum, coapsele albe erau numai nervi întinși, mijlocul se sucea și se răsucea într'un dans exotic al negrilor.

— Bravo micuțo, bravo micuțo, țipa entuziasmat, Varvelian.

Dar micuța Mognie, abia se mai poate ține. O tuse ascuțită o face să se oprească cu capul lăsat pe umeri, hulubul sânelui se sbate înfiorat și Crihan abia are timp s'o prindă în brațe. Sângele a început să-i curgă șuvoiu pe gură și pe nas. Crihan o învelește așa goală cu mantaua lui, și o duce în camera ei. O întinde pe pat sprijinită pe brațul lui și ligheanul se învâlburează de sângele cald care nu se mai oprește. Mognie

ține ochii închiși și trupul puțințel se crispează de câte ori tusea își înfige cuțitul în pieptul bolnav.

Cu mare greutate Mognie se liniștește și Crihan o învelește cu plapoma. Mognie suspină încetișor. În colțul buzelor îi atârnă un firisor de sânge încheșat pe care Crihan i-l șterge cu batista, după ce a îmbibat-o cu colonie.

Mognie deschide în cele din urmă ochii.

— Pentru tine am făcut-o Nuck, și eu am să mor.

Crihan nu mai încearcă s'o mintă, cantitatea de sânge îi arată că sfârșitul lui Mognie e aproape.

— La primăvară mă duc, Nuck.

— Taci Mognie, nu vorbi prostii.

— Nu sunt prostii Nuck, știi, la primăvară când vor ieși lăcrămioarele. Ași vrea să mor de Paști, Nuck, se spune că cine moare în ziua de Paști, merge în rai. Și eu am fost păcătoasă Nuck, și n'ași vrea să merg în iad.

Mognie a adormit și Crihan iese pe coridor. Aburul vinului s'a evaporat, mai intră odată în camera lui Mognie și privește cum plapoma se ridică și se lasă încetișor, odată cu respirația ei slabă.

Crihan se apropie ca un vinovat și o sărută frățește pe frunte. Varvelian îl întrebă :

— Dar de ce nu ne-ai spus, nene, că e bolnavă ? Am vorbit cu patroana s'o dea afară.

Inima lui Crihan se strânge vinovată, și nu spune nimic. Își consultă ceasul și vede că e patru.

Le propune să meargă acasă, dar Varvelian și cu veterinarul refuză categoric, deacum au poftă de chef. Crihan îi propune și lui Meran să plece și-i arată ceasul. Acesta sare în picioare când vede că e patru și dă semnalul de plecare. Cu voie și mai mult fără voie i-au scos și pe ceilalți doi și i-au urcat în sanie. Meran vrea să mâne el caii și a luat hățurile și biciul.

Zurgălăii cântă ascuțit în noaptea geroasă, iar Meran strigă cât îl ține gura. Veterinarul și cu Varvelian bombănesc că li s'a stricat cheful. Sub arsurile biciului lui Meran, caii zboară. Când au ajuns în fața casei Miladei, a început și Crihan să strige și să cânte, fără să-și dea seama de ce.

Poate vroia să-l audă Milada, să știe că s'a îmbătat și că

bărbații au o doctorie bună pentru iubirile nefericite — vinul. Dar Milada doarme, visează poate la menajeria ei și la ora aceasta nu poate auzi un cântec răgușit de bețiv.

La Astra, Varvelian a cerut ca Meran să oprească sania ca să se dea jos, dar Meran biciuește caii mai aprig.

Varvelian a vrut să sară, dar colțul paltonului i s'a prins în sanie. Crihan strigă la Meran să oprească, dar Meran nici nu vrea să audă. În timpul acesta Varvelian e târît prin zăpadă și țipă disperat. După vreo două sute de metri de tăvăleală, colțul paltonului se desface și Varvelian rămâne în zăpadă ca o pată neagră. Meran strigă și chiuie ca un surugiu de poștă, dar în apropierea vămii oprește caii și pune degetul la gură.

— Sst! ajung acasă.

Și în fața casei Meran se dă ușurel din sanie și clătînându-se, căutând să facă cât mai puțin sgomot posibil, se îndreaptă către poartă.

Veterinarul vrea să strige, dar Meran face semne desnădăduite.

— Sst! se trezește nevasta.

A întors sania, Crihan l-a condus de veterinar acasă, l-a condus și pe contele de Solovan, după care a plecat în goană nebună spre Camara la Sighet.

Crihan simte nevoia să respire aerul libertății, aer care-i va fi interzis zece zile de acum înainte. Trece pe la vila Groedel, vilă în care au locuit Ioachim și cu Mircea Panu. Din fața cazarmei, se văd profilându-se pe cer cei trei brazi sub care doarme Mircea. Și sania aleargă mai departe în noaptea sticloasă.

După un ceas s'a întors și până dimineață s'a chinuit să scrie o poezie, dar nici de data aceasta n'a reușit.

NICOLAE STALIAN BELDIE

UN PORUMBEL

Un porumbel bătând în spume
Precum un duh înaripat,
Și-a strecurat ușor prin lume
Misterul fraged și curat.

Zăgazul bolții se frângea :
Inzăpezită, cristalină,
Să izvorască pasărea
Ca dintr'un proor de lumină.

Plutind pe urma nimănu
S'a legănat pe ape calme
Și mi-a lăsat sfios în palme
Un fulg din frăgezimea lui.

Mai treci odată doar, mai treci,
Tu porumbel visat deapurui,
Alină-mi foamea de azururi
Și stinge setea mea de veci.

G. URSU

*Despre aceasta greșită interpretare a lui
C. Sturzu*

*Vezi articolele lui T. Radulescu-Pogonaru
în Convorbiri literare*

*Gr. Scrypan în Moldova (7m) 15 Febr 1944
15 Febr 1944*

MIHAIL EMINESCU DE SĂRBĂTORILE CRĂCIUNULUI..

Adâncă și necurmata prietenie dintre Mihail Eminescu și Ioan Creangă ne apare din ce în ce mai autentică, cu cât documentele vremii, scoase din țințirul uitatelor arhive, sunt tălmăcite în dreapta lor lumină.

Vara aceasta, venind către casă din cele câteva zile de odihnă ce le-am avut în Munții Neamțului, mi-a fost dat să trăesc smerita bucurie de a primi un asemenea document din darnica mână a d-lui Gh. Kirileanu, acel modest și înțelept cărturar cu limbă de aur, semănător de cuget curat și slovă moldovenească.

Despre pustniceasca și tăcuta lui viață auzisem mult grăindu-se. Culesesem și din scris florile darurilor sale de povestitor, dar nu avusesem prilejul să-l cunosc.

M'am dus la dânsul într-o după amiază potolită și plină de mireasma brazilor de pe Cozla, însoțit de d. Constantin Vorel, un alt bun român din Târgul Pietrei, animatorul uneia dintre cele mai mari și mai utile așezăminte farmaceutice din țara noastră.

— Domnule Kirileanu, ți-am adus un bun prieten dela Bacău! strigă încă din tindă d. Vorel, deschizând ușa unei cămări încărcate până în tavan de tot felul de bucoavne.

D. Kirileanu își arată capul dintre vrafurile lui de bucoavne și câtă întrebător către mine. M'am prezentat, întrebându-mă mirat unde am mai putut vedea chipul acestui om? Într-o cadră ori undeva aveau?

Au trecut numai câteva clipe și d. Kirileanu s'a apropiat de sufletul meu. Imi grăia în acea limbă a scripturilor de demult, care seamănă cu legănarea Bistriței, cu freamătul crengilor de molid...

După ce mi-am desfătat sufletul cu mireasma pildelor lui, scoase din adâncul pravilelor și după ce au trecut mai bine de două ceasuri, m'am dumerit în cele din urmă: aveam în fața mea chipul nemuritorului Creangă!

Privirea lui de dac, sufletul cumpănit și bun; atmosfera aceea de cărturărie și burlăcie, închisă într'o casă ce se ascundea sfioasă într'un fund de grădină răcoroasă, ne evoca icoana marelui Creangă — meșterul graiului nostru țărănesc, pentru care d. Kirileanu are o patimă statornică și neostoită.

— „Ia și d-ta ceva, să nu zici c'ai plecat cu mâna goală dela mine!“ mi-a zis la plecare d. Kirileanu.

Scrisoarea lui Mihail Eminescu, din anul 1878, Decembrie 25, adresată lui Ioan Creangă!

O publicăm mai jos, pentru ca știută să fie tuturor celor cari păstrează în inimă dragostea lor aleasă pentru cei doi ziditori de grăire românească, prieteni până în ceasul morții:

București, 25 Decembrie 1878

Dragă Creangă,

Nu știu dacă ai cauze deosebite de nemulțumire împotriva fiu-tău, dar oricare ar fi acelea, te rog să le treci cu vederea și să-i trimiți din când în când parale pentru trebuințele lui extraordinare; mai cu seamă însă acuma de sărbători. I-ar trebui, o păreche de încălțăminte mai cuviincioase, căci având acum câteva zile libere și putând să fie invitat în familie la D. Maiorescu de pildă, sau într'alt loc, trebuie să se prezinte în mod convenabil.

Dorindu-ți sărbători fericite și mulți ani cu pace și cu bine, rămân al tău,

M. Eminescu

Scrisoarea este trimisă într'un mic plicușor pentru carte de vizită, având următoarea adresă:

D-Sale

Domnului Ioan Creangă

Iași

Str. Băncii la debitul de tutun peste drum
de spîrterla Blăuștein

Sib

Amicul Ion Creangă

1881

Moara Băneși la dehtul de tulumuri
pele drum de episcopia Blănești

București 25 Decembrie 1878

Dragă Creangă,

Va știu, dora a cauză deosebită de nămăstare
impetruie fu lău, dar ori-carear fi aieka te
roz să le treci cu vederea și să-i lămuri din
când în când parale pentru lucrurile lui
extraordinare, mai cu seamă înol' amna de
scribător. I. a. tebu de pildă o păreche
de mătămăle mai rușinoase, care arăd
oam călora zile libere și putând să fi murlat
în faimbe la D. Maiorescu de pildă sau într-alt loc
trebuie să se prezente în mod convenabil.

Ormai fi scribător fereile și multă ani cu
pauză și cu buni

român al lău

M. Eminescu

Partea de sus, din stânga plicului a fost ruptă: o mână lacomă de argint a rupt mărcuța lipită, care, pentru dânsa, va fi reprezentat o mai mare valoare materială ca scrisoarea însăși!

+ + +

...În ziua de Crăciun, Eminescu se găsea, după cum vedem, într'o mare jenă financiară. Creatorul... „Luceafărului“ nu avea bani să-și cumpere „o păreche de încălțăminte mai cuvin-cioase“.

Sărman poet și visător, cu încălțăminte spartă, cu haina ponosită și lihnit de foame în ziua de îmbelșugată sărbătoare creștinească! Câte „canalii de uliță“ în ceasul tău de umilință, sărăcie și foame, nu se îmbuimbau cu cele mai copioase mâncăruri și cu vinurile cele mai rare...

— Singur și scârbit de mediul în care ai fost aruncat, ca depe un tărâm al bucuriilor frumoaselor amintiri, înaintea ochilor ți-a apărut chipul „Tătucăi“, cu buzunarele lui mai înstărite, căruia îi scrii să nu te uite!

Este foarte importantă și mărturia că în zilele aceluia Crăciun, Eminescu se aștepta la o invitație în familia lui Titu Maiorescu, nobilul său protector.

Scrisoarea aceasta de o excepțională valoare, a mai fost publicată cândva, în condițiuni mai mult ori mai puțin cores-punzătoare.

Imi îndeplinesc o imperioasă datorie, de a o reda publicului cetitor, azi când actualitatea celor doi geniali moldoveni devine din ce în ce mai impunătoare!

G. STURZU

REGĂSIRE

Strivind sub talpa arsă întretăeri de veac
Pe lespezi mari de liniști călătorim în vreme.
Deștelenind pământul tristeților din noi
Vom huzuri prin lume ne'ncoronați cu steme.

Din caerul vremelnice al Marelui Nimic
S'o toarce, singur, firul nădejdiilor știute,
Precum lumina rece a nopților polare
Pătrunde-va 'n adâncul poemelor durute.

Măiastra zămislire a frunților înalte
Pierdută în azurul seninurilor pale,
Târziu s'o regăsi 'n stelarele vedenii
Și 'n clarele amurguri, amurguri vespérale...

CONTANTIN MIHAIL

MOLDOVEANUL C. NEGRI ȘI LUPTA PENTRU PROMOVAREA CONȘTIINȚEI NAȚIONALE

O SUTĂ DE ANI DELA ÎNFIINȚAREA CELUI MAI VECHI
CENACLU LITERAR MOLDOVENESC

Personalitatea moldoveanului C. Negri poate fi înfățișată sub două aspecte: cea a literatului și cea a omului politic. Este de neîgăduit, că în epoca de mari prefaceri sociale în care a trăit Negri, era nevoie de activități cât mai multe laterale cu puțință, toate urmărind acelaș țel: promovarea conștiinței naționale. Deaceia și în prezentarea de față, vom căuta să definim rolul de îndrumător a lui C. Negri și pe tărâm politic și pe tărâm literar, încadrându-l la o răspântie de veac, care prezintă unele ciudate indentități, cu epoca noastră de adânci prefaceri și de regăsire a adevăratului și eroicului suflet românesc.

Fiu al lui Petre Negri și al Smarandei Manolachi Donici, C. Negri a petrecut mulți dintre anii săi tineri în străinătate, peregrinând prin Franța, Germania și Italia, după scurte popasuri făcute în țară. Astfel, în anul 1839 era la Paris; toamna revine la București. În anul 1840 călătorește în Italia, pe urmă iar revine în țară și cutreeră munții. Reîntors în acelaș an la Paris, C. Negri care avea 28 de ani, proclamă la o întrunire a studenților români „Necesitatea împrumutării țăranilor”. Il găsim apoi, mereu, în tovărășia lui V. Alecsandri și a lui Al. Russo, tineri moldoveni cu stare ca și el, cari și-au completat

învățătura în străinătate, sorbind dela izvoarele mai vechi ale civilizației europene băutura purificatoare a științei și a marilor idealuri sociale și umanitare. Este interesant de reținut, că tinerii boeri din vremea aceea, odată cu noile idei ale căror scutieri devotați se făceau, provocau la întoarcerea în țară, un fel de neliniște în rândurile generației boerești mai vechi. C. Negri proclama la Paris nevoia împroprietăririi țăranilor, neținând socoteală de întinsele moșii părintești, care ar fi fost pierdute prin această reformă. Alecsandri și Russo gândeau la fel. Idei identice avea și Alex. Ion Cuza, Domnitorul de mai târziu al Principatelor românești unite. Dorul de libertate pentru întregul neam, revărsase pornirile cele mai generoase în inimele acestor tineri; porniri care vor sta la temelie adevăratei conștiințe naționale.

Acum se lumina bine, gândul unității de simțire și de aspirații românești. Ce importanță avea Milcovul, hotar despărțitor între cele două Principate, ce importanță avea arcul carpatic, când peste tot unde poporul românesc trăia, aceiaș limbă dulce, aceiași credință creștină, aceleași doruri străbăteau depărtările.

În luna Ianuarie a anului 1844, C. Negri ia parte la Iași, la marele act al dezrobirii țăganilor. Și în vreme ce Obșteasca Adunare, cu Domnitorul Mihai Sturza în frunte, proclama prin două legi dezrobirea țăganilor statului și dezrobirea țăganilor mănăstirești și ai Mitropoliei, C. Negri închina versuri de simțire aleasă, importantului eveniment, intitulându-și poezia „31 Ianuarie 1844”. Iată ce spune el, împletind gingășia cuvintelor înaripate cu valul de satisfacție interioară :

„A Moldovei 'naltă faptă nu e răs amăgitor,
Nici nădejde depărtată pentru tine, biet popor,
Fiindcă inima-i creștină și româna ei simțire
Șters-au o grozavă pată de pe trista omenire”.

Visurile acestea care începeau să se împlinească, dorurile acestea de mai bine care căpătau ființă, constituiau pentru C. Negri și pentru toți patrioții acelei vremi, semnul indiscutabil al unei transformări totale a sufletului românesc. Încântarea tinerilor boeri era mare, știind că ei se află în fruntea mișcării de afirmare națională.

Tot în anul 1844, înființează C. Negri la Mânjina, sat din

Jud. Covurlui, unde se afla moșia sa, un cenanclu literar, care a avut mare răsunet, fiind locul de întâlnire al patrioților acelei vremi. Ei participau astfel, la redeșteptarea națională, după ce valul de străinism abătut asupra Principatelor, devenise odios fiecăruia. Aici la Mânjina veneau: N. Bălcescu, V. Alecsandri, A. Russo, Filănescu, Negruzzi, Donici și mulți alții, dornici să schimbe între ei înflăcăratele idei, din a căror scânteere se va făuri Unirea și întregul șir de mari acte politice, care au urmat Unirii.

Despre activitatea dela Mânjina, însuși bardul V. Alecsandri a lăsat câteva relatări interesante. Era în anul 1845. Cei doi prieteni poeți, Alecsandri și C. Negri, cutreerău cuprinsul moșiei din Moldova de jos. Redăm textual: „Intr'amurgul unei seri minunate, amândoi prietenii veneau călări, dela câmp spre casă, înotând în oceanul de lumină pe care-l răspândea apusul soarelui, pe câmpiile acelea nemărginite ale țării de jos. Umbrele cailor se întindeau înaintea lor și fluturau pe pământ ca niște fantasme ale pustietății, în care călătoreau. Deodată C. Negri spune lui Alecsandri: De mult n'am mai făcut versuri și în astă seară, nu știu pentru ce, îmi trec prin minte strofe și versuri desperechiate, care încearcă să se lege. Hai să scriem în colaborate o poezie, ori care o fi.

— Bucuros, răspunse Alecsandri. Ce subiect tratăm?

— Un subiect fantastic și național, răspunse Negri.

— În felul acesta avem multe de ales, pentru că poporul nostru are o mulțime de superstiții poetice, ripostă autorul „Pastelurilor“.

— Să alegem „Strigoii“, se hotărî C. Negri. Astfel balada lui a luat ființă. Prima parte a scris-o Alecsandri, publicând-o în „Doine și Lăcrămioare“, iar partea a doua a compus-o C. Negri, fiind publicată deabia în anul 1855, în „România Literară“ tot prin grija lui Alixandri.

Acest episod demonstrează, cât de mult ideile naționale puneau atunci stăpânire pe inimile tinerilor boeri. Culegând folclorul românesc, ei se inspirău pentru a da ființă poeziei culte și nimic nu li se părea mai frumos, mai încântător, decât această veșnică aplicare peste existența trudită a neamului, peste drumurile lui, peste cântecele lui, peste tot ce venea dela el.

Iată, încă un episod, lămuritor al acestei stări de spirit, episod care îl privește tot pe C. Negri. În anul 1846, tânărul patriot a citit scrierea lui Bălcescu, de mare răsunet național, intitulată „Puterea armată și arta militară la moldoveni, în timpul mării lor“. Lucrarea a apărut în „Magazinul istoric pentru Dacia“. Ne mai fiind în starea să pună frâu sentimentelor de admirație care l-au cuprins, cât și entuziasmului care-l exalta, C. Negri a compus la Mânjina, la 2 Aprilie 1846, aceste versuri închinat lui Bălcescu :

„Ce râvnă spre Mica Țară, inima ta mult pătrunsă,
Tu ce faci a se renaște niște vechi izvoare ascunse,
A strămoșilor izbândă te-ai muncit a da'n lumină“.

Tot în poezia închinată lui Bălcescu, ideea călăuzitoare a Unirii, care avea să se înfăptuiască 13 ani mai târziu, își taie drum, prin imaginea Milcovului, neputincios despărțitor între cele două Principate. Încă din anul 1830, dealtfel, poetul Văcărescu preciza, plin de înflăcărare romantică și națională :

„De unde-ți vine numele părău fără putere,
Ce despărțirea neamului tu îndrăznești a cere ?“

Pluteau în aer marile reforme. Bătea în ritmul inimilor ropotul de tobe care vestea înfăptuirea lor. Fiecare rând scris de poeții acelor fericite vremi, ascundea în germene, o tresărire de cald patriotism. Astfel se închea prin generos elan, marea conștiință națională românească, pe care C. Negri și atâția alții ca el, au dorit-o cu lacrimi de fericire și de mândrie în ochi.

După evenimentele anului 1848, C. Negri fuge în Muntenia, apoi la Brașov, unde împreună cu alți patrioți semnează o „Declarație de principii pentru reforma patriei“. Deabea cu urcarea pe tronul Moldovei a Principelui Grigore Ghica, C. Negri revine la Iași și începe o intensă activitate de promovare a ideilor, în legătură cu Unirea Principatelor. Ajuns prefect de Galați, iar mai târziu agent al Moldovei pe lângă Poarta Otomană, C. Negri după ce luptă pentru secularizarea averilor mănăstirești, pune în luna Mai a anului 1856, la Iași, bazele „Comitetului Unirii“. Iată care a fost proqramul acestui faimos comitet, din care făcea parte V. Alecsandri, Șt. Catargi, M. Kogălniceanu, Hurmuzachi, Panu, D. Rallet, N. Suțu și alții: 1) U-

nirea Principatelor sub un principe străin, dintr'o familie domnitoare din Europa; 2) Capitală comună; 3) Viitorul guvern să fie în conformitate cu Regulamentul Organic; 4) Divanurile să fie bazate pe alegeri, iar alegerile să se efectueze pe baza unui regulament special. Cinci zile mai târziu, adică la 30 Mai 1856, punctele 3 și 4 au fost anulate.

În anul următor, C. Negri este ales deputat la Galați și în scurt timp ajunge vice președintele Adunării Ad-hoc, în care calitate propune o serie de reforme, doveditoare a înaltului său simț patriotic și de răspundere. El cere: unirea Principatelor, recunoașterea oficială a religiei ortodoxe, reorganizarea armatei, ștergerea privilegiilor boierești, organizarea justiției, neatârhnarea Bisericii române și alte, care au culminat, prin Petiția dela 18 Decembrie, semnată numai de el și de cinci țărani, prin care cerea împroprietărirea țăranilor.

C. Negri a avut fericirea, odată cu venirea Domnitorului Cuza, să vadă cea mai mare parte dintre aceste reforme înfăptuite. Rolul politic al moldovanului patriot a fost și în această perioadă de timp, de prim ordin. După abdicarea lui Cuza, C. Negri se retrage la moșia sa dela Tg. Ocna și închide ochii, zece ani mai târziu, bucurându-se de respectul și dragostea majorității compatrioților săi. Ar fi greu să încercăm pe baza tuturor evenimentelor din viața lui, enumerate mai sus, o definire a complexe personalități, a omului politic și a scriitorului. De aceia ne mulțumim numai să-i conturăm portretul moral. C. Negri a fost un generos al marei epoci de prefaceri naționale, în care a trăit. A fost un îndrăgostit al cerului românesc, al spațiului nostru, al tradițiilor noastre și un luptător vizionar, dublat de un strălucit poet. Trăind în mijlocul păturei rurale, el a iubit-o cu o dragoste de frate și și-a dat silința să se afle în slujba ei, ca un adevărat cruciat al ortodoxismului creștin. Versul lui de aur s'a împletit cu versul popular în chipul cel mai armonios. Astfel, finalul „Doinei” lui C. Negri, reamintește accentele bardului anonim, care plângea sute de ani mai devreme, în adâncurile codrului toate suferințele neamului:

„Daleu! măi român bărbate,
Mai deșteaptă-te măi frate!
Că de tine joc își bate,
Și 'n robie tot mereu
Te ține 'n lanțul cel greu,
Lumea cea fără dreptate“.

Prima viziune a statului românesc tot la Negri o găsim. El poate fi socotit înaintașul aceluia lung șir de scriitori, care aplecați asupra folclorului nostru au descoperit cele mai vii și mai frumoase mărturisiri de artă și de suflet românesc. În „Hora dela Răducăneni” frântură a vieții patriarhale de sat, Negri a schițat alături de admirabilul tablou câmpenesc și rolul istoric, pe care neamul nostru, prin poziția lui geografică, l-a avut în răsăritul european, ca santinelă a destinului continental. Iată ce spune în această privință rapsodul:

„Și-mi părea românul, astăzi, fiu al zilelor trecute
Ce-au văzut în astă țară lupte-amare, mii și sute,
Când strămoșii apărară, gloata toată, mari și mici,
Țara, legea și Apusul cu-a lor piepturi de voinici”.

Apărători ai Apusului împotriva hoardelor năvălitoare, așa au priveghiat românii, sute de ani, frontierele Nistrului. Ne regăsim și astăzi mânați de acelaș dor de luptă, tot cu fața la Răsărit. Ne regăsim încrustați în versurile lui C. Negri și plini de mândrie, așteptăm desfășurarea epocalelor evenimente, care ne vor aduce victoria deplină, nouă și popoarelor naționaliste, ce luptă împotriva hidrei lacome de sânge dela Răsărit.

Deaceia trebuie să fim mândri, că în viziunea lui de artă, patriotul moldovean C. Negri, a întrevăzut străfulgerarea și viitorul de lumină, spre care se îndreaptă poporul românesc.

I. FR. BOTEZ

SOLSTIȚIU DE IARNĂ

Până mai ieri, lungi ani la rând,
Prin pâcla hibernală,
Tovarăș soarelui plăpând,
Pășeam ca soarele, răsând,
Spre zarea sepulcrală.

Depart, peste culmi de nea,
Se 'ntuneca albastru ;
Subt noi prăpastia dormea,
Dar n'o vedeam cum n'o vedea
Din bezne nici sihastru.

Eram ca dânsu, fermecat,
Și așteptam minunea
Când se va fi descătușat
Și va porni, învăpăiat,
Să 'nvolbure genunea.

Știam că dincolo de deal
Va fi stăpânu ghieții;
Că din amurgu sideral
Ca mâne va purcede val
Spre albia vieții;

Că neaua risipită 'n ploi
Va prinde pe tulpine
Bănuții primăverii noi;
Că apa va porni șuvoi
Ca sângele prin vine...

Am hoinărit prin ani destui
Alătura de soare
Și nu am spus-o nimănui, —
Doar zburda zeilor n'o spui
Oricui, la întâmplare...

.

Ași vrea și astăzi ca și ieri
Să mai mă 'ngân cu Focu;
Dar istovit is de puteri
Pe când el altor învieri
Își dărnicește jocu...

O tresărire către vis
Destinu ni-i pe lume;
Incolo... funduri de abis;
Lui Phebus singur îi e scris
Să stea mai sus de spume.

Subt crugu focului etern
Tot ce trăiește, moare :
Petalele lui Mai se cern
Asemeni fulgilor ce-aștern
O biată înșelare.

Fulg sau petală deși nu's,
Azi le 'mplinesc cununa,
Căci vântu anilor m'a dus
Din Răsărit înspre Apus
Și pentru totdeauna.

Câte vieți, atâtea sori
Alunecă pe glie,
Dar duse's tot de-atâtea ori
Înspre amurguri fără zori
Și fără veșnicie...

GH. A. CUZA

POVESTE

De câteva zile în orașelul din munți veniră iar orașenii dela șes. Trăsuri, mașini, bagaje, zgomot prea mult ce jigneau frumusețea gravă a munților.

Tudor rezemat de brațul lui Mihai se plimbau încet prin pădure.

— Parcă încep să vină vizitatorii ?

— Da. O să fie mai vesel.

— Mai multă gălăgie.

— Diseară mergem, mi-ai promis.

— Dacă vrei tu — oftă Tudor.

Tudor stătea lângă geam, Mihai privea și el dealături forfota din sală. Deschise geamul.

Aerul proaspăt năvăli pe geamul deschis. Noaptea era plină de mireasma brazilor, a teilor în floare.

Dincoace de geam, căldură, tam-tamul foxtroturilor, fumul seratei.

— Vrei să mergem ? Mihai se plecă spre chipul de statuie antică al lui Tudor.

— Nu, mai stăm. Tu du-te dansează, voiu sta și singur.

În apropiere vorbeau câteva fete. Până la el ajunseră câteva frânturi.

— Săracul... atât de tânăr... zici că o explozie ? Tudor tresări. Se vorbea de el. Mila aceasta ajunsese un fel de obișnuință ca acel „ce mai faci” și îi făcea mai mult rău decât bine. Toți care vorbeau cu el se simțiau obligați să-i spuie un cuvânt de compătimire. Pe aproape se auzea vocea unei fete :

— Mergem Radule ?

O voce melodioasă cu unduiri proaspete de cântec.

„Care de unde cunosc vocea aceasta ?” Parcă o auzise cândva, ca prin vis ; unde, nu știe.

— Mihai, cine e fata care vorbește lângă noi ?

Mihai privi într'acolo. O fată înaltă cu două cozi aurii așezate în coronită în jurul capului. Simțind parcă privirea se întoarse. În ochii mari, azurii lucea o tainică bunătate și voie bună.

Era cu fratele ei, pe care Mihai îl cunoștea.

Făcu prezentările.

— Domnișoara Dana Manole și domnul Radu Manole.

— Domnul Tudor Luminiș.

Fata trăsări ușor : recunosc un rănit ce-și pierduse vederea.

— Ați fost într'un spital Z. I. ?...

— Da.

Ceața se limpezi... spitalul... rănil... fata cu vocea de cântec.

— Eram sora Dana vara trecută... vorbi Dana parcă ghi-cindu-i gândurile.

— Și acum ?

— Acum o simplă studentă în medicină ca și anul trecut, dar își făcuse stagiul la spital — vorbi Radu.

Ieșiră împreună. Noaptea de August era prea frumoasă ca să pară reală.

— Uite a răsărit și luna !

— Tot poet, Radule ? surâse Mihai.

— Tot.

Tudor simți cum i se prelungi în suflet liniștea nopții, vedenia albă a lunii. Amintirea luminii în ochii frumoși tresări chinuitoare, crudă.

— Sunteți de mult pe la noi ?

— De câteva zile.

— Și vă plac locurile ?

— Dacă ne plac... e prea puțin... e o vrajă peisagiul a-cesta... munții... pădurile... își odihnesc privirea și sufletul.

Tudor își simți sufletul năpădit de o senzație stranie. Vorbea Dana cu vocea ei cântătoare, cu modelațiile de argint a unui preludiu de sonatină. Vorbiră mult până la Vila fraților Manole.

...Se împrieteniră repede. La grupul lor se adăugară veri-

șoarele lui Mihai, copilandre vesele, una într'a șaptea, alta în anul I la litere.

Hoinăreau zile întregi prin coclacuri, risipind tinerețe zgomotoasă prin luminișuri cu soare.

Tudor părea sănătos, lua parte și el la excursii, ghidușii, la culesul murelor, a hribilor.

...Dimineața înflorise pe la ferestrele cu perdele albe, înflorate de adierea munților. Căldura soarelui se prelinse pe brațe, pe ochii lui Tudor. Veghiase până târziu în noaptea de vrajă din țara cu fagi și mănăstiri. Nu mai simțea dureri, nici suferință. În luminile sufletului său prinse a se urzi năframa unui vis și un chip blond de fetiță se ivea în zările lui.

— Bună dimineața !

— Bună ! Tu ești Mihai ?

— Ce făceai ?

— Mă gândeam.

— Prea mult te gândești. Știu un remediu pentru gânduri : plimbarea. Haide prin pădure. E o dimineață minunată.

Zilele treceau. Se apropia plecarea Danei. Într'un amurg ce cobora albastru asupra munților, Dana spuse cu ochii în depărtări :

— Mâne trebuie să plec...

— Pleci... iarăși rămân singur — ca un oftat al inimii lui.

Dana îl privi și zâmbi trist. Nu mai era mila, sentimentul ce o cuprinsese la început, nu, era altceva. Tinerețea ei căuta să deslege acel „altceva“. Veni și „mâne“. Dana și Radu veniră să-și eie rămas bun. Nu-și spuseră nimic. Niciunul nu era sigur de ceeace era în sufletul celuilalt.

Se despărțiră triști. Radu și Dana porniră spre casă. Fata privi înapoi cum privești după cei ce pleacă ducând cu ei o parte din sufletul tău. Te uiți doar ca să-ți mai întârzie în suflet o imagine ce se duce pe alte drumuri. Radu o privi și o înțelese. O știa veselă și copilăroasă în toate dar tăcută când era vorba de sufletul ei. Mai erau câteva ore până la plecarea trenului. Dana frunzări printr'un volum, recitind versurile lui Eminescu :

„Să-ți cer un semn iubito, spre-a nu te mai uita ?

Te-aș cere doar pe tine, dar nu mai ești a ta.

Nu floarea vestejită din părul tău bălat

Căci singura mea rugă-î : uitării să mă dai...”

Trecuseră câteva luni... Dana privea mereu cu gândul spre alte locuri. Prea mult dor i s'a strâns în inimă, prea multe nostalgii în ochii ce priveau spre depărtări. Speranță, resemnare, toată poezia dorului dintăi involburase adolescența Danei.

Intr'o zi plecă spre orașelul cu tei și brazi. O chema alt dor, dorul celui ce rățăcea singur pe potecile munților, doar cu sufletul său.

...Seara coborise pâlپând cu cerul înflorit de stele și răcoare multă. Dana privea noaptea. Il văzu venind, singur. Parcă îl așteptase. Îi ieși înainte.

— Dana... tăcu înfiorat : rostea pentru prima oară numele ei, pe care doar tăcerile sufletului îl îngânaseră.

— ...Rămâi de astă dată...

Dana stătea în picioare în cerdacul nins de raze. Privea luna, parcă prea slabă ca să-și desprindă privirile din vraja luminii reci. Departe, în păduri se auzea țipătul păsărilor de noapte. Îi întinse mâna. Parcă zări mâna albă, o strânse ușor, aducând-o spre buze cu gingășia cu care ar fi sărutat o lăcrămioară. Era chiar frumoasă atunci, în cerdacul cu iederă, albă ca o domniță bizantină în rame de argint.

Luminile inimii i se revărsară pe chipul bălai cu ochii albaștri.

— ...Gândește-te bine, Dana...

— M'am gândit... ca un clinchet de izvor pe lespezi de aur.

— Ești în alb ? Așa te vede sufletul meu. Era în alb ca o floare între cosițele blonde. Departe, străjuia în noapte, neîndurat ca și destinul, albastrul întunecat al munților nimbă de acelaș argint curat al lunii...

Din orașelul din munți plecase doar Radu ca să se întoarcă peste puțin la nunta Danei.

...In serile lungi de iarnă când vântul chiuia sonor prin hăuri, Dana citea vreo carte, Tudor asculta pe gânduri. Apoi discutau cele citite. Alteori clapele reci ale pianului se aprindeau de viața caldă a sufletului Danei. Acordurile unei serenade de Schubert sau o invitație la vals purtau sufletul spre alte lumi, lumile de cristal ale muzicii. Dincolo de ferestre gemea furtuna viscolind cărările. Urlau lupii, se clătinau brazii ; făclii verzi aprinse prin depărtările albe.

În dimineți de iarnă, Tudor începea ziua cu clinchetul azuriu al glasului Danei :

— Buna dimineața, Doru ! Știi că ninge ? Dana bătea din palme, bucurându-se ca un copil cu toată demnitatea celor nouăsprezece ani. Și o mână de zăpadă sbura în brațele lui cu cascada unui hohot :

— Darul primilor fulgi !

Doru zâmbea.

— Dana, tu mi-ai redat încrederea în viață.

Mi-ai adus pace, m'ai învățat resemnarea, iertarea... mi-ai revărsat în inimă o simțire nouă de care nu mă credeam capabil. Tu Dana, privești cu alți ochi viața. Vezi numai lumină, vezi sufletul și nu măștile ce le poartă oamenii. Ești încă un copil încrezător în oameni, căci tinerețea ta e numai seninătate și cântec...

Trecură zile, săptămâni. Intr'o zi Tudor veni vesel cu bucuria unui copil în prag de vacanță.

— Dana, voi încerca operația.

— Nu-i periculos ?

— Deci să fie ? Poate o să văd. Cum aș vrea să te văd Dana...

...Era toamnă târzie. Se vedea în cristalul limpede al culo-
rilor amurgului, în mireasma frunzișului cu aurul toamnei ce
amintea cimitire vechi și uitate.

Ferestrele spitalului dădeau spre parc. Ici, colea, priveau
melancolic bolnavii. Dana aștepta pe coridorul alb, luminat
palid de soarele de Octombrie. Dincolo de perete se desfășura
operația. Incepu să numere ușile : una, două, trei. Stătea fără
gând, fără dor, cum uneori aștepti pe peronul unei gări trenul
care te va duce departe de tot ce-ți era drag. Atunci nu îndrăz-
nești să te întorci cu gândul spre tot ce a rămas în urmă, ci
doar privești, aștepti...

Sosirea doctorului o făcu să tresară.

— S'a terminat.

Se ridică brusc în picioare, căutând pe chipul lui o dez-
legare.

— E bine. Să intrați ? Incă nu.

Lângă poarta sanatoriului se scuturau castanele în pumni
mici de școlari și apoi plecau în gheozdane spre joaca co-
pilăriei.

Inima Danei se strânse neliniștită. Stătea lângă geam. Apăru iarăși doctorul.

— Se poate?

— Nu. A fost un atac de inimă, dar e mai bine.

Trecuse încă un val pe roata timpului.

Câteva minute? O oră? Nu știu.

Ușa se deschise și cu un gest larg doctorul o pofți înăuntru. Bolnavul ațipise. Doctorul trecu lângă masă, controlând niște rețete.

— Dana, ești aici?

— Aici, Doru. Porni spre patul lui.

— Dece nu văd? Dintr'o singură smuncitură rupse pansamentul.

— Dana, unde ești? Dana îi apucă mâinile crispate de spaimă. Doctorul se repezi după o seringă.

— Nu... nu văd... cum aș fi vrut să te văd măcar odată. Dana îi strângea mâinile, cu lacrimi șiroaie pe obrajii albiți.

— Dana... fetița mea... mi-e somn... noapte bună... Capul se lăsă moale ca o aripă frântă de cocor.

Undeva se trânti o ușă. Apoi iarăși se făcu liniște. Doar la poarta spitalului se scutura castanul...

MĂRIOARA TUHOVICEANU

VIATA LA IAȘI

ASPECTE DE RĂZBOI

Recentele măsuri luate de guvern dintr'un elementar spirit de răspundere și prevedere, au fost interpretate anapoda de obștea noastră orășănască. În loc să vadă în ele o simplă precauție cuprinsă într'un dispozitiv teoretic, — așa cum au făcut-o cu mai multă stăpânire de sine gospodarii satelor, — surtucarii și-au dat liber frâu nervilor, înregistrând impresionante accese de isterie colectivă.

Toate târgurile Moldovei au fost cutremurate de febra băjaniei. Fierește, hâda și dementia panică a trebuit să poposească și la Iași. Adică ce, Iașul nu-i al Moldovei?

Nu știm pentru a cătea oară dela începutul războiului, spaima și-a arătat chipul de strigoaică, scăldată de sudorile reci ale insomniei. Și-a scuturat iarăși pe străzile bătrânei noastre urbe schiptrul de hârtie, înzorzonat cu zurgălăii hohotitori ai demenței. Zvonurile, unele mai fantaziste ca altele, deveneau tot mai alarmante. Ele se involburau pe urma șirului de vehicule ce transporta spre gară calabalăcul cetățenilor. Pe la răspântii însă nu se opreau decât zvonurile. Acolo ele puiau plozi fantastici, roindu-i, neverosimili și livizi, peste capul descumpănit al cetății.

Între timp, cele patru roți ale căruțelor răsunau neîntrerupt pe caldarâmuri. Claxoane răgușite de atâta grabă cereau drumul liber pentru camioane. Învălmășeli se produceau adesea. Mobilele evacuate jucau cu picioarele în sus peste zăpăceala generală, ca desprinse din iurășul unui carnaval. Caravana trecea și de pe dosul ei zvoneau zgomote nelămurite. Mieunat de pisică? Mârâit de câne? Cine știe? Am auzit însă, limpede și sonoră ca diminețile pe care le anunță, o trâmbițare de cocoș. A răsunat bătaioasă, provocătoare, în plină Piață a Unirii. Probabil că saluta lucrurile familiare ale ogrăzii care acuma luau drumul pribegiei. Da, căci s'a trans-

portat totul, — până și buda cânelui și cotețele de păsări. Pe un camion, o mătură stătea înfiptă ca un drapel. Ulițele miroseau acru, a murături. Borcane goale zăngăneau la hărtoape și o capcană de șoareci a fost strivită de roata unei mașini.

Gospodăriile au fost evacuate până în cel mai mic amănunt, fie dintr'un excesiv spirit de proprietate, fie din suveranul îndemn al panicei care tulbura mințile cele mai așezate. Obiectele casnice se revărsau în gară într'un amestec haotic, înălțând mormane inutile și vexatorii pentru cei care, în neputință de a face altfel, rămăneau pe loc. Descărcările se îmbulzeau vrăjmaș. Acaparau peroanele. Obstruau circulația. De aceea vagoanele se umpleau repede, pe măsură ce erau aprobate de C. F. R. În convoaie nesfârșite, ele se îndreptau în direcții diferite: Râmnicul Vâlci, Craiova, Târgoviște, Sibiu, Deva. Mă rog, în toate orașele României de dincolo de Milcov.

Și pe când ieșenii își încărcau cu precipitare agonisita unei vieți, „marfarele” aduceau mobile de alurea, din alte părți ale țării. Căci panica era pretutindeni aceeași. Se pare că a descins în aceste zile la Iași o cucoană văduvă din Constanța :

— Iașul e mai ferit de bombardamente decât Constanța, — explica ea.

Dar cine mai avea vreme și urechi să o audă ? Mai cuminte au procedat cei din Rădăușul Bucovinei. Cu toate că erau mai aproape de presupusul pericol, oamenii au rămas pe loc când au aflat că refugiați din București au închiriat camere la țaranii din Sucevița și Putna.

De altfel, și noi ne putem mândri că nu am fost chiar printre cei dintâi în a ne pierde capul. E adevărat, — unii mănâncă astăzi la restaurant și dorm pe dușamea, acoperiți cu o țolincă. Dar de fugit, n'am fugit. Nu, asta nu ni se poate spune. Că am tremurat ca niște curci plouate, că ne-am expediat mobila și rosturile alurea, asta-i altceva. Și chiar dacă au plecat câțiva, ei s'au reîntors repede și degrabă, căci prin Oltenia chiriiile și prețul alimentelor au crescut vertiginos. O cameră într'un târgușor oarecare a ajuns la fantastica sumă de 30.000 lei lunar. Ouăle au atins cifre astronomice ; de rușine n'ar îndrăzni să se țină în picioare nici din ordinul lui Columb. Dar aceste socoteli au fost făcute de chiverniseala domestică ceva mai târziu, când spasma trecuse. Căci orice lucru are un sfârșit în lumea asta, până și panica. Ea a aplecat lanul capetelor sub suflarea ei, apoi a trecut mai departe, s'a istovit prin zări, ca furtuna.

În acele zile mohorâte în care totul se clătina, începând cu noaptea lui *homo sapiens*, am avut o singură imagine de liniște.

Într'un restaurant din centru luasem loc la o masă din apropierea telefonului. Deodată zbârnăie semnalul. Patronul era chemat de Cernăuți. Am rămas surprins căci din zvon public aflatam că Cernăuții au fost evacuate. De aceea am acordat convorbirii o atenție indiscretă. Nu auziam însă decât replicile calme ale lui d. Ghiță, patronul.

— Cum, vii singur ?

— ...

— Caută și adă neaparat o „dizioză”.

Apoi d. Ghiță a agățat flegmatic receptorul.

Mărturisesc, am rămas uluit.

Ce-i cu diseusa, d-le Ghiță ?

— Ce să fie ? Un lăutar din orchestră s'a dus la Cernăuți să-și aducă nevasta. Acuma mă anunță că nu mai e nevoie și că se întoarce fără ea. I-am spus să nu care cumva să vină cu mâna goală și să arvunească o cântăreață căci ne cam lipsește așa cevașilea...

Astfel am aflat că Cernăuții nu fuseseră evacuați și că lumea stă liniștită loculul.

Iată valoarea zvonurilor.

Dar convorbirea telefonică a avut pentru mine și alt aspect. Ea mi-a dat prilejul să întâlnesc însfârșit un om care nu-și pierduse încă mințile. Câștigul în perspectivă să fi fost oare mai puternic decât frica ? Sau era pur și simplu, o mărturie de superbă liniște sufletească ? Fapt este că d. Ghiță plutea în acea clipă, tihnit și olimpian, peste valul spaimei.

Diseuza dela Cernăuți a avut darul să mă reconforteze.

Să mai spue cineva că isteria este un apanaj exclusiv al culiselor !

G. A. C.

CRONICA EXTERNĂ

CONFLICTUL ÎNTRE SOVIETE ȘI GUVERNUL POLONEZ EMIGRANT

Apropierea armatei roșii de fostele granițe poloneze dinnainte de Septembrie 1939 — în urma retragerii armatelor germane, — a pus imediat în discuție chestiunea granițelor viitoare între Polonia și Rusia bolșevică. Bine-înțeles, toată discuția și conflictul s'a ivit în tabăra „aliată“, fiindcă în această tabără se fac planuri de viitor cu privire la frontierele europene. Stalin le-ar fi cerut d-lor Roosevelt și Churchill să nu se amestece în problemele granițelor apusene ale Rusiei, deoarece el înțelege să rezolve singur, așa cum crede el, chestiunea acestor granițe cu vecinii săi.

Se pare că oamenii de Stat anglo-americani au sfâșit, la Teheran, prin a aproba acest punct de vedere al lui Stalin — dupăcum au destănuț unele ziare indiscrete de peste Ocean.

Cu toate acestea, a izbucnit un conflict foarte serios în chestiunea granițelor răsăritene poloneze, conflict în care nu s'a amestecat direct nici Marea Britanie și nici Statele-Unite, ci guvernul polonez emigrant din Londra. Până în prezent, Anglia și Statele-Unite au adoptat o atitudine de spectatori prudenți, privind neputincioase cum Stalin își impune cu brutalitate punctul său de vedere în chestiunile de graniță ale unui stat a cărui integritate teritorială este garantată de guvernul britanic și pentru cauza căruia Marea Britanie a intrat în război.

Nu s'ar putea afirma cu precizie dacă articolul d-lui Wilkie publicat în „New-York Times“ de Anul Nou producând o mare vâlvă, a coincis numai cu diferendul polono-sovietic, sau dacă acest articol a fost scris în-

tenționat de un mare personaj politic american, spre a stârni o reacțiune sovietică și o luare precisă de poziție.

D-nul Wilkie spunea, printre altele, următoarele: „În ce privește intențiile Rusiei față de integritatea politică a micilor State, chiar sute de membri din propriul nostru partid republican, cred că Stalin va face cereri nemiloase, lucru care va produce o violentă reacțiune anti-sevietică în opinia publică americană”. „Cu fiecare kilometru care apropie forțele sovietice de frontierele poloneze, națiunile unite se apropie de criză”. „Cel ce spun că trebuie să-l silim pe Stalin să recunoască integritatea completă a Poloniei și a Țărilor Báltice, au oare vreo metodă spre a-i constrânge pe Stalin? Desigur că pe calea armelor! Ca să fim sinceri, atitudinea Rusiei va fi probabil factorul ce va determina soarta micilor State. Singurul chip în care Americanii pot spera să-i facă pe Ruși să accepte și punctul lor de vedere este de a socoti Rusia ca pe un egal al lor”. „Pe toți îi îngrijorează desigur — spune în sfârșit d. Wilkie — una din chestiunile cele mai importante: Ce intenționează Rusia să facă cu privire la integritatea politică a Statelor mici, ca Polonia, Statele Baltice, Finlanda și Țările balcanice?”

La articolul d-lui Wilkie, oficiosul guvernului sovietic „Pravda” a dat un răspuns imediat, foarte categoric, care trădează o enervare cu greu reținută. „A venit timpul să se înțeleagă — spunea „Pravda” — că așa numita chestiune a Statelor Baltice este o afacere internă a Uniunii Sovietice, în care d. Wilkie n’ar trebui să intervină”. „Cât despre Finlanda și Polonia, ca să nu mai menționăm Statele balcanice, Uniunea Sovietică știe să se poarte cu ele și nu are nevoie de ajutorul d-lui Wilkie”. Nu mult după polemica între „Pravda” și d. Wilkie, comitetul emigranțelor polonezi din Londra, prezidat de d. Mikolajczyk, a dat un comunicat care spunea că „guvernul polonez se așteaptă ca Uniunea Sovietică să respecte drepturile și interesele republicii poloneze și ale cetățenilor ei” și că „dacă o înțelegere polono-sovietică realizată în termeni pe care guvernul polonez să fie gata să-i accepte, ar fi precedat trecerea frontierei poloneze, ea ar fi premis forțelor poloneze subversive să-și coordoneze mișcările în colaborare cu autoritățile militare sovietice. Guvernul polonez socotește că este de dorit o astfel de înțelegere”.

La 11 Ianuarie, guvernul sovietic a dat publicității o declarație oficială documentată, prin care fixează definitiv punctul său de vedere în chestiunea graniței poloneze. Reproducem aproape în întregime această declarație sovietică, fiindcă ea ilustrează foarte bine metodele diplomatice ale Moscovei și concepția guvernelor bolșevic despre granițele apusene ale Rusiei, nu numai cu Polonia, ci și cu celelalte State vecine. Nota sovietică spunea următoarele:

„În ziua de 5 Ianuarie a fost publicată la Londra declarația guvernului polon emigrat cu privire la relațiile sovieto-polone, care cuprinde mai

multe aserțiuni false, printre care și o falsă aserțiune cu privire la frontiera sovieto-polonă.

Este cunoscut că Constituția sovietică a stabilit frontiera sovieto-polonă în conformitate cu voința populației din Ucraina Occidentală și din Rusia Albă Occidentală, exprimată prin plebiscitul ce a avut loc în 1939, pe bazele democrate. Prin aceasta, teritoriile din Ucraina Occidentală, populate în majoritatea lor de ucraïneni, au făcut parte din Uniunea Sovietică, și teritoriile din Rusia Albă Occidentală, populate în majoritatea lor de ruși albi au făcut parte din Rusia Albă Sovietică.

Nedreptatea comisă prin tratatul de la Riga din 1921, care a fost impus Uniunii Sovietice, nedreptate față de ucraïnenii care populează Ucraina Occidentală și rușii albi, care populează Rusia Albă Occidentală, a fost astfel reparată.

Intrarea Ucrainei Occidentale și Rusiei Albe Occidentale în Uniunea Sovietică nu numai că nu a violat interesele Poloniei, ci dimpotrivă a stabilit o bază sigură pentru amicitia solidă și constantă între poporul polon și vecinii săi, popoarele ucrainean, rus alb și rus.

Guvernul sovietic a declarat în mai multe rânduri că el se pronunță pentru restabilirea unei Polonii puternice și independente și pentru amicitia dintre Uniunea Sovietică și Polonia.

Guvernul sovietic declară din nou că speră să stabilească amicitia dintre URSS și Polonia pe baza solidelor relații de bună vecinătate și a respectului mutual și dacă poporul polon o dorește, pe baza alianței în vederea asistenței mutuale împotriva Germaniei.

Aderarea Poloniei la pactul sovieto-ceshoslovac de amicitie asistentă mutuală și colaborare după război, ar putea să contribuie la realizarea acestei misiuni.

Actualmente s'au ivit posibilități de renaștere a Poloniei, ca stat puternic și independent. Dar Polonia trebuie să renască nu prin ocuparea unor pământuri ucrainene și ruso-albe ci pe calea alipirii la Polonia a teritoriilor poloneze de secole, luate de către germani dela Polonia. Numai în acest mod s'ar putea a se stabili încrederea și amicitia între popoarele polon, ucrainean, ruso-alb și rus.

Frontierile dela răsărit al Poloniei pot să fie stabilite de acord cu Uniunea Sovietică. Guvernul sovietic nu consideră frontierele din 1939 ca neputând fi modificate. Corectări pot să fie făcute acestor frontiere în favoarea Poloniei, în sensul că districtele în care predomină populația polonă să fie redade Poloniei. În acest caz, frontiera sovieto-polonă ar putea să treacă în mod aproximativ pe linia numită „Curzon”, adoptată în 1919 de consiliul suprem al puterilor aliate și care prevede intrarea Ucrainei Occidentale și a Rusiei Albe Occidentale în Uniunea Sovietică.

Frontierile dela vest ale Poloniei trebuie să fie lărgite prin alipirea la Polonia a teritoriilor luate de Germania, fără de care este imposibil să se

unească întreg poporul Polon într'un stat, care chiar prin aceasta va primi ieşirea de care are nevoie spre Marea Baltică. Justa aspiraţie a poporului Polon pentru unirea sa completă într'un stat puternic şi independent trebuie să fie recunoscută şi susţinută. Guvernul Polon emigrat despărţit de poporul său, a dovedit că este incapabil să stabilească relaţii amicale cu Uniunea Sovietică. El a dovedit deasemeni că este incapabil să organizeze lupta activă împotriva Germanilor, chiar în Polonia. Şi ceva mai mult, prin falşa sa politică, el face adesea jocul acestora.

Totuşi, interesele Poloniei şi Rusiei Sovietice consistă în stabilirea între ţările noastre a unor solide raporturi amicale şi în unirea popoarelor Poloniei şi Uniunii Sovietice în lupta comună.

Comunicatul sovietic a fost publicat fără ca guvernul bolşevic să fi consultat în prealabil guvernele aliaţilor săi anglo-americani.

După numeroase consilii de miniştri şi consultări cu d. Eden, guvernul polonez emigrant din Londra a dat şi el publicităţii, la 15 Ianuarie, următoarea declaraţie, ca răspuns la comunicatul Moscovei :

„Guvernul polon a luat cunoştinţă de declaraţia guvernului sovietic conţinută în comunicatul Agenţiei „Tass” din 11 Ianuarie 1944 şi care a fost publicat ca un răspuns la declaraţia guvernului polonez din 5 Ianuarie crt.

Comunicatul sovietic conţine mai multe declaraţiuni care îşi găsesc răspunsul în lupta dusă fără încetare de naţiunea poloneză sub conducerea guvernului său, cu preţul celor mai grele suferinţe.

În yla sa dorinţă de a păstra complectă solidaritate a naţiunilor unite, mai ales în stadiul decisiv al luptei lor împotriva inamicului comun, guvernul polonez consideră că este preferabil să se abţină acum de a întreprinde o nouă discuţie publică.

Cu toate că nu poate recunoaşte hotărîri unilaterale sau fapte îndeplinite — sau care ar mai putea să se îndeplinească pe teritoriul republicii poloneze, guvernul polonez reaminteşte că şi-a exprimat în mai multe rânduri sincera sa dorinţă de a ajunge la o înţelegere polono-sovietică pe baza unor condiţiuni drepte şi acceptabile pentru cele două părţi.

În acest scop guvernul polonez s'a adresat guvernelor Britanic şi al St. Unite, pentru a obţine ca, prin intermediul lor, să înceapă unele discuţiuni între guvernele polonez şi sovietic, cu participarea guvernelor britanic şi al St. Unite, despre toate chestiunile pendinte, a căror rezolvare ar trebui să producă o cooperare amicală şi permanentă între Polonia şi URSS. Guvernul polonez consideră că acestea sunt de dorit în interesul naţiunilor unite şi a armoniei relaţiunilor internaţionale în Europa de după războiu.

În sfârşit, agenţia sovietică „Tass” a răspuns la declaraţia poloneză prin următorul comunicat drastic şi brutal :

„1. În sus zisa declaraţie poloneză, chestiunea recunoaşterii „liniei Curzon” ca frontieră sovieto-poloneză, este ocolită cu îndemănare, fiind

ținută complet sub tăcere, ceea ce nu poate fi interpretat decât ca un refuz al „liniei Curzon”.

2. În ceea ce privește propunerea guvernului polonez de a începe negocieri oficiale între el și guvernul sovietic, acesta din urmă este de părere că o asemenea propunere are de scop inducerea în eroare a opiniei publice. Căci este lesne de înțeles că Uniunea Sovietică nu este în măsură a începe negocieri oficiale, cu un guvern cu care relațiile diplomatice sunt rupte. Cercurile sovietice doresc să se fixeze faptul că relațiile diplomatice cu guvernul polonez au fost rupte din cauza unei greșeli a guvernului polonez și anume, din cauza participării sale active la campania inamică anti-sovietică a germanilor, în legătură cu preținsele asasinatela dela Katlyn.

3. După părerea cercurilor sovietice, împrejurările menționate mai sus dovedesc că actualul guvern polonez nu dorește să stabilească relații de bună vecinătate cu Sovietele”.

Răspunsul de mai sus al guvernului sovietic prin agenția „Tass”, constituie o palmă nu numai la adresa guvernului polonez din Londra, ci indirect, și la adresa guvernului britanic, sfătuitor al emigranților polonezi.

Dar printrucă în declarația sovietică din 11 Ianuarie se vorbește de „linia Curzon” și de pacea dela Riga, vom da mai jos pentru informarea cititorilor câteva date despre împrejurările în care s’au fixat granițele răsaritene ale Poloniei la pacea trecută din 1920.

Conferința păcii din 1919-1920 s’a găsit în fața unor probleme foarte grele la fixarea granițelor europene — mai cu seamă în răsăritul Europei, unde migrațiunile popoarelor în decursul veacurilor făcea dificilă aplicarea unor granițe etnice, conform cu principiul naționalităților.

Pentru fixarea granițelor poloneze, Consiliul suprem al Conferinței de pace, numi, către sfârșitul lui Februarie 1919, o Comisiune a afacerilor poloneze prezidată de Jules Cambon, fost ambasador al Franței la Berlin până la 1914. La 21 Noembrie 1919, Consiliul suprem, la propunerea lui Lloyd George, proclamă autonomia Galiției Orientale, care totuși, urma să fie supusă suveranității polone, iar după 25 de ani trebuia să-și hotărască soarta printr’un plebiscit. Guvernul polonez de atunci refuză să semneze tratatul referitor la autonomia Galiției Orientale și de aceea, planul Consiliului Suprem rămase literă moartă.

După lucrări îndelungate și cercetări pe teren, Comisiunea afacerilor poloneze fixă la 8 Decembrie 1919 o *frontieră provizorie* între Polonia și Rusia Sovietică, cuprinzând un teritoriu „având o majoritate poloneză indiscutabilă”. Această frontieră provizorie poartă denumirea de „*linia Curzon*”, după numele Lordului Curzon, fost ministru de externe al Angliei, care prezentă această linie de graniță, guvernului sovietic, printr’o notă diplomatică. Teritoriul ce se găsea la apus de linia Curzon, era socotit ca definitiv polonez. Conferința de pace făcea rezerve în privința teritoriilor situate la răsărit de linia Curzon și lăsa o porțiță deschisă pentru negocieri între

Polonia și Rusia cu privire la aceste teritorii (adică Rusia Albă Occidentală și Galiția).

Linia Curzon pornea dela Grodno, cobora prin Gaynovka, Nemirov, Brest-Litowsk, Hrubieszow, la Est de Krylo (Kowel) până la Rawaruska, la Est de Przemyśl. La Nord de Grodno, linia aceasta corespundea graniței polono-lituane. Lordul Curzon, în numele guvernului britanic, a făcut sforțări ca această linie provizorie să devină frontieră definitivă. Polonia a respins, însă proiectul Curzon, întocmit de Comisiunea afacerilor poloneze, pentru motivul că el lăsa în afara granițelor Poloniei, adică în Rusia, o mulțime de Polonezi.

La 26 Aprilie 1920, mareșalul Pilsudski începe o mare ofensivă împotriva armatelor bolșevice. La 7 Mai, armata polonă cuceri Kievul.

După o retragere trecătoare până aproape de Varșovia, mareșalul Pilsudski, ajutat și de misiunea franceză în frunte cu generalul Veygand, câștigă memorabila victorie de pe Vistula la 15—18 August 1920. La 11 Octombrie se semnează preliminarile de pace, iar la 18 Martie 1921 s'a încheiat la Riga, pacea între Polonia și Rusia Sovietică¹.

Prin pacea dela Riga s'a fixat granița polono-sovietică, așa cum a fost ea până în 1939. Ea îngloba vaste teritorii dela răsărit de „linia Curzon”, teritorii care sunt locuite, în multe regiuni, de majorități poloneze. Frontiera polono-sovietică fixată prin pacea dela Riga ținea seama nu numai de principiul naționalităților, dar mai cu seamă de drepturile istorice ale Poloniei asupra acestor teritorii.

Menționăm că prin tratatul dela Riga, Rusia Sovietică se obligă pentru prima dată să respecte suveranitatea Statului polonez. Articolul 5 al tratatului² spunea: „Cele două părți contractante se angajează reciproc să respecte în întregime suveranitatea politică a celeilalte părți”...

Desigur că conflictul de azi polono-sovietic nu prea are importanță pentru puterile pactului tripartit, și mai cu seamă pentru Germania, atâta timp cât întreaga Polonie se găsește sub ocupația de război germană, apărută de armatele germane și atâta vreme cât e aproape sigur că trupele roșii nu vor putea cuceri Polonia și nici nu-și vor putea impune punctul lor de vedere în fixarea granițelor răsăritene ale Europei.

„*Völkischer Beobachter*” spunea nu demult foarte bine, că acest conflict pe chestia Poloniei se aseamănă cu fabula despre pielea ursului din pădure, dar un urs care nici nu este împușcat.

Chestiunea poloneză poate avea, însă urmări neplăcute pentru relațiile de prietenie dintre aliați, care păreau așa de trainice după conferința dela Teheran.

1. Datele le-am luat după: Lordul Robert Howard, *La Pologne, in volumeul: Ce qui se passa réellement à Paris en 1918—1919. Histoire de la conférence de la paix*, publiée par la Colonel House et Charles Seymour, Paris, 1923.

2. Textul în colecția: L. Le Fur și Chklaver, *Recueil de textes de droit international*, Paris, 1934.

Dar acest conflict între Rusia bolșevică și guvernul polonez emigrant este plin de învățăminte pentru toate celelalte State vecine cu Uniunea Sovietică, deoarece ne îndreptățește să credem că *guvernul din Moscova care nu mai acceptă astăzi o graniță pe care a recunoscut-o în trecut, solemn, printr'un tratat, va recunoaște cu atât mai puțin în viitor teritorii și granițe ale altor State vecine pe care nu le-a recunoscut în trecut niciodată în drept*; după cum mai credem că cu alte State se va purta, dacă ar avea prilejul, cu și mai mare brutalitate și lăcomie decât se poartă astăzi cu Polonia, a cărei integritate teritorială este doar garantată de aliații săi Anglo-Saxoni.

Numai o victorie a Europei asupra bolșevismului ne poate feri pe toți Europeanii, fie vecini sau nu cu Rusia, de această sumbră perspectivă!

DIMITRIE GHERASIM

CRONICA IUDAICĂ

ȘULCHAN ARUCH

Cartea învățăminturilor sântice ale Iudaismului

VII

Când evreul a furat ceva dela vreun creștin, dar neagă lucrul acesta în fața judecăței, și vor să-l supună jurământului, atunci ceilalți evrei, cari știu despre furt, sunt datori, în calitate de mijlocitori, să se silească să termine pe cale pașnică afacere dintre evreu și creștin. Când lucrul acesta nu reușește, iar evreul, ca să nu piardă procesul nu poate înlătura jurământul, atunci i se permite să jure fals, dar el va anula în sufletul lui acest jurământ fals, gândind că nu putea proceda altfel. Totuși, această lege are putere numai atunci, când creștinul nu va avea mijloace de a dovedi furtul pe altă cale; când însă va putea căpăta dovezi altfel, atunci evreul nu trebuie să primească jurământul, pentru ca să nu fie murdărit numele lui Dumnezeu.

Este regulă, ca atunci când pe evreu îl amenință o pedeapsă corporală, are voie să jure minciunos dacă ar putea să-l tragă la răspundere pentru sperjur și când (prin urmare) însuși numele lui Dumnezeu ar putea fi murdărit. În cazul când îl amenință numai o amendă bănească, se permite jurământul fals nu altfel, de cât cu condițiunea ca pentru creștini să fie cu neputință dovedirea evreului și astfel că numele lui Dumnezeu nu va fi murdărit.

* * *

Este oprit evreului să dea de pomană, sau să împrumute ceva celui care ar defaima măcar o singură lege și cu atât mai mult acelui evreu care s'ar face creștin, pentru că evreul nu e dator să ajute pe renegat să trăiască. Însă, a da de pomană unui creștin se încuviințează, numai ca să nu nască ură contra evreilor,

Evreului îi este strict oprit să primească de pomană dela creștin, pentru că, după pârnia evreilor, este binecuvântat de Dumnezeu acela care dă „țedac“, adică de pomană unui evreu. Prin urmare, ar fi binecuvântat și creștinul dacă evreul ar primi milosienia lui. De aceea, când regele sau alt demnitar dintre creștini trimite evreilor bani pentru a fi împărțiți la săraci, atunci, măcar că nu se pot înapoia banii acestia, pentru a nu ofensa pe rege, dar nu e permis a-i împărți săracilor evrei, ci urmează ca pe ascuns a-i da săracilor creștini. Când însă suveranul va dăruia ceva sinagogei, atunci poate fi primit pentru că blagoslovenia rezultată din această nu e tocmai așa de importantă. Totuși, dela evreul care s'a făcut creștin nu trebuie să se primească nici acesta.

Căsătoriile între creștini nu au putere de legătură, adică conveșuirea lor e tot una cu împreunarea între ei. De aceea copiii lor nu stau față de părinți nici într'un fel de raporturi de rudenie omenească, iar când părinții și copiii au devenit evrei, au atunci, de o pildă fiul se poate însura cu propria lui mamă. Dar rabinii s'au pronunțat contra acestei reguli în viață, pentru că creștinii cari ar primi evreismul să nu spună că creștinii sunt mai religioși de cât evreii, întrucât la ei nu se permite ca feciorul să se însoare cu mama lui.

Evreii au avut o lege: La strânsura pâinei de pe câmp să lase ceva pe marginea țarinilor, sau să nu culeagă de loc spicele de pe o bucată de țarină, pentru evreii săraci. Dar de când evreii s'au împrăștiat printre creștini și țarinile lor sunt printre țarinile creștinilor, toate acestea sunt oprite, pentru că dacă ar fi să păstreze regula ar putea strânge spice și săracii creștini.

Printre cele 24 cazuri când rabinul este obligat să arunce blestemul asupra evreului, sunt și următoarele 2, foarte însemnate pentru creștini:

a) Vrând să vândă bucata sa de pământ unui creștin, evreul, când vecinul său e tot evreu, este obligat să dea acestuia o obligațiune scrisă cum că la asupra sa răspunderea pentru toate neplăcerile ce ar putea să le aibă evreul rămas de la noul său vecin; dacă vânzătorul n'ar vrea să ia asupra sa o astfel de răspundere, atunci rabinul e dator să-l blesteme, adică să-l excludă din comunitate.

b) Al doilea caz e arătat la legea 21.

(va urma)

ÎNSEMNĂRI

ARTUR GOROVEI LA OPTZECI DE ANI*

Nu oricine poate duce cu ușurință povara anilor. Așa că bătrânii încă verzi trebuie să se socoată oameni binecuvântați de soartă. Printre aceștia unul e și veneratul nostru colaborator, d. Artur Gorovei, membru corespondent al Academiei Române și a mai multor societăți de folklor și etnografie din țară și străinătate. Vârsta îl găsește în plină activitate publicistică. Parcă n'au trecut șasezeci de ani de când a răbojit cele dintâi încercări în „Gazeta de Fălticeni”, condusă de părintele său Petre Gorovei.

Octogenarul de astăzi a îmbogățit frumoasa moștenire spirituală a înaintașilor printr'o muncă neobosită, pătimasă. Scumpe tradiții și amintiri familiare l-au îndemnat spre genealogie. Boieria de țară, adânc înfiptă în brazdele neamului, i-a hrănit preferințele pentru etnografie.

Cei mai frumoși și rodnici ani ai vieții, Artur Gorovei i-a închinat folklorului. Câteva din aceste cercetări, ca „Cimiliturile Românilor” (1898) și „Credinți și superstiții ale poporului român” (1915), au fost publicate de Academia Română. A condus singur, timp de zece ani, dela 1892 până la 1931, revista „Șezătoarea”, cea mai bună publicație de specialitate din câte le-am avut, iar dela 1907 la 1908, revista „Răvașul poporului”, în colaborare cu Mihail Sadoveanu.

Activitatea publicistică și-a intensificat-o în deosebi dela 1916 încoace. Nenumărate sunt lucrările apărute sub semnătura sa. De astă dată preocupările sale și-au extins activitatea. Vechilor cercetări, le-a adăugat altele noi. Astfel, cunoștințele sale juridice, de avocat, le-a pus în slujba țărânilor lui dragi, publicând la 1924 „Legile țării lămurite pentru săteni”; apoi, la 1922, „Lămurirea Constituției” și „Votul obștesc”. Fecundul scriitor folticenean s'a ocupat deasemeni și cu istoriografia literară, editând printre altele și un „Curs de limba și literatura română”, în colaborare cu Virgil Tempeanu. Deasemeni a mai dat la lumină două interesante monografii ale orașelor Botoșani și Folticeni. Iată numai câteva din lucrările lui Artur Gorovei, citate ca o exemplificare a fecundelor sale resurse de publicist. Vârsta

de optzeci de ani l-a găsit scriind literatură și redactând amintirile de tinerețe din care publicăm în fruntea acestui număr câteva suave pagini.

Dar opera lui Artur Gorovei nu-i importantă numai prin vastitatea ei. Intinsă ca apa mărilor, ea este alimentată din adâncuri, de izvoarele subterane ale geniului național. Căci mult-prețuitul nostru sârbătorit a mărturisit oricând și oriunde o dragoste vibrândă pentru obiceiurile autohtone și duhul artistic al poporului. A știut să surprindă și să rețină fenomenul creației provinciale cu o rețină atentă, cu o pricepere și înuamorare rar întâlnite. Scrisul său reflectează deopotrivă avânturile literare ale lui Simion Florea Marian și fidelitatea culegerilor lui Tudor Pamfile. Alături de acești mari folkloriști, cercetătorul folticenean a scormonit cu patimă cele mai vechi datine sătești, dovedind la rândul său că investigațiile trecutului sunt un atribut exclusiv moldovenesc în toate domeniile, fie că aparțin istoriei sau etnografiei.

Dar ca și cei doi contemporani ai săi, Artur Gorovei a afirmat încă o însușire moldovenească care s'a răsfânt de la om asupra întregii sale opere, — desinteresarea blândă și discretă. Moldova e așa de mică încât ori de unde am veni, drumurile ni se încrucișează. Și cu toate aceste, câți dintre noi au avut fericirea să strângă mâna veneratului octogenar? În ce mă privește, nu l-am cunoscut decât foarte târziu, deși eram în corespondență și îl primeam prețioasa colaborare la revistă cu o regularitate impresionantă. Așa că nu mică mi-a fost bucuria când într-o zi, un mai tânăr prieten comun, neobositul genealogist d. G. Bezviconi care pe vremea aceea locuia la Iași, m'a anunțat prin telefon că veneratul scriitor se află în localitate și că peste câteva clipe îl va însoji la locuința mea, dorind să mă vadă.

Uluit de atâta neașteptată cinste, am deschis singur ușa iubitului nostru veteran. În fața mea stătea un domn, scund și trupeș, cu mâna întinsă prietenește. Pe buze îi flutura un zâmbet de caldă comunicativitate. Doamne, zâmbetul d-lui Gorovei! Cine l-a văzut odată, nu-l poate uita. Se spune, și cu drept cuvânt, că masca bărbătească dobândește un farmec mai mult subț patina anilor. La d. Gorovei accentul de înobilare al bătrâneții îl dă desigur surâsul. Câtă luminoasă plutire și câtă nemărginită bunătate nu radiază el! Argintul musteșilor îl face mai strălucitor, iar scânteia ochilor îi împrumută albastrul de cicoare al primăverilor.

Numai vorba d-sale este molcună după cum vătuiți îi sunt pașii. Cuvântul vine de departe, parcă din lumea umbrelor în care genealogul se mișcă cu atâta familiaritate. Până și gestul, blând ca o izbăvire, evocă patriarhalitatea saloanelor boierești de odinioară.

Artur Gorovei se află în mijlocul nostru ca un ambasador al generațiilor stinse. Gestul și graiul, amândouă desuete, vorbesc de trecut, alcătuiesc nevăzuta punte de legătură între lumea de ieri și acumnicie. Rareori mi-a fost dat să am o mai puternică senzație de reactualizare a veacului apus. O politeță și o modestie plină de smerenii și toată sfătoșenia seculară a Moldovei le-am găsit cuibărite în voroava toarsă lin ca de pe un fuior de basm.

Și totuși bătrânul scriitor se mărginește să fie retrospectiv atâta cât îi

impun cercetările sale predilecte. Incolo trăiește în plină actualitate. Se interesează de mișcarea literară și de cei care o reprezintă în vechea cetate a Iașului. Își amintește cu vioiciune de vremea când își făcea studiile liceale și universitare aici, de parcă nu s'a așternut peste ele praful a 60 de ani.

Dacă visurile junejii s'au spulberat, au rămănas în schimb planurile de viitor, viguroase până la pârguire. Uneori numai, ușoară ca un fum, o timidă îngrijorare trece peste fruntea senină. Ce se vor face feciorii săi dragi când el nu va mai fi? Dar clipa este într'atât de fugară, încât nu se lăsa surprinsă ci doar bănuită. Cât de puțin stăruitoare este grija zilei de mâne la acest cărturar ale cărui cercetări i-au desvăluit desigur nestatornicia lucrurilor omenești!

D-l Artur Gorovei rămâne mai presus de toate, un optimist. Un optimist a cărui tihnă izvorăște din conștiința datoriei împlinite. Căci pe drumul vieții nu a semănat decât fapte bune și amintiri recunoscătoare. Iată de ce veneratul scriitor, zâmbește și astăzi atâta de cald prezentului și chiar viitorului.

De subt geana apusului, el cată înapoi, ca și soarele, contemplând belșugul născut din îmbrățișarea sa. Iar peste alți ani, pe care îi dorim cât mai numeroși, când o fi să se lase amurgul, razele zâmbetului său se vor proiecta sus în ceruri de unde vor lumina, încă mângâietoare, umbrele înduioșate ale pământului natal. G. A. C.

ZIUA UNIRII

La a 85-a aniversare a avut mai mult noroc ca anul trecut. La București „Cercul Ieșenilor” a dat un festival la Teatrul Național, sub înaltul patronaj al I. P. S. Patriarh Nicodem. În cuvântarea sa, d. prof. Horia Hulubei, rectorul Universității, a dat citire rândurilor d-lui Mareșal Antonescu în care Conducătorul Statului spunea în încheiere:

„Ași vrea ca exemplul strălucit dela 1859, al luminaților bărbați politici de dincolo și de dincoace de Milcov, să fie îndreptar de atitudine și de năzuinți pentru toți Românii astăzi, pentru a putea face să birue dreptatea românească și a asigura Țării și Neamului un viitor întemeiat pe justiție și demn de virtuțile noastre naționale. Este un apel pe care-l fac în această zi a unirii și care sunt sigur că va fi urmat de toate inimile românești”.

Înainte de a fi auzit generosul apel, Moldova și-a manifestat cugetul și năzuințele sale într'un stil de impresionantă solidaritate. La Cernăuți prăznuirea a fost săvârșită de Facultatea de Teologie; la Chișinău a avut loc o mare întrunire publică la care a participat și d. guvernator Olimpiu Stavrat, iar la Iași au fost organizate două festivaluri,—unul a elevilor de liceu în sala „Phoenix”, celălalt la Teatrul Național la care a conferențiat rectorul Universității „Cuza Vodă”, d. Mihai David.

În acest ceas vitreg al destinului, în care îi este amenințată însuși existența, Moldova a fost fericită să-și poată îndrepta smereniile către neuitata zi în care generozitatea ei a pus piatra de temelie a unității româ-

nești. Din amintirea unirei de acum 85 de ani, care a asigurat dezvoltarea biruitoare a neamului, ea ridică astăzi zăgaz sufletească și trupesc împotriva puhoiului dinspre Răsărit.

Mai degrabă jertfirea noastră până la unul, aici în pământul sfânt al baștinei, decât părăsirea lui, — ori unde ar fi să fie: Avem doar de apărut nu numai sfinte amintiri dar și de învederat temeinicia unor drepturi istorice. Nu se va zice că noi moldovenii ne-am lăsat baștina în mâna minoritarilor de tot felul. Țara e a noastră și o vom apăra, strâns uniți în jurul Regelui și a datinelor de străveche glorie locală. G. A. C.

ACADEMICIANUL ȘTEFAN CIOBANU LA 60 DE ANI

Distinsul profesor universitar și membru al Academiei Române, d. Ștefan Ciobanu, și-a sărbătorit, într'un cadru de sobrietate corespunzătoare evenimentelor și modestiei d-sale, aniversarea de 60 de ani. Născut în județul Tighina, terminându-și studiile la Chiev, încă fiind student Ștefan Ciobanu a început să cerceteze trecutul Basarabiei. Luând parte activă la realizarea Unirii, cu multă pricepere d-sa a condus învățământul în Basarabia, continuându-și activitatea la Universitățile din Iași și București.

D-l Ștefan Ciobanu este unul din cei din urmă cunosători ai trecutului Basarabiei, dintr'acei care posedau o erudiție deosebită în domeniile problemelor locale și ale bibliografiei corespunzătoare. Opera sa de cărturar este o temeinică dovadă de capacitate și muncă, pusă în serviciul cauzei naționale, a intereselor și trecutului provinciei natale și a țării întregi. Cultura românească în Basarabia, anuarele Comisiei Monumentelor Istorice, monografiile Basarabiei, Chișinăului, Tighinei și ale altor orașe, volumul cuprinzând documentele Unirii și multe altele oglindesc preocupările de cultură regională ale profesorului nostru. Începând cu cercetarea vieții și a operei Mitropolitului Dosoftei și a lui Dimitrie Cantemir. Ștefan Ciobanu și-a manifestat activitatea de istoric cultural și îndrumător universitar prin publicarea unor prețioase studii despre începuturile scrișului nostru, despre Ioanichie Goliatovschi etc., pregătind pentru tipar și cursurile sale citite dela catedră. Această operă erudită a profesorului nostru, astăzi ajuns la vârsta de 60 de ani, ne umple de o mândrie îndreptățită și face să-i urăm ani îndelungați pentru prodigioasa ei continuare. G. B.

IAȘUL ȘI MOARTEA PROFESORULUI ION SIMIONESCU

În ziua de 7 Ianuarie a acestui an, în locuința sa din București, unde atmosfera tihnită a Iașului patriarhal dăinuia parcă neschimbată, așa cum sălășluia și în bătrâna casă din str. Sărărie, profesorul Ion Simionescu, falnicul stejar al intelectualității românești, a închis pentru totdeauna ochii, după o scurtă suferință. Figură aleasă de cărturar, suflet mare și iubitor pentru tot ce-lce neamul nostru avea demn de remarcant în permanențele lui geografice și istorice, profesorul Ion Simionescu, datorită meritelor sale intelectuale excepționale, a urcat cele mai înalte trepte ale ierarhiei, cu ajutorul cărrora, cei superior dotați se impun mecanismului organizației de stat. Apostolatul profesorului I. Simionescu pe tărâmul educației științifice a masselor este bine cunoscut. Prin conferințe, prin sute

de opere, prin mii de articole de revistă și ziar, acest strălucit exponent al Iașului cultural și al glorioaselor sale tradiții intelectuale, a popularizat cunoștințele științifice legate de plaiurile minunate și însoțite românești. Munca lui închinată întâi Moldovii, prin strălucita activitate depusă la catedra universitară dela Iași, iar mai pe urmă închinată țării, nu are termen de comparație prin bogăția aspectelor ei, decât cu aceea a altui vestit apostol și cărturar al neamului nostru, cu a profesorului N. Iorga.

Cugetul moldovenesc a resimțit adânc neașteptata pierdere a savantului Ion Simionescu, deoarece cu toate că mutat în Capitală, el rămăsese fiul drag al Iașului, continuatorul acelei pleiade vestite de nume mari cu cari orașul nostru și-a făurit într'un colț al pantheonului național, cea mai strălucită înmănunchiere de glorii nepieritoare.

Țara pierde un cărturar emerit, al cărui nume trecuse de mult peste hotare și a cărui personalitate populariza cu mândrie numele de moldovean și român, în cercurile intelectuale și savante ale Apusului.

Fost de trei ori secretar general al Ministerului Culturii Naționale, profesorul Ion Simionescu a închis ochii încărcat de onoruri, stând în rândul „nemuritorilor” dela Academie al căror președinte era.

Iașul, de unde a început drumul de strălucire al marelui învățat, Iașul în care și-a petrecut cei mai frumoși ani ai vieții și care a dăruit atâtea figuri de seamă intelectualității românești, primește cu o profundă durere această lovitură grea a destinului. Acolo sus, pe frontispiciul gloriilor moldovenești, numele savantului profesor Ion Simionescu nu se va șterge niciodată. I. Fr. B.

„COMEMORAREA” CRONICARULUI ION NECULCE LA BUCUREȘTI

Un ziar din Capitală s'a grăbit să închine o pagină omagială memoriei cronicarului moldovan *Ion Neculce* „la 200 de ani dela moartea lui”. A fost o manifestare izolată, cu unele articole în care abundă destule greșeli asupra vieții acestui mare cronicar al nostru, pornită dintr'o inițiativă pripită, probabil sub impresia psihozei creiată de ultimele evenimente militare. Căci ar fi fost deajuns ca cei interesați să deschidă oricare compendiu al literaturii noastre vechi spre a afla că *Ion Neculce s'a născut în anul 1672 și a murit la 1745*. Dacă voiau și amănunte, mai ales asupra ultimilor ani ai vieții lui, puteau cerceta o istorie a literaturii române ori izvoarele din *Uricariul*, vol. XX, sau colecția de „Documente relative la Ion Neculce”, publicată de Iulian Marinescu în vol. IV din *Buletinul Comisiei Istorice a Românei*.

Astfel Sextil Pușcariu (*Istoria literaturii române, epoca veche*, Sibiu 1930, pp. 154—155), Al. Procopovici (*Ion Neculce, Cronica*, ed. III Craiova 1942, pp. XXIX și XXXV), N. Iorga (*Istoria literaturii românești II, dela 1688 la 1750*, ed. II, București, 1928, pp. 280-281) arată că Ion Neculce, fiul învățatului boier Ienachi Neculce, vistiernic, și al Catrinei Cantacuzino, vara dreaptă a Voievodului muntean Șerban Cantacuzino, s'a născut la 1672. De timpuriu a ocupat dregătorii înalte în Moldova, iar în 1711 a luat și el calea pribegiei în Rusia, urmând pe Dim. Cantemir. Reîntors în țară, fu nevoit să se refugieze din nou, de data asta în Polonia, unde stătu șapte

ani până ce dispărură unii dintre dușmanii lui, și abia atunci putu reveni definitiv în Moldova, „țara” lui.

Ion Neculce, în cronica sa, pe care a scris-o după 1732, când împlinise 60 de ani și avea o bogată experiență a vieții; ne-a lăsat cele mai frumoase pagini din literatura noastră cronicărească. La 15 Februarie 1745 este citat într'un document „Ion Neculce, biv vornic” (Iulian Marinescu, pp. 12, 81-82 82; Uricariul XX, p. 94); iar la 16 Octombrie, același an, nu mai era în viață (Iulian Marinescu l. c.). *Ion Neculce și-a plătit deci „datoria cea de obște” în 1745.* E de mirare dar, de unde a aflat ziarul respectiv data de 1744. Căci și noi suntem atenți, deosebit de atenți, când e vorba de a cinsti amintirea marilor figuri ale trecutului românesc, dar toate la timpul și cu rostul lor.

Nu încercăm să facem comemorări premature și deci neserioase, care ar putea lua aparența prohodului unei provincii. Cu ajutorul Domnului și a vitejiei ostașului nostru Moldova va scăpa și va trăi pururea în veșnicia românească. E. D.

DISCURSUL FUHRERULUI ADOLF HITLER,

cu ocazia împlinirii a 11 ani dela preluarea puterii de către Național-Socialism, a plutit peste capul evenimentelor curgătoare ca o trambijare de răstriaște pentru veac. Nu există decât o alternativă, — unică pe cât de definitivă. Ori victoria Germaniei cu salvarea Europei și a civilizației ei milenare, ori biruința Rusiei sovietice, având ca primă consecință zvârlirea Continentului în beznele preistoriei sale. Anglia va fi implicat atrasă în prăpastia deschisă de revoluția mondială a Cominternului.

Mai clar nici că se poate. Dacă repetatele apeluri făcute Angliei de Adolf Hitler, la 1939, 1940 și 1942, au fost doar acte de înaltă și generoasă atitudine politică, cel de acum, a răsunat cutremurător de profetic. În fața primejdiei comune, egoismele și chiar egocentrismele naționale trebuie să cadă. De ajuns a sângerat patrimoniul spiritual al Europei. Să se salveze ce mai este de salvat, pentru a salva însuși noțiunea de om și umanitate.

Ultima chemare a Führerului va avea desigur o soartă mai bună de cât celelalte, dat fiind ceasul al unsprezecelea în care a fost rostit.

Apelul așteaptă un răspuns care desigur nu va întârzia. Doar pustiul nu s'a întins încă peste lume pentru el să răsunese fără de ecou, — ca acel al apostolului. G. A. C.

AVERTISMENTE ENGLEZE, OPOZABILE ORICUI

Din Geneva suntem informați că „Times”, marele cotidian englez, publică un articol vehement împotriva Ungariei și duplicității sale politice, semnat de Philippe Iohden, corespondentul său din Ankara.

„Ungurii, scrie oficiosul britanic, au o incapacitate constituțională de a privi cu seriozitate vre-o problemă, afară doar dacă nu se referă la Evul Mediu. Ei se gândesc numai la propaganda înlăuntru sau în afara granițelor Europei, dar câtuși de puțin la război, voind să convingă toată lumea

că sunt sută la sută pro-britanici și Anglia le va ierta totul în cazul unei victorii.

„Teza lor preferată, susținută cu glasuri fariseice, este că au fost siliți să adopte politica actuală. Unii Unguri puțin mai inteligenți, își dau seama că după război, oricare ar fi sfârșitul lui, Ungaria nu va putea să ființeze pe actualele baze feudale. Singura forță care-i mai animă este teama de Rusia, deoarece latifundariatul ar fi desființat. Conduasă de câțiva cinici care se vor pleca lingușitori în fața primului cuceritor care va trece frontiera, această atitudine nu-i va servi la nimic. Ungaria își va primi pedeapsa meritată a fățărniciei sale. Și această pedeapsă a început prin bombardamentele ce se vor intensifica din zi în zi”.

Iată așa dar unde duce echivocul. Descoperit mai de vreme sau mai târziu, el aduce asupra-i sancțiuni nimicitoare. Lecțiunea e aspră dar înțemeiată. Ea va da desigur de gândit multora din cei care încă șovăie pe calea datoriei și a onoarei. G. A. C.

4000 DE COPII JIDANI ADUȘI ÎN MOLDOVA

În editorialul ziarului „Porunca Vremii” de Duminică 30 Ianuarie 1944, directorul marelui cotidian naționalist, d. dr. Ilie Rădulescu, comentează o informație din „Gazeta evrească” după care: „Zilele acestea urmează să fie repatriați patru mii de copii orfani, unii în vârstă de câțiva ani, alții aproape adolescenți. Copiii vor fi împărțiți pe la familii în orașele din Moldova”.

Cu drept cuvânt, d. Ilie Rădulescu întreabă Centrala Evreilor din România, de unde vor fi repatriați acești copii și cum îndrăznește să utilizeze cuvântul de „repatriere” când e vorba de o țară în care jidanii nu sunt decât niște pripășiți? Lăsăm la o parte aspectul moral al chestiunii. Doar e bine cunoscută insolența neamului ales. Alt lucru interesează. De unde vin acești jidănași? Căci familiile din Transnistria au și fost readuse la locurile lor, deci nu e vorba de copiii acestora. Atunci? Ar fi într-adevăr senzațional să ni se trimeată plodurile altor Cahaluri. De asta avem nevoie acum? Și așa înapoierea jidanilor de dincolo de Nistru a provocat în-deajunse greutăți. Ele vor fi mult sporite de acest lot suplimentar de copii. Aducerea lui în Moldova va fi un binecuvântat prilej pentru jidani de a cere dela Românizare locuințele afectate astăzi ostașilor și funcționarilor. Vor refacepe schelălăiele umanitariste și o activitate febrilă sub care se pot ascunde mai ușor manoperile trădătoare. Nu mai vorbim de rația de alimente sustrasă zilnic dela gura a 4000 de copii români.

Desigur că Onoratul Guvern va refuza să aprobe, în cele din urmă, excesivele pretenții ale Israelului. Moldova, în momentul de față, are de străbătut mari și dureroase încercări. Nu merită o împovărare în plus și o jignire zădarnică. G. A. C.

CONFERINȚA D-LUI PROF. GH. A. CUZA LA BĂRLAD

a avut același răsunător succes pe care l-a înregistrat pretutindeni directorul revistei noastre. Sala „Al. Vlahuță” a fost ocupată până la ultimul loc de cele mai distinse personalități ale armatei, magistraturii, învățămân-

tului, baroului, administrației și intelectualității orașului. Auditorul a urmărit cu o atență și pricepută luare aminte interesanta expunere. Așa că după mai bine de un ceas, când ultima frază și-a risipit clocotul, cei prezenți au socotit sfârșitul conferinței ca prea timpuriu, gratificând vorbitorul cu o vibrantă și caldă manifestație.

Felul cu totul entuziast cu care a fost primit d. Gh. A. Cuza la Bârlad, dovedește că spiritualitatea din Vornicia Țării de Jos a rămas aceeași, înaltă și avântată, ca și pe vremea când în zidurile ei Emil Gârleanu ctitoria revista „Făt-Frumos” și semăna cele dintâi boabe ale geniului poporan în conștiința orășenească a țării. Continuatoarea acelor „zile de aur a scripturilor române”, „Academia din Bârlad” trăiește încă prin marele ei animator, poetul de fină sensibilitate și mult prețuitul nostru colaborator, d. Gh. Tutoveanu. La Bârlad se păstrează vie flacăra unei strălucite tradiții culturale care a dat țării atâtea figuri epocale în știință, în politică și mai ales în literatură.

Mulțumim pe această cale tuturor celor care au contribuit la reușita conferinței. În primul rând, corpului profesoral dela liceele de băieți și de fete din localitate. C. M.

D-L VASILE STOICA, FOST PREFECT DE TUTOVA

care a organizat conferința d-lui prof. Gh. A. Cuza, Duminică 23 Ianuarie, a avut satisfacția de a-și vedea strădaniile pe deplin încununată.

Seara, după conferință, în casa d-sale s'au strâns câțiva distinși reprezentanți ai dascălimei locale care, în discreția cadrului intim, au sărbătorit pe profesorul ieșan. Au participat profesorii: I. Lepădatu, inspector secundar, Gh. Gâlcă, directorul liceului „Codreanu”, Victor Apostoleanu, directorul Școalei Normale, Marcel Dimitrescu și Gh. Tomescu, profesori de limba română, poetul Gh. Constandache, etc.

Succesul material al conferinței a fost deasemeni remarcabil. Rețeta brută a fost de 72 000 lei, iar rezultatul net, de 60.000 lei. Cum suma a revenit în întregime fondului de apariție al „Cetății Moldovei”, revista noastră aduce și pe această cale vechiului ei prieten, d. Vasile Stoica, semnul recunoștinții sale. C. M.

„VITAMINA Z”

piesa concetățenei noastre, d-na Elena Herovanu, jucată recent pe scena Naționalului ieșan, a avut succes îndeosebi în lumea intelectuală. O caldă prețuire dată replicelor suculente; o atență urmărire a subiectului întru totul original,—iată roade mai prețioase desigur în eclectismul lor de cât obișnuitele manifestații zgomotoase înregistrate de șlagărele populare. Insuși chemarea la rampă a autoarei a avut ceva din discreția omagiilor de odinioară. G. A. C.

AMINTIREA PROFESORULUI ION SIMIONESCU

va fi cinstită în numărul viitor al revistei printr'un articol semnat de d. prof. Mihai David, rectorul Universității „Cuza Vodă”.

În calitatea sa de fost colaborator, de prieten și de continuator la catedră a marelui dispărut, d. prof. Mihai David este cel mai în măsură de a aduce această pioasă închinare unuia dintre cei mai străluciți fii ai Moldovei. c. m.

„TECUCIUL LITERAR”

recenta lucrare a d-lui prof. G. Ursu în care autorul valorifică atât de actuala problemă a specificului regional în creațiunea literară, a prilejuit d-lui prof. G. Tomescu dela Bârlad, câteva foarte interesante și juste caracterizări asupra operei și autorului. Ele vor apărea în numărul viitor al revistei. c. m.

RECENZII

† **Tit Simedrea**: *Catastivul de hirotonii al Episcopiei Rădăuțului*. Cernăuți, Tip. Mitropoliei Bucovinei, 1943.

Cu binecunoscuta-i râvnă de cercetător al trecutului nostru bisericesc, I. P. S. Tit Simedrea a dat la lumina cunoașterii încă un document important pentru istoria bisericii bucovinene. „Acest catastiv este o condică manuscris în care sunt înscrise, hirotoniile de preoți și diaconi săvârșite în vremea păstoriei episcopului Dositeiu Herăscu (1750—1783), în timpul dela 1757—1782“.

„Onomastica și toponimia bucovineană, istoria bisericească și cea națională, ca și geografia eclisastică, află în acest manuscris material prețios de informație, ținând seama că acest catastiv este cea mai veche însemnare de hirotonii de preoți și diaconi din câte s'au publicat până acum“. E. C.

Constantin Loghin: *La 80 de ani, istoric și realizări*. Gernăuți 1943. Cu prilejul împlinirii a 80 de ani de activitate a Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina, domnul prof. C. Loghin a înmănunchiat în cele 300 pagini ale cărții de față, tot sbuciumul culturii bucovinene sub asuprirea stăpânirii austriace și până în zilele noastre.

Iată câteva cuvinte ale autorului care oglindesc așa de bine perfidia stăpânirii de odinioară. „Bucovina“, botezată astfel de stăpânirea austriacă, instalată aici samavolnic, de la anul 1774 înainte, se adaptează numai cu greu noii stări de lucrări. Deși ocupase acest colț de țară în numele unor pretinse idealuri înalte umane și al unei culturi superioare, Austria n'a putut să-și impună noua stăpânire decât prin intimidare și asuprire, aducând funcționari străini, desființând școlile românești existente, deschinzând altele străine și supunând noua provincie dobândită administrației centrale dela Leov.

În urma evenimentelor dela 1848 „Românii din Bucovina, informați inteligent de Eudoxiu Hurmuzachi, și-au formulat și reprezentat cu energie postulatele cu caracter național, reușind să dobândească unele avantaje politice, în fruntea cărora trebuie să punem cu satisfacție deslătirea administrativă a Bucovinei de Galiția. Această puternică renaștere națională, care se afirmă așa de frumos în coloanele ziarului «Bucovina» (1848—1850), cel dintâi ziar românesc de aici, n'a putut dăinui decât până la sfârșitul anului 1851 când guvernul austriac reintroduce absolutismul“, etc.

Și continuând, d. prof. Loghin, în această schiță istorică dela începutul volumului, arată toate sbaterile românilor bucovineni de a nu se lăsa înghițiți de puhoiul de străinism revărsat asupra ținuturilor lui Ștefan.

Cartea este scrisă frumos și cu bogăție de date iar dintre rânduri răzbate sufletul de mare bucovinean al autorului. E. C.

Al. Dima: „*Probleme estetice*”, Sibiu, (Dacia Traiană), 1943, 133 pg.

După unele studii de istorie și critică literară sau de folklor din care, vreo câteva cu larg răsunet, d. Al. Dima ne face surpriza volumului de față, cuprinzând interesante studii de estetică. Este al treilea după „*Conceptul de artă populară*” (1939) și „*Gândirea românească în estetică*”, (1943). Cu precedentele cercetări ideologice autorul se caracteriza printr’o accentuată simpatie teoretică față de tradiționalism. Prin ultimele trei eseuri de estetică, d. Dima se valorifică ca unul din cei de o aleasă ținută și cultură filosofică apuseană. D-l Dima vădește apoi frumoase însușiri de gânditor. Și acest volum de eseuri ne denotă buna îndrumare a spiritului său alimentat prin studii intense în Germania unde de altfel până azi reprezintă, cu prestigiu, la Universitatea din Viena, învățământul limbii și literaturii noastre, menținut la un nivel științific elogiios remarcat de cercurile germane respective. D-l Dima, cu lucrarea „*Probleme estetice*” se arată un spirit dotat cu simțul valorilor estetice, sporit printr’o metodă sigură și printr’o erudiție apreciabilă, dar și printr’o strânsă logică și claritate. N. N. M.

Paul Constant: *Râia*.

Râia, e un roman al veștii de provincie, dar nu un roman stil Cezar Petrescu, Sadoveanu, B. Iordan, ori Menuetul lui Gh. M. Vlădescu, unde eroii organizează, sunt arși interior de dorința evadării și apăsați de mediul meschin, otrăvitor, ducându-și cu resemnare crucea destinului, tăindu-li-se elanul vieții, devenind oameni cenuși, banali, uniformi, fără potențe creatoare, fără puteri de reacționare, datorită atmosferei din aer; ci o carte plină de un humor acidulat, amar, de o ironie irezistibilă.

Dealtfel scrisul d. Paul Constant e străbătut dela primele nuvele și până la romanul de față de o doză ironică, amară, sub unghiul care privește viața și din mediul de unde-și recrutează victimele.

Acțiunea romanului e plasată într’un târg meschin, ca toate târgurile din lume, cu viața mizeră din birourile unei percepții urbane, cu șefi simandicoși, severi roboți, cu morți și înmormântări din provincie, cu fete visătoare, romanțioase. Domnișoara Margareta, cu baluri la prefectură, care-s evenimente epocale în provincie, gazete tiribombe și cu tipi care parvin, fofilează în societate ca râia sub piele — țiganul Lazara Fanciolla, care din cântăreț dela corul bisericesc se dă artist de operă, apoi subit adevăratul nume Lăzărescu ajunge agent fiscal, apoi șef de cabinet al d-lui Prefect, redactor al gazetei locale, și prietenul de alcov al Cucoanei Sofica — soția prefectului, până în urma unui scandal organizat direct de prefect și primarul urbei cu concursul opozițiilor politici, când este bătut, batjocorit, demascac.

După acest incident, Sofronil Lăzărescu părăsește urbea și pleacă la București unde e numit mare dregător uimind pe conorașenii lui.

Râia e un roman specific epocii noastre democratice din ultimile decenii, când parveniții, Dinți Păturică, prin tupeu, intrigi amoroase, protecții de fuste, forța banilor, instunări, demagogiei politice, se urcau în posturile de comandă în pofida oamenilor cinstiți aruncați peste bordul veștii sociale de forța împrejurărilor.

Romanul e viu, paginile angrenează lectura, reușind să ne zugrăvească în culori vii, atmosfera, viața înăbușită a provinciei cu aerul ei viciat, cu oa-

mentii ei răi, meschini, egoiști, cu funcționarii mărunți care-și târâie viața între piciorul biroului de care-s legați, casă și un sprîț luat pe datorie.

Râta, prin compoziția încheagată, humorul tăios, amar, lumea rea a târgurilor meschine, stilul concis, este un bun roman al vieții de provincie.

Mihai Spiridoncă

Virgil Treboniu : *Focul adus*, poeme, București 1943. Cu tot riscul de a fi acuzați de *pașoptism*, nu ne plac versurile d-lui Treboniu. Lumea d-sale poetică e o așezare de cuvinte frumoase, alese cu sârg. Aceasta însă nu poate salva nimic pretențiunea de a face poezie. Se pare că epoca rebusurilor a trecut odată cu cele câteva nume de tristă memorie. Poeții mari de azi, și-au spus răspicat cuvântul, stimând claritatea și ridicând-o la înălțime de flamură.

„Cupele după atâtea plăceri
Închipuiau că se sparg.
Mai aveau dulci amintiri
Că multe se vor topi
În lacrimi de fecioare.
Dar sparte ca diamantele
Vreau a iubi altele
Mai închipuie“...

Petru Gh. Savin : *Teatru pentru Popor*. Editura Cioflec, Buc. 1943.

D-l Petru Gh. Savin și-a strâns într'un frumos volum cele cinci piese într'un act : „In zile de sărbători“, „Fata Boerului“, „Mântuirea sufletului“, „Dreptatea și Strămbătatea“, și „Zaheu Vameșul“.

Cartea este o operă pentru care autorul merită cele mai alese cuvinte de laudă, punând la dispoziția celor mulți dela sate acest mănunchi de pietre prețioase.

George Gh. Râncu : *Un om : Panait Istrati*. Editura „Slova Românească“. 1943.

Broșura d-lui Gh. Râncu merită toată atenția, ea venind să lumineze multe laturi prea puțin cunoscute din viața autorului „Kirei-Kiralina“ și mai cu seamă să ni-l arate pe românul Panait Istrati.

Converbirii literare : au. LXXVI, Mai-Iunie 1943.

În numărul de față, poetul Emil Giurgiuca face interesante observațiuni asupra operei lui George Coșbuc :

„Opera lui George Coșbuc este mesajul vieții noastre străvechi, oglindită de viața țaranului, mesajul trimis lumii literare dela sfârșitul secolului trecut, de un fiu al Transilveniei.

„În tabloul vieții rurale prins în linii pline de grație și mișcare, George Coșbuc aduce un element nou, distinctiv : nota de humor ce însoțește ca o lumină capricioasă finalul acțiunii și figurile din idilă. Un humor de bonom derivat într'o mare bunătate și înțelegere a sufletului omenesc.

„Ca și în poezia populară, în poezia sa natura are rol de confidentă a omului, de aliată de pasiunilor sale“.

Și iată-l pe Vlad Țepeș trecut în literatura universală prin pana lui Victor Hugo, („La légende des siècles“), citat de d. P. P. Panaitescu în studiul : „Vlad Țepeș“, o problemă psihologică :

*„Vlad, boyard de Tarvis, appelé Belzebuth,
 Refuse de payer au sultan son tribut,
 Prend l'ambassade turque et la fait périr toute
 Sur trente pals, plantés aux deux bords d'une route ;
 Maurad acourt, brûlant moissons, granges, greniers
 Bat le bayard, lui fait vingt mille prisoniers
 Puis, autour de l'immense et noir champ de bataille,
 Bâtit un large mur tout en pierre de taille,
 Et fait dans des crénaux, pleines d'affreux cris plaintifs
 Maçonner et murer les vingt mille captifs“.*

etc.

În încheierea puiericului studiu asupra sbuciumatului voivod, d. P. P. Panaitescu spune: „Nu pentru îndreptarea țării a fost el crud, ci din temperament, dar și din nevoie.

„A fost însă și un cititor în sensul bătrânesc al cuvântului, cititor al noii cetăți de scaun, al mănăstirilor și bisericilor. Evlavie și cruzime este o notă a Evului-Mediu. Nu era un complex inferior, cuvântul său e plin de încredere și mândrie, fapta în război de neînchipuită îndrăzneală. Era o figură din vechile vremi viforoase, în care predomină ca note majore : cruzime, evlavie, vitejie“.

Poezia acestui număr este frumos și bogat reprezentată în special prin pana d-lui Aurel Chiresscu :

„Vouă,
 Celor ce împingeți cerul și lumina
 Dincolo de veștedul beznei țărâm,
 Peste întinderile oarbilor stepe,
 Trecând, cu torțile inimii aprinse,
 Munți de foc, zări de lavă,
 Vouă,
 Cavalerii ultimului Apocalips,
 Slavă, slavă, slavă !“

În restul numărului mai semnează : Dimitrie Cucu, C. Noica, Octav Vorobchevici, Radu Pătrașcanu, Cicerone Mucenic, I. E. Toroușiu etc.

Cronici, semnalate de : Alexandru Ionescu, Al. Tohăneanu, Teodor Al. Munteanu.

În numărul pe *Iulie-August 1943*, d. Theodor Al. Munteanu semnează o frumoasă poezie pe care o reproducem :

„Umblă seara peste drumuri,
 Grea de rouă și baladă ;
 Valuri, mătăsoase valuri
 Sar din câmpuri să ne vadă.

 Trecem biruiți de lună
 Când în gând și șoaptă 'n șoaptă.
 Dinspre Miazănoapte suie
 Vânturi de livadă coaptă.“

Stăm o clipă la răscruce
Ochiul — cată 'n iarba naltă,
Rupte steaguri duce vântul
Până 'n zarea ceealaltă".

Documentat, studiul d-lui I. E. Torouțiu despre bucovineanul George Tofan, scris cu prilejul apariției volumului: *Teodor Balan*: „Corespondența lui George Tofan“, editată de Asociația Regională a Învățămintelor din Provincia Bucovina, Cernăuți, 1943.

La cronica literară, d. Ștefan Cucuțeanu se ocupă de „*Antologia latină*“ a confratelui Petre Stati.

Numărul pe *Septembrie-Octombrie* 1943, aduce colaborarea d-lor: P. P. Panaințescu (Dimitrie Cantemir); Radu Pătrașcanu (Cântec); Vincenzo de Ruvo (Utilitatea Artei); Emil Glurgiuca (Primăvară, Vară); Lidia M. Sadoveanu (Cronicarii moldovenești și romanul „Zodia Căcerului“); I. E. Torouțiu (Problema traducerilor), etc.

Cronici semnate de d-nii: Ștefan Cucuțeanu și Th. Al. Munteanu.

În numărul *Noembrie-Decembrie* 1943, al aceleiași reviste, d. Teodor Al. Munteanu închină pagini de măreață evocare a scriitorilor tineri morți la Răsărit: Nicolae Murărașu, Miron Nedîoglu, Stoian Gh. Tudor, Ion Țurcanu, Constantin Voiculescu și Gh. Vasilescu.

Pe aceeași linie, d. I. E. Torouțiu evocă figura poetului Alex. Bălculescu, căzut pentru țară la 23 Sept. 1942. Despre Dimitrie Olaru mort la 6.X.1942 pe frontul caucazian „în fruntea escadronului său“, scrie d. Matei Alexandrescu.

Lui Alexandru Pogonat, „mort în ziua de 8 Aug. 1941 în toată unei crâncene lupte date la punctul Vesselja din Ucraina“ — d. Vasile Damaschin îi închină câteva pagini de duloasă aducere aminte.

Și nu putem încheia aceste prea scurte răbojiri fără să amintim că revista „*Convorbiri Literare*“ este aproape singura care și-a deschis cu mărinimie paginile pomenirii scriitorilor tineri ai căror ochi și ale căror inimi vor răsări ca flori albastre în mărza primăvăratică a stepelor ruse.

Glasiul Nistrului, an. II Nr. 67. Apare la Odesa, sub conducerea d-lui Horațiu Ionescu. Din numărul de față menționăm colaborarea bucovineanului George Moroșanu (De sfântul Andrei).

Transnistria Creștină: Revista Misiunii Bisericești Ortodoxe Române din Odesa, a apărut pe lunile Iulie-Dec. 1943. Publicată cu binecuvântarea I. P. S. Mitropolit Visarion, în cuprinsul ei revista prezintă un material interesant istoric mai cu seamă în textul scrisorilor adresate de Ierarhii din Ucraina I. P. S.-lui Mitropolit Visarion și în istoricul mănăstirii de călugărițe „Sf. Arh. Mihail“ din Odesa. Printre binefăcătorii acestei mănăstiri găsim pe contesa Roxandra Edling, și pe fratele ei, Alexandru Sturdza, pe vărul lor, Domnitorul Moldovei Mihail Sturdza, și pe boierii basarabeni Balș și Catargi. În apropierea Odesei, Alexandru Sturdza a clădit pe mormântul surorii sale biserica „Învierea Domnului“, sfințită la 1846 și ajunsă filială a mănăstirii, căreia

Sturdza a mai donat suma de 50.000 ruble. Mormintele Sturdzeștilor și ale familiei Paleolog, ce se aflau lângă biserică, au fost profanate.

Afară de aceste articole, semnate de d. Tr. Ionescu și protoiereul P. Mitranovici, se publică o interesantă dare de seamă a protoiereului Gr. Demidețchi, despre activitatea parohială din jud. Juguștru. Din listele alăturate putem constata numărul mare de publicații editate, în limbile română și rusa, de Misiunea Ortodoxă Română din Odesa, între 1 Decembrie 1942, și 1 Noiembrie 1943. G. B.

BIBLIOGRAFIE

CĂRȚI

Dan Simionescu, „Mănăstirea Neamțului, ca focar de cultură”, Iași, 1943.

Radu Gyr, „Balade”, ed. Gorjan, Buc. 1943.

Șt. Ciobanu, „Versuri poloneze necunoscute în opera Mitropolitului Dosoftei” București, 1940.

Șt. Ciobanu, „Contribuția Basarabiei la dezvoltarea literaturii naționale”, București, 1941.

Șt. Ciobanu, „La Bessarabie, sa population, son passé, sa culture”, Acad. Rom., Buc., 1941.

Șt. Ciobanu, „Începuturile scrisului în limba românească”, An. Ac. Rom., București, 1941.

Grigore Popa, „Peisaj Ardelean”, Sighișoara, 1943.

Ronsarda Castro, „Marea împăcare”, versuri, «Ramuri», Craiova, 1944.

Academia de Științe Morale și Politice, „Memoriile Secț. de Drept Roman și Istoria Dreptului”, Buc. 1942.

— „Comunicări”, vol. I și II, Buletinul 1939-40 și 1940-41, București, 1943.

— „Limba noastră”, discursuri rostite de T. Pisan și Eugen Herovanu, 1942.

— „Personalitatea filozofului Leibnitz și opera sa filozofico-religioasă”, discursuri rostite de prof. Șerban Ionescu și C. Rădulescu-Motru, 1942.

D. M. Teodoru și Horia Groza, „Calendarul Plugarilor”, 1944.

Edwige Bestazzi, „Antologia di Lettere italiane”, ed. «Cugetarea», Buc., 1943.

— „Geografia dell' Italia”, ed. „Cugetarea”, București, 1943.

— „Curs de limba italiană pentru începători”, ed. „Cugetarea”, București, 1943.

Lelița Catrina (Ecat. St. Manole), „Pământ străbun”, versuri, Buc., 1942.

C. D. Dimitriu, „Din trecutul glorios al Târgoviștei”, Buc. 1943.

Emanoil Cobzalău, „Țara de cetini”, București, 1943.

Ministerul Justiției, „Legea pentru organizarea judecătorească”, ed. of., București, 1943.

Arhiepiscopia Bucureștilor, „Program misionar cultural”, Bnc., 1943.

George Macarovici, „Catalogul României Monetară pe anul 1944”. Câmpulung-Muscel, 1944.

REVISTE

DIN STRĂINĂTATE

Die Kunst im Deutschen Reich, Berlin, anul VII, nr. 10, Oct. 1943.

Deutsche Literaturzeitung. Berlin, an. LXIV, nr. 33-34, 35-36, 37-38, 39-40, 1943.

Welt Dienst, Frankfurt a. M. anul X, nr. 23-24, Dec. 1943 și anul XI, nr. 1, Ianuarie, 1944.

National - Sozialistische Monatshefte, München, anul XIV, nr. 158, Iulie-Aug. 1943. Director Alfred Rosenberg.

Welt - Wirtschaftliches Archiv, Jena, vol. 58, nr. 2, Sept. 1943, dir. Andreas Predöhl.

Serviciul Mondial, Frankfurt a. Mein, an. X, 19-20, Oct. 1943.

DIN ȚARĂ

Convorbiri Literare, București, anul LXXVII, nr. 1, Ianuarie 1944, dir. I. E. Torouțu.

Preocupări literare, București, an. IX, nr. 1-2, Ian.-Febr. 1944, director Virgil Tempeanu.

Studii și Cercetări Istorice, Iași, vol. XVIII, Nov. 1943, dir. A. Boldur.

Luceafărul, Sibiu, anul IV, Ian. 1944.

Viața Basarabiei, București, anul XII, nr. 11-12, Nov.-Dec. 1943, director Pan Halippa.

Alaci, București, anul XIV, nr. 11-12, Nov.-Dec. 1943.

Revista Tineretului, București, anul I, nr. 3 și 7, April, Oct. 1943.

Basarabia literară, Chișinău, anul III, nr. 94, 95, 96, 97, Ianuarie 1944. Red. Sergiu Matei Nica.

Solidaritatea, Soroca, anul XX, nr. 10-12, Oct.-Dec. 1942.

Basarabia Vânătoarească, Chișinău, anul I, nr. 5-6, Nov. 1943.

Satul, București, anul XIV, nr. 157, Dec. 1943, dir. Andrei Udrea.

Bucovina literară, Cernăuți, anul IV, nr. 83, 83, 85, red. George Drumur.

Poporul românesc, Chitila—Ifov, an. XIII, nr. 1-2, Ianuar 1944, red. Ștefan Manole.

Bucium ortodox, București, anul II, nr. 21-22, Ianuar 1944.

Insemnări, Dorohoi, anul IX, nr. 3, Ianuar 1944, red. George Răncu.

Biserica Basarabeană, Bălți, anul I, nr. 11-12, Nov.-Dec. 1943.

Gând și slovă oltenească, Craiova, an. IX, nr. 1, Febr. 1944, dir. F. Boșsun.

Hunedoara noastră, Deva, anul II, nr. 3-4, Nov.-Dec. 1943, dir. Nicolae M. Isac.

ALTE PERIODICE ȘI ZIARE

Gazeta Cărților, București. Director D. Munteanu-Râmnic.

Neamul nostru, București. Director N. Georgescu.

Transilvania noastră, Buc. dir. I. T. Ilea.

Raza, Chișinău. Dir. V. Țepordei.

Viața universitară, Sibiu. Dir. I. Hațeganu.

Glasul Nistrului, Odesa. Red. Horațiu Ionescu.

Povăstitorul Creștinului, Bălți.

Credința, Cernăuți, Mitropolia Bucovinei.

Detunata, Alba Iulia. Dir. Ion Popa-Zlatna.

Porunca Vremii, București. Director Dr. Ilie Rădulescu.

Vocea Tutovei, Bârlad.

Dobrogea Românească, București. Director G. Dimitriu-Serea.

Eroii Neamului, București. Director colonel Traian Teodorescu.

COLECȚIA „CETAȚII MOLDOVEI”

- Ștefan Berechet*, Care din trei, trad. din Cehov, 1941.
G. Bezviconi, Rolrea familiilor românești peste Nistru, 1941.
— Costache Negruzzi, scriitor basarabean, 1942.
— Legăturile familiale ale lui A. C. Cuza cu Basarabia, 1942.
— Scriitorul Leon Donici, 1942.
— Prințul Constantin Moruzi, 1942.
— Romancierul Dimitrie Moruzi, 1942.
Gh. A. Cuza, Frankfurt, Cetatea anti-iudaismului mondial, 1941 (epuizat).
— Cuza-Goga, o înfrățire ideală (ed. II-a), 1941, 10 lei.
— Prin Tighina și Cetatea-Albă, 1942, 60 lei.
— Profanare scelerată sau act de demență (cazul G. Călinescu) 1942.
— Bugeacul—drumuri și popasuri basarabene, 1942 (epuizat).
— Tit Liviu, cântăreț epic al Romei, 1942.
— Naționalismul și generațiile studențești ale României moderne, 1942.
— Alăturarea de Mareșal, pentru țară, 1943.
— 4 Martie 1923, 1943.
— Brăila, cuib de simțire românească, 1943.
— O societate a scriitorilor moldoveni, 1943.
— Salonul Oficial al Moldovei 1943.
— Armașul lui Ștefan, piesă în trei acte, 1944.
V. I. Cataramă, Sufletul Junimii: Vasile Pogor.
D. Florea-Rariște, Rătăcire prin vis (versuri), 1941.
A. M. Frimu, Prăznuirea slovei naționaliste din Moldova, 1942.
— Inaugurarea Institutului German de Știință, 1943.
Aurel H. Colimas, Încercări de românizare, 1943.
N. Grigoraș, Orașele Moldovei și populațiile de origine străină, 1942.
— Ceva despre urmașii lui Petru Rareș, 1942.
— Mănăstirea Cetățuia, 1942.
— Naționalismul antisemit al lui A. D. Xenopol, 1942.
Claudius T. Giurcăneanu, Prof. Dr. Th. C. Nicolau (1863—1913), 1943.
Petru Iroaie, Natură și sens popular românesc, 1942.
G. D. Loghin, M. Eminescu și provinciile desrobite, 1941.
C. I. Martiniuc, Bucovina (Moldova de Sus), 1941.
Marga Mateescu, Asisi, cetatea Sf. Francisc, 1941.
Anton Nițu, Simbolul religios egeean de pe figurina plastică neo-eneolitică dela Casimcea (Dobrogea), 1942.
Ion Gh. Savin, Mitropolitul Movilă și Sinodul dela Iași, 1941.
— Religia creștină,—formă fundamentală a civilizației și culturii române, 1941.
— Politică religioasă a Axel, 1942.
Th. Simenschy, Cugetări (II), 1943.
— Destinul în concepția antică, 1943.
— Morala hindusă, 1943.
— Yoga, 1944.
C. Toma, Societatea Comunală de Electricitate din Iași, 1942.
Constantin Turcu, Schiturile de sub Ceahlău, Sahastru și Cîrăbucu, 1943.
Gh. Ungureanu, Un act de dreptate istorică, 1943.
— Câteva date inedite despre familia și viața poetului Vasile Alecsandri, 1943.
Alexandru Vioreanu, Vasile Gherasim, 1942.
-

PREȚUL 120 LEI